

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

2014

TARİH ABD

GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEMAL TÜRKÖZÜ

**KURTULUŞ YOLLARI DERGİSİNİN I. II. ve III.
SAYILARININ TRANSKRİPSİYON ve
DEĞERLENDİRMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kemal TÜRKÖZÜ

GAZIANTEP
NİSAN 2014

T.C
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**KURTULUŞ YOLLARI DERGİSİNİN I. II. ve III.
SAYILARININ TRANSKRİPSİYON ve
DEĞERLENDİRMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEMAL TÜRKÖZÜ

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Yüksel BAYIL

GAZİANTEP
NİSAN 2014

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI


**KURTULUŞ YOLLARI DERGİSİNİN I. II. ve III. SAYILARININ
TRANSKRİPSİYON ve DEĞERLENDİRMESİ**
Kemal TÜRKÖZÜ

Tez Savunma Tarihi: 21/04/2014


Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı


Doç. Dr. Hilmi BAYRAKTAR
SBE Müdürü


Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.



Prof. Dr. Bilgehan PAMUK
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.


Yrd. Doç. Dr. Yüksel BAYIL
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri:

Yrd. Doç. Dr. Yüksel BAYIL 

Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ 

Yrd. Doç. Dr. Gülşah Gaye FİDAN 

Sevgili Aileme

ÖZET
KURTULUŞ YOLLARI DERGİSİNİN I. II. ve III. SAYILARININ
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRMESİ

TÜRKÖZÜ, Kemal
Yüksek Lisans Tezi, Tarih ABD
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yüksel BAYIL
Mart 2014, 118 sayfa

Çalışmaya konu olan Kurtuluş Yolları dergisi, sahibi ve kurucusu olan Mehmed Şeref Bey tarafından ilk sayısı R. 3 Mart 1329/M.16 Mayıs 1913 yılında yayınlanmış olup, toplamda üç sayıdan ibarettir. Eserde özellikle ülkenin eğitim, sosyal ve ekonomik durumuyla, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda rol oynayan şahıslar hakkında da bilgi verilmiştir. Dergi eğitimin Türk Milleti'nin gelişiminde ne kadar önemli bir husus olduğu konusuna odaklanmıştır. Devşirme kökenli devlet adamlarının devlet yönetiminde yer almasıyla birlikte devlet kademesinde görülen aksaklıkların neler olduğunu, nasihatvari bir dille anlatmaktadır. Ayrıca dergiye göre devleti içine düştüğü zor durumdan kurtarmanın yolu eğitimidir ve Osmanlı Devleti geçmişte bu işe önem vermeyerek ehil olmayan kişilere vermiştir. Bu durum devletin sonunu getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Eğitim, Medreseler, Milli Dilek, Mehmet Şeref, Kurtuluş Yolları.

ABSTRACT
THE TRASCRIPTION AND ASSESSMENT OF THE I. II. and III.
VOLUMES OF THE WAYS OF INDPENDENT MAGAZIN

TÜRKÖZÜ, Kemal

M.A. Thesis, Department Of History

Adviser of the Thesis: Assistant Professor Doctor Yüksel BAYIL

March 2014, 118 pages

The first edition of this piece has been published in 16 May 1913/R. 3 March 1329. It has published onlay 3 volume. The owner and founder of the magazine is Mehmet Şeref Bey. Especially, information is provided about educational, social and ekonomik condition of the country and also about the persons, who played a role in the establishment of the Ottoman Empire. The Journal has focused on the education how important issue for improvement of Turkish Nation. The journal has understood what the problem in the state administration is with located in the state of Ingathering originated dignitaries. Furthermore, according to the journal, the way to remove the state is education which has fallen from a difficult situation and also The Ottoman Empire has given this work to non-specialist in the past without an important. This condition has brought about the end of the empire.

Key Words: Ottoman Empire, education, the Medreses, national wishes, Mehmet Şeref, The Kurtulus Yolları.

ÖNSÖZ

Bilindiği üzere Tarih bilimi sadece savaşları ve hanedanları konu alan bir bilim dalı değildir. Aksine bir toplumun tüm hayat hikâyesiyle ilgilenmektedir. Buradan hareketle denilebilir ki; Tarih, toplumların sadece yaptıkları savaşları değil, sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik, askeri ve hukuki faaliyetlerini de, yani kısacası bir toplumu toplum yapan her konuyu, ele alıp incelemektedir.

Teşkilatları ve siyasi dehaları ile sağlam temellere dayanan devletler, tarihte hep uzun ömürlü olmuştur. Devletin halkla bütünleşmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan teşkilatçılık medeni düşüncenin de en olgun seviyeye ulaşmasını sağlamıştır. Buna tarih boyunca kurulmuş Türk devletlerinin her birinin birer cihan devleti haline gelmesi iyi bir örnektir.

Türk milletinin kurmuş olduğu en önemli devletlerden birisi olma özelliğini taşıyan Osmanlı Devleti, insani değerlere verdiği önem ve kişi inanç, hak ve hukukuna gösterdiği saygıyı bir ilke olarak benimsemiştir. Bunun sonucu olarak da bütün alanlarda olduğu gibi hukuki açıdan da kendini dünyaya kabul ettirmiştir. Nitekim her konuda Müslim-Gayrimüslim ayrımı yapmaksızın, yönetilenleri Tanrının bir emaneti olarak görüp, o doğrultuda eşit muamele yaparak bir nevi sosyal devlet ilkesinin tüm vecibelerini yerine getirmeye çalışmıştır.

Osmanlı Devletinin özellikle XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren içine düştüğü bunalımdan kurtarmak için gerek devlet erkânından kimseler ve gerekse dönemin aydınları seferber olmuşlar ve bir takım çareler aramaya başlamışlardır. İşte bu doğrultuda özellikle askeri ve eğitim alanlarında bir takım reformist faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyetlere dönemin basınının da eşlik ettiği hatta ön saflarda yer aldığı yadsınamaz bir gerçektir.

Üzerinde çalışılan Kurtuluş Yolları Dergisi da bu reformist girişimlere yaptığı yayınlarla katkı sağlamaktadır. İleriki sayırlarda da görüleceği üzere derginin genel olarak itinayla üzerinde durduğu konu eğitim meselesidir. Birinci Dünya Savaşından hemen önce 1913 yılında yayınlanmış olan derginin vatanın kurtulması hakkındaki görüşü, genel olarak eğitim kurumlarının düzeltilmesiyle gerçekleşebileceğidir.

Bunun yanında milliyetçi-Türkçü bir çizgide yayın yapan dergi kültürel olarak da bir öze dönüş harekâtının başlaması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bu çalışmada belge ve bilgilerin temini noktasında benden her türlü yardımlarını esirgemeyen başta tez danışmanım, kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Yüksel Bayıl hanımefendi'ye, yine her türlü desteğini yanımda hissettiğim Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre Tansü Bey'e, yine değerli Gaziantep Üniversitesi, Tarih Bölüm Başkanı Prof. Dr. Bilgehan Pamuk Bey'e teşekkürü bir borç bilirim.

Kemal TÜRKÖZÜ
GAZİANTEP-2014

İÇİNDEKİLER.

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.	v
KISALTMALAR:	vi
1.GİRİŞ	1
1.1. Giriş	1
1.2. Bursa Tarihine Kısa Bir Bakış	5
1.3. Kurtuluş Yolları Dergisi ve Mehmet Şeref Bey	6
2.AMAÇ, KAPSAM, YÖNTEM ve LİTERATÜR BİLGİSİ	10
2.1. Çalışmanın Amacı	10
2.2. Çalışmanın Yöntemi	10
2.3. Çalışmanın Kapsamı	10
2.4. Literatür Bilgisi	11
3.DEĞERLENDİRME VE TRANSKRİPSİYON	13
3.1.Değerlendirme	13
3.2. KURTULUŞ YOLLARI DERGİSİNİN I, II. VE III. SAYILARININ TRANSKRİPSİYONU.....	27
SONUÇ	106
KAYNAKÇA	108
1-Yazılı Kaynaklar.....	108
2. İnternet Kaynakları.....	109
EKLER	vii
Ek 1- Derginin Orijinal Sayfalarından Örnekler	vii
ÖZGEÇMİŞ	vii
VİTEA	vii

KISALTMALAR:

Adı geçen eser	: a.g.e.
Adı geçen makale	: a.g.m.
Adı geçen çalışma	: a.g..
Ansiklopedi	: Ans.
Bakınız	: Bkz.
Cilt	: C.
Diyanet İşlam Ansikloedisi	: DİA
Hicri	: H.
Kurtuluş Yolları	: K.Y.
Miladi	: M.
Milli Eğitim İşlam Ansiklopedisi	: İA
Rumi	: R.
Sayı	: S.
Sayfa	: s.
Yıl	: Y.
Yüzyıl	: yy.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Giriş

İlk çağlardan itibaren insanlık, etrafında olup bitene karşı daima dinmez bir merak içerisinde olmuştur. İnsanın, kendi başına göremediği olaylardan, başkaları aracılığıyla da olsa haberdar olması, olup bitenin farkına varabilmesi, ona kendi yaşamını kontrol edebilme ve kendini güvende hissetme duygusu kazandırmaktadır. İnsanlar yaşantılarını sürdürmek, kendilerini koruyabilmek, birbirleriyle bağlar kurabilmek, dostlarını ve düşmanlarını ayırt edebilmek için hep habere gereksinim duymaktadırlar¹.

İlk insanlar için iletişim ve haberleşme, hafıza ile sınırlıydı. Fakat zamanla, yaşamın daha karmaşık bir hal alması üzerine önemli şeyleri hatırlamak veya iletme için hafızadan daha fazlasına ihtiyaç duyulmaya başlandı. Böylece iletişimdeki artış, yeni haberleşme araçlarının ortaya çıkmasına yol açtı. Prehistorik çağda oluşturulan bu araçlar, heykeller ve duvar resimleri şimdilerde dahi sadece ihtiyaç veya sanat malzemesi olmaktan başka, bir çeşit iletişim aracı olarak da ele alınmaktadır².

Yazının icadı ile birlikte bilginin kalıcı olarak depolanması ve aktarılması, mümkün hale gelmiş ve böylelikle haberin unutulması veya anlam değiştirmesi gibi sorunlar da ortadan kalkmıştır³. Haber iletimi, daha çok hükümdarlar ve yöneticiler tarafından önemsendiği için, resmi haberleşmenin mümkün olduğu kadar hızlı yapılabilmesi amacıyla devrin şartlarına göre bütün imkânlar seferber ediliyordu. Bir yandan yollara ilişkin düzenlemeler yapılırken bir yandan da daha hızlı binekler bulunmaya çalışılmaktadır. Hükümdarlar, bir taraftan uzak bölgelerdeki yöneticileriyle hızlı haberleşebilmenin yollarını ararken, bir taraftan da alınan

¹ Mehmet Özçağlayan. (2008) "Gazetelerin Gelişimi ve Gazeteciliğin Geleceği (Yeni Teknolojiler ve Medya Ekonomisi Açısından Genel Bir Değerlendirme)", *Marmara İletişim Dergisi*, S. 13, İstanbul, s. 132.

² David Crowley, Paul Heyer. (2010). *İletişim Tarihi, Teknoloji-Kültür-Toplum*, (Çev.: Berkay Ersöz), Phoenix Yayınevi, Ankara, s. 18.

³ Korkmaz Alemdar. (1981). *Türkiye'de Çağdaş Haberleşmenin Tarihsel Kökenleri*, Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Yay., Ankara, s. 16.

kararlardan halkı haberdâr etme kaygısındadırlar. Nitekim bilgilendirme amacıyla daha MÖ. 2000-1750 gibi erken dönemlerde Çin’de ve Mısır’da resmi bültenler hazırlanarak halka dağıtılmıştır⁴.

XIV. yüzyıldan itibaren Avrupa’da görülmeye başlanan tüccar mektupları ve raporlar büyük ilgi görmektedir. Yine bu dönemde tertip edilen Haçlı Seferleri ile şehir kültürünün kuvvetlenmesini sağlayan Rönesans uzak diyarlardan haber alma ihtiyacını artırmıştır. Öte yandan Osmanlılarla yapılan savaşların sonuçlarını öğrenme arzusu, haberin değerini artıran diğer bir faktör olmuştur. Bu nedenle eş, dost ve ticari ortaklardan gelen haber mektupları, artan ilgi üzerine çoğaltılarak satılmaya başlanmıştır⁵.

Avrupa’da matbaanın yaygınlaşması ile artan okuma yazma oranı, habere olan ilgiyi artırmaya başlamıştır. Bu durum daha nitelikli yayınlara olan ihtiyacı ortaya koyarken, bu sayede zaman içinde ilk süreli yayınlar da görülmeye başlanmıştır. Gerçek anlamda ilk süreli yayınlar XVII. yüzyılın başında ortaya çıkmıştır. Bu türün ilk örneği Hollanda’nın Anvers kentinde 1605 Mayısından itibaren düzensiz olarak basılan “Nieuwe Tydinghen” adlı gazete olmuştur. Bunu Londra ve Paris’te ortaya çıkan benzerleri takip etmiştir⁶.

İngiltere’de süreli yayınların ve basın hareketlerinin gelişmesi, 1695 yılında İngiltere’de sansürün kaldırılmasıyla başlamıştır. Bu özgür ortam bir süre sonra günlük gazetelerin ortaya çıkmasına fırsat vermiş ve nitekim 11 Mart 1702’de ilk günlük gazete olan “The Daily Courant” yayınlanmaya başlamıştır⁷.

Alman Johannes Gutenberg tarafından matbaanın icat edildiği 1440 tarihinde, Osmanlı Devleti en parlak dönemlerini yaşadığı halde Osmanlı Devleti’ne matbaanın kullanılmaya başlanması, Avrupa’ya göre daha geç olmuştur. İlk Türk matbaası kurulmadan önce gayrimüslim unsurlar tarafından yabancı dilde eser basan matbaalar kurulmakla birlikte Türkçe eser basan ilk Türk matbaası yaklaşık 300 yıllık gecikmeyle 1727 tarihinde kurulmuştur⁸.

Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılda sürekli gelişen batı uygarlığı karşısında çağdaşlaşma eğilimi göstermeye başlamış, özellikle matbaanın kuruluşunda dönemin

⁴ M. Nuri İnuğur. (2002). *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınevi, İstanbul, s. 32.

⁵ Nermin Abadan. (1961). “Gazeteciliğin Gelişim Safhaları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 16, S. 1, , s. 119.

⁶ Jean-Noel Jeanneney. (2009). *Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi*, (çev. Esra Atuk), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 26.

⁷ İnuğur, a.g.e., s.66-73.

⁸ Öztürk, a.g.e., s. 1.

aydın ve devlet adamlarının büyük katkısı olmuştur. Bu doğrultuda ilk Türk matbaası İbrahim Müteferrika⁹ ve Sait Efendi ortaklığıyla 14-16 Aralık 1727 yılında yayın hayatına başlamıştır¹⁰.

İbrahim Müteferrika matbaanın faydalarını anlattığı ve yönetimi matbaa kurmak için ikna etmek amacıyla kaleme aldığı ve Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya sunduğu “Vesiletü't-Tıbbâ” adlı risalesinde; ülkenin uğradığı istilalarda pekçok yazma eserin yok edildiğinden ve bunların yerine yenilerinin konulamadığından ama matbaa kullanılmaya başlanırsa böyle bir sorunun ortadan kalkacağından bahsetmiştir¹¹. Müteferrika İstanbuldaki evinin alt katında açtığı matbaada kitaplar için dört, haritalar için ise iki baskı makinası koymuştur. İlk basılan eserler şunlardır:

Vakulu Lügati, Tuhfetü'l Kibar fi Esfari'l Bikar, Tarih-i Seyyah, Tarih-i Hindi Garbi, Tarih-i Timur Güğân, Tarih-i Mısırü'l- Kadime ve Mısır-ı Cedid, Gülşen-i Hulefa, Gramarie Turque, Usulü'l-Hikem, Fuyuzat-ı Mıknatısiyye, Tarih-i Cihannüma, Takvimü't-Tevarih, Tarih-i Naima, Tarih-i Raşit, Asım Tarihi, Ahval-i Gazavat-ı der Diyar-ı Bosna, Lüsâü'l-Acem ferhengi Şuuri¹².

Müteferrikanın bu kadar çabasına rağmen hem matbaa, hem de basılan eserler toplumda pek ilgi görmemiştir. Bunun iki sebebi vardır: Birincisi çocukların okumaya başlarken kendi kitaplarını istinsah ederek başlamaları ki bu matbu kitaplara ilgiyi azaltmaktadır, ikincisi ise meslekleri kitap kopya etmek olan müstensih ve hattatlardır¹³.

Matbaanın kullanılmaya başlanmasından sonra İlk Osmanlı gazetesi olarak kabul edilen Takvim-i Vekayi 1831 yılında yayın hayatına başlamıştır. Fakat bunun öncesinde Osmanlı topraklarında bazı yabancı bülten ve gazeteler dikkat çekmektedir. Fransızca ilk bülten ve gazeteler iki farklı dönemde yayınlanmıştır. Birinci grup, ihtilal sonrası Fransız sefaretî tarafından İstanbul'da, ikinci grup gazeteler ise 1820'li yıllarda İzmir'de Fransız tüccarlar tarafından çıkarılmıştır.

⁹ Niyazi Berkes, (1962), “İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dini ve Fikri Kimliği”, *Belleten*, XXVI, Ankara, s.100-104.

¹⁰ Mustafa Tayla. (1997). *Bursa Basımı*, Bursa Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Bursa, s.8-9; Öztürk, a.g.e., s.2.

¹¹ F. Süreyya Oral, (1968), *Türk Basın Tarihi (1728-1922, 1831-1922)*, C.I, Yeni Adım Matbaası, İstanbul, s.48.

¹² Oral, a.g.e., s.49.

¹³ Hidayet Nuhoglu, (2002), “Osmanlı Matbaacılığı”, *Türkler Ans.*, C.XIV, (Ed.: H.C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 931.

Fransızca olarak çıkarılan ilk yayın organı içinden üç bülten dikkat çekicidir. Bunlardan ilki Eylül 1795'ten Mart 1796'ya kadar yayınlanmış olan "Le Bulletin de Nouvelles", ikincisi Eylül 1796'dan Mayıs 1797'ye kadar çıkarılan "La Gazette Française de Constantinople", üçüncüsü de Mayıs 1797'den Temmuz 1797'ye kadar yayınlanan "Mercure Oriental"dir. Bunlar Fransız elçiliğinde kurulan özel bir matbaada basılmıştır¹⁴. Bu bülten ve gazeteler, Fransız devrimini ve yeni fikirlerini basın yoluyla ülke dışında yaşayan Fransızlara iletmek, bu vatandaşları da yeni cumhuriyet rejimine kazandırmak amacını taşıyordu. Dolayısıyla hedef kitleleri Fransızlar olan bu yayınları, Türk basın tarihinin bir parçası saymak mümkün değildir¹⁵.

24 Mart 1821'den itibaren Charles Tricon adlı Fransızın yayınladığı "Le Spectateur Oriental" gazetesi asıl vazifesi olan İzmirdeki Fransız kolonisi ve ticari faaliyetleriyle ilgili yayın yapmak yerine, bu sırada başlayan Rum isyanına yoğunlaşmıştır¹⁶. Spectateur Oriental'in yayınları Osmanlı hükümetini rahatsız edince, reisülküttap harekete geçmiş ve gazete 17 Mart 1824'te askıya alınmıştır. Devamında yerine çıkan gazete ise Akdeniz'de Rum korsanlarının Fransız gemilerini yağmalamalarından dolayı, ilk sıralarda sergilediği tutumun tam zıddı bir tutum izleyerek Rum aleyhtarlığı yapmaya başlamıştır¹⁷.

Osmanlı'da dergi yayıncılığı da tıpkı matbaa ve gazetecilik gibi Avrupa'dan en az iki yüzyıl sonra başlamıştır. Batı ilk olarak 1665 yılında "Journal de Scavant" adlı dergiyi yayınlarak bu işe bir başlangıç yapmış¹⁸, bunu 1862 "Acta Eruditorum" takip etmiştir¹⁹. Osmanlıda ilk dergi 1850'de Türkçe ve Fransızca olarak basılmış olan "Vekayi-i Tıbbiye" dergisidir²⁰. Bu dergiyi 1861'de yayınlanan Münif Paşa'nın "Mecmua-yı Fünun" dergisi takip etmiştir. 1863'te "Ceride-i

¹⁴ Ali Budak, (2012). "Fransız Devrimi'nin Osmanlı'ya Armağanı: Gazete, Türk Basınının Doğuşu", *Turkish Studies*, Volume: 7/3, s. 664.

¹⁵ Gerard Groc. (1985). "Türkiye'de Fransızca Basın", *Türkiye'de Yabancı Dilde Basın*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 57.

¹⁶ Orhan Koloğlu, (1998), *Osmanlı Basınının Doğuşu ve Blak Bey Ailesi*, (çev. Erol Üyepazarcı), Müteferrika Yayınları, İstanbul, s. 10-13.

¹⁷ Uğur Akbulut, (2013), "Osmanlı Basın Tarihine Bir Katkı: Gazetelerin Yayınlanma Amaçları Üzerine (1831-1876)". *Turkish Studies*, Volume 8/5 Spring, Ankara. s.31-57.

¹⁸ Yücel Öztürk. (2012). *Bursa Basın Tarihi*. Ekin Yayınevi, Bursa, s. 5.

¹⁹ Öztürk, a.g.e., s.5

²⁰ Hasan Duman. (2000). *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*. Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, Ankara, s.9.

Askeriyye” ve 1865’de “Takvim-i Hicret” dergileri sırayla Osmanlıda Türkçe ve Fransızca olarak yayın hayatına girmiştir²¹.

1.2. Bursa Tarihine Kısa Bir Bakış

Bursa’nın eski adı: Yunanca “Prussa” veya “Brusa”dır. Yapılan araştırmalar Bursa yöresinin M.Ö. 4000'lerden beri çeşitli yerleşimlere sahne olduğunu göstermektedir. Bu topraklara M.Ö. XIII. yüzyıldan sonra Bitinler ve Misler yerleşmiştir. İlk çağda Bitinya ve Misya'nın komşu olduğu bir alanda yer alan yöre M.Ö. 7. yüzyılda Lidya'nın, M.Ö. 546'da da Perslerin egemenliğine girmiştir. M.Ö. 334'e kadar süren Pers egemenliği boyunca Bitinyalılar kendi yöneticilerini seçme hakkına sahiplerdir²².

M.Ö. 328'de Bitinya Krallığı kuruldu. Kral Zipoetes döneminde gelişen krallık, oğlu I. Nikomedes zamanında en güçlü haline ulaşmıştır. M.Ö. 230-182 arasında Bitinya kralı olan I. Prusias Bursa kentinin kurucusu olarak kabul edilmiştir. Bursa adının da kentin o zamanki adı Prusa'dan kaynaklandığı sanılmaktadır²³.

M.Ö. 74'te Roma'ya bağlanan Bitinya'nın başkenti Prusa'dan Nikomedeia'ya (İzmit) taşınmıştır. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesinden sonra Bizans yönetiminde kalan Bursa, imparatorluğun Doğu Eyaleti'ne bağlı beş diyosezden Asya Diyosezi sınırları içinde kalmıştır²⁴.

Kent özellikle XI. yüzyılda Selçukluların saldırısına uğradıysa da XIV. yüzyıla değin Bizans yönetimi altında kalmıştır. Uzun çatışmalardan sonra 1326'da Orhan Bey Bursa'yı alarak Osmanlıların başkenti yapmıştır. Bursa'nın fethi (1326 yılında) ile kurulan Bursa Mehterhanesi 1826 yılında Yeniçeriliğin kaldırılışıyla beraber kapatılmıştır. Bursa 1365'te Edirne'nin başkent yapılmasına kadar bu durumunu korudu. Bursa, İstanbul'un Fethi'ne kadar Osmanlıların en önemli merkezidir²⁵.

Bursa XIV. yy'dan itibaren İran'dan gelen ipeğin ve Hindistan-Cidde-Halep üzerinden gelen baharatın sayesinde ekonomik açıdan büyük bir gelişme göstermiştir. Özellikle XVI. yy'da doruğa çıkan ipek ve baharat ticareti kente büyük canlılık kazandırmıştır. Kentin meşhur İpek, Koza, Fidan, Emir Hanları bu ticaretin

²¹ Bülent Varlık. (1985). “Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 112.

²² <http://www.bursa.gov.tr/?sayfa=mymenu&pid=48>

²³ <http://www.btch.org.tr/page/?id=11&p=icerik&q=bursa-tarihi&mn=main>

²⁴ <http://www.cografya.gen.tr/tr/bursa/tarihce.html>

²⁵ <http://www.bursa.gov.tr/?sayfa=mymenu&pid=48>

kalbinin attığı yerlerdir. Bu dönemde kentin nüfusu 75000'e yakındır. Batı Avrupa'dan gelen birçok tüccar, özellikle Floransa ve Venedik'ten gelen İtalyanlar bu dönemde kente yerleşip, ipek ve baharat karşılığında Batı Avrupa mamulü yünlü dokumaları satmaya başladılar. Bursa'da satın alınan ipek ve baharat buradan İstanbul'a geçmekte, oradan da ya Ege/Akdeniz üzerinden İtalya ve Batı Avrupa pazarlarına, ya da Karadeniz üzerinden Kili-Akkirman-Liviv (bugünkü Ukrayna) güzergâhını izleyerek Orta ve Doğu Avrupa pazarlarına çıkmıştır. Hem Osmanlı İmparatorluğu'na hem de Bursa'ya büyük zenginlik getiren bu ticaret, XVII. yy'dan itibaren İngiliz ve Hollandalıların Hint Okyanusu'nda hâkimiyeti ele geçirip, baharat ve ipeği Avrupa'ya Ümit Burnu üzerinden direk taşımaya başlamalarıyla giderek azalmış ve önemini kaybetmiştir²⁶.

Bursa yöresi 1900'lerin başında Hüdavendigâr Vilayeti'nin sınırları içindedir. Kentin belediyesi 1877'de kurulmuştur. Kurtuluş Savaşı yıllarında çeşitli yörelerinde ayaklanmalar çıkan Bursa 8 Temmuz 1920'de Yunanlılarca işgal edilmiştir; 11 Eylül 1922'de işgalden kurtuldu²⁷.

1.3. Kurtuluş Yolları Dergisi ve Mehmet Şeref Bey

Türkiyede ilk Dergi İstanbul dışında Bursa'da kurulmuştur. Ulaşılan verilere göre Bursa'da ilk dergiyi Ferâizcizâde Mehmet Şakir Efendi çıkartmıştır²⁸. Ferâizcizâde, 1879'da Vali Ahmet Vefik Paşa tarafından kurulan "Bursa Osmanlı Tiyatrosu" nu desteklemek amacıyla oluşturulmuş "Tiyatro Muhipleri Encümeni" üyelerindedir ve Türk tiyatrosunun gelişiminde önemli katkıları olduğu bir gerçektir²⁹.

Ferâizcizâde, daha 1883'te Bursa'nın ilk özel basımevini kurmuş ve bu basımevinde 1884'ten itibaren kendi tiyatro yapıtlarının basımını yapmaya başlamıştır. "Ferâizcizâde Matbaası", Alacamesçit mahallesinde ve günümüzde kendi adıyla anılan Ferâizcizâde sokağındadır. Ferâizcizâde'nin matbaasında basarak yayımlamaya başladığı Bursa'nın ilk dergisi Nilüfer'in birinci sayısının tarihi R. 1 Rebiülevvel 1305 / M. 9 Aralık 1886'dır. Sahipleri Ferâizcizâde Mehmet Şakir ile Yeniehirlî Fenârî Kemâlettin Mahmut'tur³⁰.

²⁶ <http://www.bursa.gov.tr/?sayfa=mymenu&pid=48>

²⁷ <http://www.bursa.gov.tr/?sayfa=mymenu&pid=48>

²⁸ Öztürk, a.g.e., s. 7.

²⁹ <http://www.ayvakti.net/ayvakti-gezi/item/mecmuadan-mecmuaya>

³⁰ <http://www.ayvakti.net/ayvakti-gezi/item/mecmuadan-mecmuaya>

Bursa’da basın-yayın yaşamının başlamasından, “Sivas Kongresi” kararlarının uygulamaya konulduğu Ekim 1919’a değin çıkarılan öteki süreli yayınların başlıcaları şunlardır:

Barika-i İrşâd (1908), Bursa Sergisi (1909), Karagöz Özel Sayısı (1909), Bursa Sergisi (1909), Ertuğrul (1910), Hukuku Ibâd (1912), Yavuz (1912), Bursa Mecmuası (1918) ve Âlemi Mûsiki (1919), Kurtuluş Yolları(1913)³¹.

Dönem içinde Bursa basınının, günümüzde yerleşmiş “basın özgürlüğü” kavramına uygun yayın yaptığından söz edilememektedir. Valilik tarafından Vilâyet Matbaası’nda bastırılarak çıkartılan Hudâvendigâr, resmî nitelikte bir yayın organıdır ve dolayısıyla resmi görüşün dışında bir düşünce veya oluşumu savunması olanaksızdı. Ferâizcizâde’nin Nilüfer ve Gündoğdu adlı Dergileri ise, esasen felsefe ve sanat alanlarında yayın yapmayı ilke edinmiş bulunmaktadır³².

Mehmet Şeref Bey’in kimliği hakkında maalesef kaynaklarda bir bilgiye rastlanılmamıştır. Eldeki tek bilgi dergiden elde edilen ve derginin sahibi ve çıkararı ve müdürü olduğuna işaret eden dergi kapağındaki yazılardır³³. Bundan başka fikri olarak Türkçü-milliyetçi bir yapıya sahip olduğu da hem derginin konseptinden ve hemde kendi yazılarından anlaşılmaktadır³⁴.

Kurtuluş Yolları Dergisine gelince, derginin adında anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti’nde yaşanan bunalımların bir yansıması olarak devleti kurtarma çabası içerisine girmiş bir avuç aydın tarafından hazırlanmış ve Türkçü-milliyetçi bir çizgide bulunan bir Dergidir. Derginin kendi giriş sayfalarında yer alan ifade; “*Osmanlı Türklerinin faidesine çalışır biricik “Milletçilik” güden risaledir*” denilmektedir³⁵.

18x28 cm ebatlarında ve 32 sayfa olaraya yayın hayatına başlayan derginin ilk sayısı R. 3 Mart 1329/ M.16 Mayıs 1913 tarihinde çıkarılmıştır. Yönetim yeri

³¹ Öztürk, a.g.e., s.10-61.

³² <http://www.ayvakti.net/ayvakti-gezi/item/mecmuadan-mecmuaya>.

³³ Derginin kapak sayfalarında yer alan “*Harir ve Naşiri Mehmet Şeref*” şeklindeki ifadedden derginin sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. K.Y., S.2. kapak sayfası.

³⁴ “*Yüksek emeler, küçük arzular ile karşulanmaz. Bunun için dileğimiz pek büyüktür. Biz Türklüğün, şu devletin temel taşı olduğunu pek güzel bilenlerdeniz ancak son zamanın pek sakat, pek yanlış giden “TÜRK”lüğü de bu sahifelerde bütün üryanlığıyla mütalaa’ ve tedkik ideceğiz. Hiçbir şahıs ile şahsiyetle alakamız yoktur.*”, “*Şimdi bizim demek oluyor ki mili bir gayemiz var. Bu gayeyi tarihimiz, felaketimiz bizim önümüze çıkıyor; Türklük.*” bkz. K.Y., S.1, s.7-15.

³⁵ K.Y., S.1, s.1.

olarak Bursa Hükümet konağı karşısında bir bina zikredilmekte³⁶ ve Muin-i Hilal Matbasında basıldığı ifade edilmektedir³⁷.

Dergi Bursa'da çıkmasına rağmen İstanbul'da da bir bayisi bulunmaktadır³⁸. Derginin fiyatı ilk sayıda 50 para olarak zikredilmekle birlikte sonraki sayılarda 40 paraya düşürülmüştür. Abonelik fiyatı ise il, ilçe, köy, mektep ve yabancı memleketlere göre değişiklik arz etmektedir. Aşağıdaki tabloda derginin sayı sayı fiyat listeleri verilmiştir.

Tablo 1- Kurtuluş Yolları Dergisinin 1. Sayısının fiyat listesi

	3 aylığı	6 aylığı	Yıllığı
Bursa İçin	8 Kuruş	16 Kuruş	30 Kuruş
Dışarı İçin	9 Kuruş	18 Kuruş	35 Kuruş
Mektepler İçin	7 Kuruş	14 Kuruş	20 Kuruş
Yabancı (Ecnebi) Yerler İçin	0	5 Frank	10 Frank
Köylüler için	10 kuruştur.		

Tablo 2- Kurtuluş Yolları Dergisinin 2. Sayısının fiyat listesi

	3 aylığı	6 aylığı	Yıllığı
Bursa İçin	6 Kuruş	12 Kuruş	24 Kuruş
Dışarı İçin	8 Kuruş	15 Kuruş	30 Kuruş
Mektepler İçin	5 Kuruş	9 Kuruş	18 Kuruş
Yabancı (Ecnebi) Yerler İçin	0	5 Frank	9 Frank
Köylüler için	18 Kuruş		
Her bir Köy İçin	10 Kuruş		

³⁶ Bkz. K.Y., S.1-2-3, s. Arka Kapak Sayfaları.

³⁷ Derginin kapak sayfalarında yer alan mühürlerde "Bursa 1329 Muin-i Hilal Matbaası" ifadesi yer almaktadır. Bkz. K.Y., S.1-2-3, s. Kapak sayfaları.

³⁸ "İstanbulda satıldığı yer: Babıali Caddesinde İtimat Kitaphanesi" bkz. K.Y., S.1-2-3, s. Kapak sayfası.

Tablo 3- Kurtuluş Yolları Dergisinin 3. Sayısının fiyat listesi

	3 aylığı	6 aylığı	Yıllığı
Bursa İçin	6 Kuruş	12 Kuruş	24 Kuruş
Dışarı İçin	8 Kuruş	15 Kuruş	30 Kuruş
Mektepler İçin	5 Kuruş	9 Kuruş	18 Kuruş
Yabancı (Ecnebi) Yerler İçin	0	5 Frank	9 Frank
Köylüler için	18 Kuruş		
Her bir Köy İçin	10 Kuruş		

İKİNCİ BÖLÜM

AMAÇ, KAPSAM, YÖNTEM ve LİTERATÜR BİLGİSİ

2.1. Çalışmanın Amacı

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Avrupalının "Hasta Adam" olarak nitelendirdiği devleti ayağa kaldırmak için dönemin aydınları seferber olmuş ve bir takım çözüm arayışlarına girmişlerdir. Ancak bilindiği üzere bu çabalar Osmanlıyı kurtarmaya yetmemiş fakat ileriki yıllarda yeni inşa edilen Türk Devletinin temelini oluşturmuştur. Cumhuriyetin kuruluşunda etkin olan faktörleri anlamlandırabilmek için Osmanlı Devleti'nin son dönemini anlamak elzemdir. Çalışmanın amacı ana materyal olarak kullanılan Kurtuluş Yolları Dergisi üzerinden bir değerlendirme yaparak hem Osmanlı Devletinin içerisinde bulunduğu durumu anlamak, hemde cumhuriyeti kuran zihniyetin nasıl bir yapıya sahip olduğunu çözmektir.

2.2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışma için öncelikli olarak elde edilen Kurtuluş Yolları Dergisinin orijinal Osmanlıca nüshalarının transkripsiyonu yapılmış, bununla birlikte konuyla alakalı metinler irdelenerek gerekli alıntılar bilimsel etik kuralları çerçevesinde yapılarak çalışma şekillendirilmiştir. Bu doğrultuda Osmanlıca metinlerin transkripsiyonu yapılırken sözlükler yardımıyla mümkün mertebe doğru çeviri yapılmaya gayret gösterilmiştir.

2.3. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma 1913 yılında 3 sayı olarak Bursa'da yayınlanmış olan Kurtuluş Yolları Dergisinin bu üç sayısını kapsamaktadır. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde başlayan yenileşme akınının bir nevi yansıması olarak değerlendirilebilecek olan bu derginin transkripsiyonu neticesi ortaya çıkan metinde anlatılan dönemle ilgili bilgiler dışına çıkılmamaya gayret gösterilmiştir. Yine devletin son dönem eğitim ve kültürel faaliyetleri Dergideki çeşitli yazılar üzerinden değerlendirilerek bu dönem gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

2.4. Literatür Bilgisi

Çalışmanın temel kaynağı Hakkı Tarık Us koleksiyonundan alınan 1913 tarihli “Kurtuluş Yolları” Dergisi’dir. Bu mecmua hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamakla birlikte, Osmanlı basın-yayın hayatı hakkında yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır.

Osmanlı basın-yayın hayatıyla ilgili olarak dikkat çeken çalışmalardan birisi Hasan Duman’ın, “Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri” adlı çalışmasıdır. 1928-1928 yılları arası Türk basın tarihi eserde anlatılmakta ve bu yıllar arası yayınlanmış olan gazete ve dergiler anlatılmaktadır³⁹.

Yine basın konusu üzerine en etkili çalışmalardan biride Orhan Koloğlu’nun “Osmanlı’dan Günümüze Osmanlı’da Basın” adlı çalışmasıdır. Bu eserde de yine Türk basın tarihi teferruatlı olarak ele alınmaktadır⁴⁰.

Konuyla alakalı bir başka çalışma ise M. Nuri İniğür’un “Türk Basın Tarihi” adlı eseridir. Bu eserde de yine Osmanlıdan başlamak üzere basın tarihiyle ilgili önemli bilgiler verilmektedir⁴¹.

Fuat Süreyya Önder’in Türk Basın Tarihi adlı 2 ciltlik eseri de bu konuda yazılmış en kapsamlı eserlerden biridir. Özellikle kitabın birinci cildi Osmanlı Dönemi basın tarihini konu alması açısından önemlidir⁴². Derginin de 1913 yılında yayınlandığı göz önüne alınırsa çalışma için ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır.

Alpay Kabacalı’nın “Başlangıçtan Günümüze Türkiyede Matbaa, Basın ve Yayın” adlı eseride Türkiyenin basın geçmişini matbaanın Osmanlıya gelişinden itibaren anlamak için önemlidir⁴³.

Enver Benhan Şapolyo’nun “Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın” adlı çalışmasında çalışmada yararlanılan başlıca kaynaklardandır⁴⁴.

Çalışmada basın tarihi yanında derginin yayın yeri olan Bursa şehri hakkında da bir takım eserlerden faydalanılmıştır. Özellikle şehrin Osmanlıdan cumhuriyete geliş süreci hakkında kaleme alınmış çalışmalar öncelikli olarak değerlendirilmiştir.

³⁹ Hasan Duman, (2000), Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928), Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, Ankara.

⁴⁰ Orhan Koloğlu, (1994), Osmanlıdan Günümüze Türkiyede Basın, İletişim Yayınları, İstanbul.

⁴¹ İNÜĞÜR, M., Nuri, (1992), Türk Basın Tarihi (1919-1989), Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul.

⁴² F. Süreyya Oral, (1968), Türk Basın Tarihi (1728-1922, 1831-1922), I. Cilt, Yeni Adım Matbaası, İstanbul.

⁴³ Alpay Kabacalı, (2000), Başlangıçtan Günümüze Türkiyede Matbaa, Basın ve Yayın, Literatür Yayınları, İstanbul.

⁴⁴ Enver Berham Şapolyo, (1969), Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın, Güven Matbaası, İstanbul.

Bu doğrultuda hazırlanmış en önemli eserlerden biri Kamil Kepecioğlu'nun 4 ciltlik "Bursa Kütüğü" adlı çalışmasıdır. Bursa şehrini her yönüyle tanımak için temel eserlerden biri olma mahiyetindedir⁴⁵.

"Bursa Tarihi Klavuzu" adlı Mülazım Abdülkadir tarafından kaleme alınan eserde yine Osmanlı Bursa'sını tanıtan ve bünyesinde son derece önemli bilgiler barındıran bir eserdir⁴⁶.

İsmail Cengiz tarafında yazılan "Prusadan Günümüze Bursa Medeniyetin İpek Şehri" adlı çalışmada Cengiz, ilk çağlardan bu güne bir Bursa biyografisi ortaya koymaktadır⁴⁷.

Yine Faruk Üsküdari tarafından kaleme alınan "Eski Bursadan Notlar" adlı çalışmayı da Bursa şehir tarihi açısından burada zikretmek gerekir⁴⁸.

Bu çalışmaların yanında Bursa basını hakkında yapılmış çalışmalardan da istifade edilmeye çalışılmıştır. Bu eserlerin en başında Mustafa Tayla'nın "Bursa Basını" adlı çalışması gelmektedir⁴⁹.

Yücel Öztürk'ün çalışması " Bursa Basın Tarihi" Bursanın basın-yayın hayatıyla ilgili olarak hazırlanmış en kapsamlı çalışmalardan biridir. Çalışma için bu eserden de ziyadesiyle istifade edilmiştir⁵⁰.

Konuyla ilgili kaleme alınmış bu kitaplardan başka pek çok makale de göze çarpmaktadır.

⁴⁵ Kamil Kepecioğlu, (2009), Bursa Kütüğü I-IV, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa.

⁴⁶ Mülazım Abdülkadir, (2008), Bursa Tarihi Klavuzu, (Haz: M. Fatih Birgül-L. Ali Çanaklı), Bursa İl Özel İdaresi, Bursa.

⁴⁷ İsmail Cengiz, (2008), Prusadan Günümüze Bursa: Medeniyetin İpek Şehir, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa.

⁴⁸ Faruk Üsküdari, (1998), Eski Bursadan Notlar, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, Bursa.

⁴⁹ Mustafa Tayla, (1997), Bursa Basını, Bursa Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Bursa.

⁵⁰ Yücel Öztürk, (2012), Bursa Basın Tarihi, Ekin Yayınevi, Bursa.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE TRANSKRİPSİYON

3.1.Değerlendirme

Osmanlı Devleti'nin son döneminde bütününe kapsayıcı şekilde görülen düzensizlikler, eğitim kurumlarına da yansımıştır. Özellikle XIX. yy'ın sonlarında başlayan Batılılaşma çabaları bu çarpıklıkları giderme maksadıyla ortaya çıkmış ve toplumun bütün katmanlarını etkilemiştir. Son dönem Osmanlısında eğitim kurumlarının modernize edilme çabaları da bu minval üzere değerlendirilebilmektedir. Bu düzenleme çabaları cumhuriyet yıllarında hız kesmeden devam etmiş ve hemen cumhuriyetin birinci yılı olan 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat kanunuyla birlikte eğitim kurumları birleştirilerek modernizasyon hızlandırılmaya çalışılmıştır.

Bu modernleşme çabaları direkt olarak devletin kendi isteği olmakla birlikte dönem Türk aydınlarının da çabası yadsınamayacak derecededir. Bu aydın zümresi Osmanlı'nın son dönemlerinden başlamak üzere yaptıkları neşriyatta genel olarak ülkenin içine düştüğü sıkıntılı durumdan kurtulma reçeteleri düzenlemişlerdir. Bu aydınların ülke meseleleri içerisinde özellikle üzerinde durdukları konu eğitim meselesidir. Bu konuda pek çok aydın fikir beyan ettikleri yayınlarla dikkat çekmeye çalışmışlardır. İşte çalışmanın konusu olan Kurtuluş Yolları dergisi de bu doğrultuda hazırlanmış yayınlardan biridir.

Üzerinde çalışma yapılan Kurtuluş Yolları dergisi R. 3 Mart 1329/ M. 16 Mart 1913 yılında 3 sayı olarak toplam 103 sayfa basılmıştır. Hakkı Tarık Us⁵¹ koleksiyonundan elde edilen metinler öncelikli olarak günümüz harflerine çevrildikten sonra, değerlendirilmeye çalışılmıştır. Derginin birinci cildinin kapağında yer alan ifadelerden derginin 50 para fiyatla satıldığı görülmektedir⁵².

⁵¹ Bkz; www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/

⁵² “*Danesi: 50 Paradir.*” Bkz. Kurtuluş Yolları, 16 Mart 1913, S.1, s. kapak sayfası.

Sahibi ve müdürü olarak Mehmet Şeref Bey ismi yine dergi kapağında yer almaktadır⁵³. Dergi kapağındaki mührde “*Bursa Muin-i Hilal Matbaası*” yazılıdır. Yine derginin İstanbul’da da bir satış yeri bulunmaktadır⁵⁴. Yine kapak sayfasında yıl ve sayı bilgileri ile içindekiler ve en alt kısımda da bir not yer almaktadır⁵⁵.

Dergide yer alan ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla, dergi Türk Milliyetçiliği çizgisinde bir tutum sergilemektedir⁵⁶. Dergi, derginin sahibi Mehmet Şeref Beğ’in “*Tuttuğumuz Yol*” adlı makalesiyle başlamaktadır. Makalede Osmanlı Devleti’nin son üç yüz yıllık hikâyesi, toprak ve insan kayıpları, kısacası içeni sürüklendiği felaket özetlenmiş⁵⁷ ve bunun sebepleri üzerinde durulmuştur⁵⁸. Ancak bu duruma ah ü vah etmenin hiçbir fayda getirmeyeceğini ve acilen bu durumdan kurtulmak için çareler üretmek gerekliliğini vurgulamaktadır.

Yine makalede II. Meşrutiyet’in de beklenen etkiyi yapmayarak memlekette istenilen refah düzeyine erişilemediği ifade edilmektedir⁵⁹. Yine politika adına memlekete verilen zararlardan etraflıca bahsedilmektedir⁶⁰. Temel felsefe olarak, derginin Osmanlı’nın içinde düştüğü durumu ortaya koyacağını ve bununla nasıl mücadele edileceği hakkında yayınlar yapacağını beyan ettiği görülmektedir⁶¹. Aynı zamanda makalede yer alan;

⁵³ “*Müdiri ve naşiri: Mehmet Şeref*” bkz. K.Y., S.1, s. kapak sayfası.

⁵⁴ “*İstanbul’da satıldığı yer: Bab-ı Ali Caddesi İtimat Kitabhanesi*”, bkz. K.Y., S.1 s. Kapak sayfası.

⁵⁵ “*Türklerin hevace-i evveli Ahmet Mithad Efendinin ruhuna fatiha.*”, bkz. K.Y., S.1 s. Kapak sayfası.

⁵⁶ “*Kurtuluş Yolları: Osmanlı Türklerinin faidesine çalışır biricik “Milletçilik” güden risaledir.*”, “*Biz Türklüğün, şu devletin temel taşı olduğunu pek güzel bilenlerdeniz ancak son zamanın pek sakat, pek yanlış giden Türklüğü de bu sahifelerde bütün üryanlığıyla mütalaa’ ve tedkik ideceğiz.*” K.Y., S.1, s.1-7.

⁵⁷ Makalede Osmanlı Devleti’nin son üç yüz yılı için; “*Senelerin kotu karanlıklara daldırıldığı acı günler içinde şu Osmanlı Asya’sının pek acıklı geçmişi vardır. Hele son üçyüz yıldır Basra... (s.1)...yanından Erzurum’a. Süleymaniye önünden San’aya kadar bu geniş topraklar ovasında yaşayanların geçirdiği günlere bütün man’asıyla bir hayat dimeye dil varmaz. Çünkü Avrupa’da tutunmak için devletin aradığı dayanak hep bu yerler olmuştur. (s.2)*” ifadeleri kullanılmaktadır. Bkz. K.Y., S.1, s.1-2.

⁵⁸ “*Herkes inanyor ki bugün Osmanlı Asyası’ndakilerin yaşayışında hiçbir sa’adet yıldızı parlamıyor, hiçbir tüten ocak yokdur ki Osmanlı padişahlığının Avrupa’daki idaresizliği uğruna bir kurban vememiş olsun. Bir zamanlar padişahların ufacak keyifleri, saraytüredilerin zevki, devlet ricali denilen bir sürü beyinsizin istibdatları uğruna şu koca Osmanlı obası ne kadar kan dökmüş, ne kadar ocak kapamağa mecbur kalmıştır.*”, bkz. K.Y. S.1, s.2.

⁵⁹ “*Meşrutiyetden önce hoş geçinmek ağız kapamak yok. Milleti nasıl birçok biçareliklere atmış ise meşrutiyetde tamamiyle itilmiş, hazırlanmış kabiliyetli bir yer bulamadığı için feyzli yemişler veremedi. Çünkü; bu dört senedir yalnız politika oynadık, yalnız siyaset yaptık ve nihayet hepimiz hükümet düşündük, devlet denilince hükümet idaresini anladık.*”, bkz. K.Y., S.1, s.3.

⁶⁰ “*Cehalet, tembellik, hastalık, ahlaksızlık Osmanlı Avrupa’sını nasıl kökünden kesüb atıyorsa Osmanlı Asyasını da iliğini kemiren bir kurd şeklinde yıkmaya devam ediyor.*” bkz. K.Y., S.1, s.5, Ayrıca bkz. S.3-4.

⁶¹ “*Bundaki gayemiz yalnız ilmi’, içtimai’dir. Biz yalnız vatanın, milletin derdlerini açacağız, bunun iyüleşmesi için çarelerini araştıracağız.*”, bkz. K.Y., S.1, s.6.

“Bundaki gayemiz yalnız ilmi’, içtimai’dir. Biz yalnız vatanın, milletin derdlerini açacağız, bunun eyüleşmesi için çarelerini araşdıracağız.”, *“İşlenmemiş topraklar üstünde daha şimdikinın on katı insanlar yaşayabileceğine inanıyoruz ve burada gürbüz, çalışkan bir nesil yetiştirmek istiyoruz.”* *“ve “Yüksek, kendi milletimize uygun bir medeniyet ortaya çıkarmadıkça medeniyetleri bizden herhalde yüksek olan başka milletlerin elinde esir kalacağımıza kana’at eyledik. Bu medeniyet ise hiçbir zaman politikacılıkla meydana gelemeyecektir.”*

ifadeleri derginin amacını açıkça ortaya koymaktadır⁶².

Bir başka dikkat çekici ifade;

“Risalemiz nihayet Osmanlı Asyası’nın içtima’i, iktisadi derdlerini ‘ilmi bir noktadan teşrih ederek selamet yollarını aramaktan yüksek dileğimiz olan ‘umumi bieleşmeğe gitmek için takibi lazım yolları hazırlamakdan başka hiç, hiç bir şey’ düşünmeyecektir.”

denilmektedir⁶³. Buradan da anlaşılacağı üzere Anadolu’nun sosyal ve ekonomik problemlerini tespit ederek bunlardan kurtulma çareleri aramaya yönelik yayın yapma derginin temel felsefesidir.

“Millete” adlı şiir, Muhyiddin Beha tarafından kaleme alınmış ve aruz vezniyle, beyitler şeklinde yazılmış, hiciv ve nasihat tarzındadır⁶⁴. Benzer şekilde kaleme alınan “Ana Ocağı” isimli şiirde de Necip Necati imzası bulunmaktadır. 15 Şubat 1328’de kaleme alınan şiir Türk tarihiyle ilgilidir ve beyitler şeklinde yazılarak, arı bir Türkçe kullanılmıştır⁶⁵.

“Türklerde Büyük Milli Dilek ve Osmanlılık” başlıklı Mehmet Şeref tarafından kaleme alınan, 8 Şubat 1321 tarihli yazının temel noktası II. Meşrutiyetin ilanını müteakip, aydınlarda eski heyecanın kalmadığından yakınmaktadır. Ancak bütün milletlerin siyasi hareketleri muvaffakiyetle sonuçlanınca bu durumun yaşandığını bildirmektedir. Yine Türk milletinin Osmanlı Devleti’ndeki konumunu eleştiren bir yaklaşım sergilemektedir. Dergiye göre Türk Osmanlı Devleti’nin kabaca iş gördürdüğü bir nevi hizmetkârıdır. Devlet işi bittikten sonra Türk’ü unutmaktadır. Bunu beyan için dergide şu ifadeler kullanılmıştır:

“Biz birçok yıllar mazlum idik. O kadar ki olduğumuzu bilmez, bir işaretle yürür ve nereye götürüldüğünden habersiz cahil ve gafil bir kabile efradı gibi yalnız hükümet denilen bir tesisin emrine uyarak yürüyorduk.

Biz ne idik? Kimsenin bir gün lütfen düşündüğü yokdu. Türk mü? Evet, lakin Türk’ün hangisi idik? Domaniç önünde fırlayarak bir hamlede Bursa’ya, ikinci adımda Avrupa’ya sıçrayan Osmanogullarının ardına düşerek muttasıl yayılan Türk idiysek hani mevkimiz?

Eğer ortasına düştüğümüz dini, dili, soyu, huyu yabancı milletler ile kucaklaşarak benliğimizi bitirüb de başkalaşmış, melezleşmiş idiysek onlar hala varlıklarını sağlayarak her gün biraz daha yükselib giderken bizden ayrıldıklarını

⁶² K.Y., S.1, s.5-6-7.

⁶³ K.Y., S.1, s.7-8.

⁶⁴ K.Y., S.1, s.8.

⁶⁵ K.Y., S.1, s.9-11.

*görüyoruz ve bizi hiç benimsemiyorlar. Biz unutulmuş bir şey idik. Şu devletin Osmanoğlu hükümetinin en çok unuduğu bir şey varsa o da Türkler idik. Kederinde sürurinde kana'atinde, inkılabında, yükselmende, hürriyetinde hülasa her düşeceği yerde bize koşarak söven, ona 'isyan eden, kabaran, onu saymayan düşmanlarına karşı bizi kullanır. İşini bitirdi mi biz yine yıkık, dökük, felaket meydanlarında binlerce yiğitler bırakmış olduğumuz halde yuvamıza döner idik.'*⁶⁶

Bu geri bırakılmışlığın faturasını Osmanlı Devleti'ne kesen dergi, II. Meşrutiyete gelen süreci Türk Milleti'nin milli uyanış evresi olarak tanımlanmaktadır⁶⁷. Ancak bu uyanış tam anlamıyla iyi bir neticeyle sonuçlanmamıştır. Siyasi emellerin milli emeller önüne geçerek bu "Milli Hareketi" gölgelediğini ve bu sebeple nihayete ulaşamadığını ifade etmektedir⁶⁸.

Dergide milli bir gaye olarak vurgulanan Türklüğün, uzun bir süreç neticesinde yaşanan acılardan sonra ortaya çıktığını belirtmektedir⁶⁹. Türklüğün aynı zamanda milletin dehası olduğunu ve unutulmasının milletin yok olması anlamına geldiğini vurgulamaktadır⁷⁰.

"Anadolu Köylüsü, Köy Mektepleri-Köy Hevaceleleri" adını taşıyan isimsiz ve tarihsiz olarak yayınlanan bir başka yazıda Anadolu'daki Türk köylüsünün sosyal ve ekonomik durumu ile birlikte eğitim durumu da irdelenerek çözüm yolları üzerinde durulmuştur⁷¹. Özellikle çocukların eğitimi konusu üzerine dergide yer alan;

*"Çok değil, şimdilik; atalarımızın eyi hayvan yetiştirmek için özendikleri kadar olsun, evlatlarımıza bakalım, hiç olmazsa şimdilik, tütünümüze, kahvemize, keyfimize sarf ettiğimiz kadar olsun evlatlarımızın tahsiline fedakârlık gösterelim ve köylülerimiz yalnız öğrensün ve bilsün ki kanından ayrılan insan yavruları bir çift hayvandan, bir bereketli tarladan daha çok değerlidir, daha çok ziyade bakılmaya, gözetilmeye, iyi yetiştirilmeye muhtaçtır."*⁷²

⁶⁶ K.Y., S.1, s.13-14.

⁶⁷ "Gönlümüzde muhakemeye vakit bulmadığımız bir yanık izi bırakub geçen duygular tam beş asırdan beri Türkü benliğinden uzak bulundurmuşdur. Bu beş asırdan sonra, milli bir hareketle bizde artık şekil itibariyle her devletin efradı gibi bir siyasi tesis meydana koyduk". Bkz. K.Y., S.1, s.14.

⁶⁸ "Eğer bu milli hareket, şuurlu, metkureli ve ictimai' bir iman ile yapılsa idi ve nihayet siyasi inkılablarımız şu Osmanlı kitlesinde en ziyade güvendikleri ve Türklük gayesini düşünerek bir taraftan gizli te'sisleriyle beraber içtimai' gayeyi göz önüne alsalar idi hakikaten işte son Osmanlı inkılabı bütün manasıyla hakiki, ictimai' bir inkılab olurdu. Çünkü yalnız siyasi kalması hem kendini, hem gayesini bir kere daha eğri ve korkunç yollara sabdırdı." Bkz. K.Y., S.1, s.14-15.

⁶⁹ "Şimdi bizim demek oluyor ki mili bir gayemiz var. Bu gayeyi tarihimiz, felaketimiz bizim önümüze çıkıyor; Türklük."bkz. K.Y., S.1, s.15.

⁷⁰ "Her millet dehasıyla yaşar. Dehamızın sönüp gitmesi, milletimizin sönüp gitmesidir. Deha ise beslenmek, büyümek için bir gaye, bir manevi gıda arar ki o deha işte 'büyük milli emel'dir. Bizim dehamızın gıdası Türklük'dür." Bkz. K.Y., S.1, s.15.

⁷¹ "Bizim şimdi yapabileceğimiz. İlk önce bir yandan derterimizi, olabildiği kadar,deşmek, öğrenmek ve herkese öğretmeye çalışmak, bir yandan da evladlarımızı bu derdlere derman bulacak kafada, bütün güçlüklerle karşı koyacak kuvvetde, ma'lumatlı, gürbüz ve yılmaz, usanmaz yetiştirmek, bu uğurda hiçbir fedakarlıktan geri durmamak..." bkz. K.Y., S.1, s.17.

⁷² K.Y., S.1, s.18.

şeklindeki ifadeler konu hakkında derginin yaklaşımını ortaya koymasından manidardır. Yine köy okullarının harap durumu ve sınırlı imkânlarını şu sözlerle ortaya koymaktadır;

“Çoğu mescidlerin yanı başında, mezarlıklar arasında bataklar yanındadır, tavanlar basık, döşemesiz bir salon, penceresiz yahut pencereleri birer boş delikten ibaret, bazılarının tavanı da tahta kaplamış bir salon. Çoğunun zemini çamur sıvalıdır, yıpranmış hasırları olanlar, olmayanlardan azdır. Kışın ocağı, talebenin her gün evlerinden taşıdıkları odunlarla tüter. Salonun ortası, -Çünkü hepsinde tavan yoktur...”, “duvarları tüten ocağın isiyile simsiyah. Kışın ocak veya saç soba tüter. Köylü dilince ‘önü mısır kavurur, ardi harman savurur’ yalnız hevacenin ocak başında yükselmiş yeri ve geniş koltuğu saman döşemeli ve pösteği örtülüdür. Oldukça rahattır; uzanub uyumağa bile elverişlidir. Çoğunda bu duvara mihlanmış kürsü de yoktur. Hevace efendi postunu yere sermiş, önünde çıplak, alçak ve dar bir rahle, yanı başında şakirdlerine kestirdiği uzun ve yaş degnekler, duvara aslı veya postu arkasında saklı falaka, etrafında çocuklar karma karışık diz çökmüş, bağdaş kurmuş, uzanmış, eğilmiş önüne doğru iki büklüm olmuş, okumak namına gürültü itmekle meşgul. Her taraf toz, toprak, pislik içinde. Hevacenin sopası işler; kafiyeli, kafiyesiz küfürler de savrulur. Artık kısmet kimin ise sopayı o yer; yüzüne, başına, neresine rast gelirse işte mekteb işte köy hevacesi...”⁷³

Derslerin tam işlenmediği, çocukların bizzat babaları tarafından okullara gönderilmediği, hocaların çeşitli bahanelerle okulu açmadığı bir okul tasvir edilmiştir⁷⁴. Yine eğitim sistemi içerisinde dayanın kullanıldığı ve kötü koşullardan kaynaklı olarak çocukların sağlıksız hale geldiği belirtilmektedir⁷⁵. II. Meşrutiyet öncesi ehil olmayan bazı kimselerin akrabalık bağlarını kullanarak bu köy okullarında vazife aldıkları ve bu kimselerin aynı zamanda modern tarzda öğretim yapan öğretmenleri de günah işlemekle itham ettiklerini ve aslında tembel ve cahil kişilerin kendileri olduklarını belirtmektedir⁷⁶. Makalede bu sorunların çözüm noktası olarak “Darü’l-muallim”lerde yetişmiş, modern tarzda eğitim-öğretim yapabilecek hocaların sayesinde çözüleceği⁷⁷, bunun içinde Darü’l-muallimlerin

⁷³ K.Y., S.1, s.19.

⁷⁴ K.Y., S.1, s.19.

⁷⁵ K.Y., S.1, s.20.

⁷⁶ “Bir takım medresenin hazır ekmeğine göz diken, cübbe ve sarığın cerh-i alet olacağını düşünen bir takım tembeller, elinden başka iş gelmeyenler de vardır ki yıllarca medrese kapusunu eskidirler. Yobazlıktan başka bir şey ile uğraşmazlar da yine, talebe-i ‘ulum süsünü takarlar. Hele istibdat devrinde bunların imtihan da edilmeyerek askerlikten kurtulmaları adetlerini çoğaltıkça çoğaltmış idi. Bunlar çok def’a medreseye pek az uğradıkları halde askerlik zamanını geçirirler, sonra mev’ize namıyla bilmedikleri, ezberledikleri birkaç sözle köylerde va’azlar vererek epeyce cerr yaparlar, köylerden birinin imamlık ve hevaceliğini yakalayarak kalan ömürlerini de tembelce geçirirler. Köylünün vireceği birkaç kile zahireye kana’at iderler. Bu ucuzluk köylüye başka hevace aratmaz. Hatta çok yerlerde ma’arif tarafından gönderilen hakiki mua’allimleri de bunun için kabul itmedikleri görülüyor. Eski hevaceleleri, bu ma’arif hevacelelerini coğrafya okutmak, şarkı bellemek ve daha birçok günahlar! İşlemek ve işletmekle uğraşdıklarını öğretmiş, köylüyü kandırmıştır.” Bkz. K.Y., S.1, s.22.

⁷⁷ K.Y., S.1, s.23

eğitim kalitesinin artırılması gerektiği ifade edilmiştir⁷⁸. Yine son satırlarda milleti kurtarmanın yolu olarak okulları düzeltmek, okul sayılarını çoğaltmak ve köylüleri okutmak gösterilmiştir⁷⁹.

Töre Tekin tarafından kaleme alınan “Kanunlarımız: Memleketin Ziraat ve İktisadında İlk Adım” adını taşıyan makale derginin 3 sayısı boyunca devam eden bir yazı dizisidir ve “Emval-i Gayrı Menkule Kanunu”nu ele almaktadır. Yazar derginin ilk sayısında Türk milletinin aşırı duygusallığını eleştirmekte ve çıkarılan “emval-i gayrı menkule kanunu hakkında kısa bir giriş yapmaktadır⁸⁰. Devam eden ikinci sayıda ise bu kanun, köylülerin arazilerinin durumu ve köylülerin arazi taksimatı gibi konular hakkında bilgiler vermektedir⁸¹. Bu sayıda yine kanunun yetersizliğinden bahsedilmekle birlikte, kanun maddelerinin içerikleri konusunda da bilgiler aktarılmıştır⁸².

Öztürk rumuzlu kişi tarafından kaleme alınan “Niçin Yükselmiyoruz” adlı makalede Osmanlı Devleti’nin idari ve ahlaki çöküşü irdelenmiş, bunun sebepleri üç başlık altında ortaya konulmuştur⁸³. Öncelikle taassubun kaynağı olarak Babai dervişlerini gösteren yazar, Osman Gazi döneminde bu dervişlerin Osmanlı’ya musallat olduğunu ve Orhan Gazi döneminde bunların derdest edildiklerini ancak Orhan Gaziden sonra gelen padişahların bu meseleyle ilgilenmemesi sebebiyle Şeyh Bedreddin hadisesi gibi bir sonuçla karşılaşıldığını ifade etmektedir⁸⁴. Yine bu durumun toplumda “muhafazakâr” ve “terakkiperver” adıyla iki zıt kutbun ortaya çıkmasına sebep olduğu ve bunlar arasında sürekli yekdiğerine karşı bir taarruzun yaşandığı belirtilmektedir⁸⁵.

⁷⁸ K.Y., S.1, s.23-24.

⁷⁹ “Bu büyük yarayı bir makalede layıkıyla deşemedim; çünkü pek uzun olurdu, daha çok vahimdir; en son sözüm budur; Ancak ibtidai’lerimizi düzeltmek, çoğaltmak, köylülerimizi okutmak, yükseltmek ile vatanımız kurtulacak, milletimiz yükselecektir. Diğer her yapılanlar muvakkit tedbirlerdir, süsdür, boyadır.” Bkz. K.Y. S.1, s.24

⁸⁰ K.Y., S.1, s. 25-26.

⁸¹ K.Y., S.2, s.24-28.

⁸² “Kanunun birinci maddesinden anlıyoruz ki Osmanlı diyarında gayr-ı menkul ne kadar mal varsa hepsi mahsus hey’etler vasıtasıyla sınırları düzelecek, iradlarıyla kıymetleri tahmin ve ta’yin olunacaktır. Şimdi bu madde-i kanunun mevzu’unu anlatıyor... Kanununun üçüncü maddesinde tahrir hey’eti arasına bir na’ib konuyor. Mes’elerin işte ruhu burdadır. Yirmi beşinci madde de bu nai’bin çok ve ehemmiyetli vazifesi vardır.” Bkz. S.2, s.26.

⁸³ “Tarih yapıkları karıştırılınca Osmanlı tarihinde idari ve ahlaki düşkünlüklere belli başlı üç sebep bulunuyor: Ta’assub, kadın parmağı, tegallüb...” Bkz. K.Y., S.1, s.27.

⁸⁴ K.Y., S.1, s.27.

⁸⁵ K.Y., S.1, s.28.

Bu iki zıt kutbun mücadelesine bazen siyaseten kadınların da karıştığını⁸⁶, bundan başka yabancı devlet adamlarının çok yüksek makamlara getirildiklerinde Türkleri aşağılayan tavırlar sergilediklerini, bununda Türk milletinin ilim ve maarifete yabancılaşmasına sebep olarak gelişmesini engellediğini ortaya koymaktadır⁸⁷.

Bilimin Osmanlı toplumunda geri kalmasıyla ters orantılı olarak Avrupa'da yükselmesi, Osmanlının batı karşısında geri kalmasına sebep olduğunu⁸⁸ beyan eden yazar, Dünyada meydana gelen önemli gelişmeleri örnekleyerek tezini destekleyici deliller ortaya atmaktadır⁸⁹.

Yazar, Çeşme'de Osmanlı donanmasının Ruslar tarafından yakılmasını Osmanlı'nın dünyada yaşanan gelişmelerden ne kadar habersiz olduğunu göstermesi açısından dikkate değer bir vaka olarak kaydetmektedir⁹⁰. Yazar Osmanlı'da yeniliklerin her zaman başta itirazla karşılandığını ifade etmekte, matbaa ve kahve olayını buna örnek olarak göstermektedir⁹¹.

⁸⁶ K.Y., S.1, s.28.

⁸⁷ K.Y., S.1, s.29.

⁸⁸ "Hülasa: 'İlm ve ma'ritet Osmanlılıkda söndükçe garbde parlamış, canlanmış, yükselmiş ve Osmanlılık bunlardan bi haber yatmış boylu boyunca uzanmış derin bir gafletin uykusuna dalmış..." bkz. K.Y., S.1, s.29-30.

⁸⁹ Amerika'nın keşfi, dünyanın yuvarlak olduğunun keşfi, Avrupa'da meydana gelen siyasi hareketler ve matbaanın Avrupa'da kullanılmaya başlaması gibi olaylardan bahsedilmektedir. Bkz. K.Y., S.1, s.30-31.

⁹⁰ "Avrupa ictimâ'i olan büyük inkılabını geçirmiş. Osmanlılık bir haber, işte bir yaprak: Moskof seferlerinden birinde Rusya'nın Baltık Denizi donanması İngiltere yakınlarından geçtiği, Fransa, İspanya sahillerine geldiği, Akdeniz'e gireceği o zamanlar Reis-ül Küttablık denilen hariciye nezaretine haber verilir. Vükela-i meclis toplanır. Meseleyi münakaşaya başlarlar:

Bir vezir; -'Acayip Moskof Baltık Denizindeki gemilerini nerden Akdeniz'e indirebilir. Meğerki göğden uçura.

Bir başkası; -Karadan gemi yürütmek Fatih'in, o mu'azzam padişahın teşebbüsü halinde bile bin müşkülâta meydana gelmiş, Moskof bunu tecrübeye bile kalkışamaz.

Bir başkası; -Canım bu Frenkler 'acayıptir. Gözümüzü korkutmak istiyorlar.

Az sonra fi'lhakika Moskof Baltık donanması Ak Denize gelir ve bizim Çeşme limanındaki donanmamızı yakar. O cahil vezirler öç almak için kimseyi bulamayınca Venedik hükümetine sataşır; Moskofun Baltık gemilerine Adriyatik Denizinden sen yol verdin (!) diye cehaletlerini bütün cihana dahi duyururlar." Bkz. K.Y., S.1, s.30.

⁹¹ "Avrupa'da matba'a icad edilmiş, kitaplar ucuzlamış. İki, üç yüz sene geçtiği halde Osmanlılık bi haber. Matba'a açılmak için yapılan bir teşebbüsü (şeytan icadı) diye karşılamaktan başka bir şey yapılmamış"... "Mesela bugün ihtiyacat yevmiyemizden olan kahve ilk icad edildiği ve kahveler açıldığı zaman (imamlar ve müezzinler ve rezak sofiler halk kahveneye mübtela oldu. Mescitlere kimseler gelmez oldu dediler 'ulema ise müsavi hanedir ana varmakdan meyhaneye varmak evladır deyip hususen va'azlar man'i babında güşüş ider oldular ve müftüler her nesne ki fehm mertebesine vara ya'ni kömür ola haram sarfdır deyu fetvalar verdiler).

Ama ol 'asırdan sonra ol kadar revac bulduğu ki netice olmamaktan kaldı va'aazlar ve müftüler kömür haddine gelmezmiş içmesi ca'iz imiş dir oldu 'ulemadan ve meşayihden ve vüzeradan küberadan içmez adam kalmadı. Hatta bir mertebeye vardıği vüzere-i azam kar için kahveler ihdas ittiler ve yevmiye birer ikişer altın kira alur oldular." Bkz. K.Y., S.1, s.31.

Sayının sonunda yer alan ifadelerde ise Türk köylüsünün durumuyla ilgili toplumun çeşitli katmanlarına köy ve köylülerle ilgili sorular sorularak bunların cevapları istenmiştir⁹².

Derginin ikinci sayısında da aynı bir önceki ciltte yer alan bazı yazıların devamlarına yer verilirken, yeni yazılarda eklenmiştir. “Türklerde Büyük Milli Dilek”, “Niçin Yükselmiyoruz” ve “Kanunlarımız; Memleketin Ziraat ve İktisadında İlk Adım” adlı yazılar bir önceki sayıdan devam ederken bu sayıdaki diğer yazılar ilk defa eklenmiştir.

Sayının girişinde “Ey Büyük Türk” (1 Mart 1329) başlıklı Necip Necati tarafından kaleme alınmış şiirde hamasi öğeler bulunmaktadır⁹³. Devamında yer alan “Dündar Veda Ediyor başlıklı yazı Sındırgılı Şatırağaoğlu Reşat isimli kişi tarafından kaleme alınan bir yazıdır ve muhteviyatı Rumeli’ye savaşa giden bir gencin ağzıyla kaleme alınmış bir nevi bir mektuptur. Birinci Dünya Savaşı öncesi Osmanlı Devletindeki milliyetçi-Türkçü gençlerin ruh halini göstermesi açısından kayda değerdir⁹⁴. Bu ruh hali sadece bu yazıda değil derginin geneline hâkimdir. Burada yıkılıp gitmekte olan Osmanlı Devletini kurtarma çabası içerisinde olan aydınların çabalarını görmek mümkündür.

Akabinde yer alan “Anadolu’da Türk Aristokrat Değildir” isimli yazıda Mehmet Şeref; toplumsal ayrılıkları eleştirmektedir. Orta Asya’dan Osmanlıya gelinen süreci kısaca özetleyen yazar, toplumdaki teavün duygusunun kaybedilmesinin ardından birleşememenin sorun olarak ortaya çıktığını ortaya atmaktadır. Bu hissini kaybedilmesini ise yine İran tandanslı dervişlere bağlamaktadır⁹⁵. Yine bunun aristokrasiye yol açtığını iddia etmekte ve bu durumun

⁹² K.Y., S.1, s.32.

⁹³ K.Y., S.2., s.1-2.

⁹⁴ “Ayla yıldızın kırmızı duvağıyla kara topraklara gömüldüğü Rumeli’ne gidiyorum!...”, “Bana helallik ver anne gideceğim!! Babama düşman güllsinden bir türbe yapacağım! Boş cami’lerin, yıkılan minarelerin, yırtılan bayrağımızın intikamını alacağım!.. Damarlarımdan Türklüğün ‘asi ve sıcak kanı var!... Dinin battığı, namusun parçalandığı yere; Rumeli’ne gideceğim. Ve orada kilise, çan, pet... Hiç hiçbir şey kalmayacak!. Hepsini yerlere geçireceğim, göklere uçuracağım!.. Ne aman , ne ah, ne yazık bileceğim; ne gazilik, ne şan, ne şahadet isteyeceğim!!... Vurub kırmak, yakıp yıkmak, kesub doğramak... İşte ilk ve son emelim!!..” bkz. K.Y., S.1, s.3.

⁹⁵ “...düzme dervişlerin hücumuyla çürük, kokmuş, Acem medeniyetinin kırıntıları, henüz taze, gürbüz Osmanlı Türklüğüne İran’dan birçok kötülükler sürükleyub getirmiş...”, “Acem keramet satanları da adım adım bu saf Türk ortasına kendilerine mahsus riyakâr lisanlarıyla sokuluyor. Padişahlar önüne çıkıyor, harbin ateşli ve mühim bir zamanında uzun bir tahta kılıçla baş açık, yalın ayak bir ‘ilham’ dan ‘rübani nida’dan bahs ediyor... Padişaha nasıl sokulmak, emirlere ne suretle çatmak mümkünse hepsini yapıyor ve nihayet emeline na’il oluyor. Bu artık bir “evliya”dır...”, “İşte kayı Türkleri de Bizans memleketlerini devirüb giderken İran ortasından kopan bu ‘Acem yadigârlarının etek etek getirdikleri kötü huylar ile her gün biraz faziletlerinden bir şeyi atmağa başladılar. Bunlar ilk adımda Türk’ün diline, ikincide dinine çökmüşlerdir.” Bkz. K.Y., S.2, s.4-5.

bir derebeylik rejimini ortaya çıkardığını vurgulamaktadır. Bu aristokratlaşan beylerin etrafına Türklerin yaklaştırılmadığını ve bu durumdan kaynaklı olarak yöneten ve yönetilen arasında bir uçurumun hasıl olduğunu beyan etmektedir⁹⁶. Rumeliye geçişle birlikte bu aristokrasinin iyice belirginleştiği belirtilmektedir⁹⁷. Bu aristorasiye kayma ile birlikte milliyet fikrinin unutulması da yazarın dikkat çektiği bir diğer konudur⁹⁸. Yazıda kağıda dökülen fikirlerin bir sonraki kurulacak olan Türk Devleti'nin de temel felsefesi olduğu görülmektedir. Milliyetçilik akımının batıda uyanışının ardından Osmanlıda da hareketlenmelerin başladığını bu yazı resmen ortaya koymaktadır.

Yine Mehmet Şeref tarafından bir önceki sayıdaki yazının devamı olarak kaleme alınan “Türkler Büyük Milli Dilek 2” başlıklı makale İran ve Bizans oyunlarıyla Türklüğün Osmanlı Devleti'ne unutturulduğu ve bununda devletin fethettiği topraklara kalıcı olarak yerleşememesine ve hatta dağılmasına sebep olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle İran dervişlerinin mezhepsel ayrılıklara sebep olurken, Bizans'ın da kızları vasıtasıyla yönetim kademesini ele geçirdiği bu sayede de Türklüğün unutulması bambaşka bir sonuç ortaya çıktığı ifade edilmektedir⁹⁹.

Bir önceki sayıdan devam eden bir başka yazı da “Öztürk” rumuzlu yazarın “Niçin Yükselmiyoruz?” isimli yazısıdır. Önceki sayıda başladığı yazıya kaldığı yerden devam eden yazar “taassub” ve “kadın eli” konularına açıklık getirmeye çalışmaktadır¹⁰⁰. Yeniçeri isyanlarından, 31 Mart Vakasına, Arnavutluk isyanlarından diğer pek çok isyana kadar hepsinin temelinde yatan olay taassup olarak gösterilmektedir. Taassubun temel kaynağı olarak ta medreselerin bozulması gösterilmektedir. Medreselerin akli ilimleri bir kenara bırakarak sadece dini bilimlere

⁹⁶ K.Y., S.2, s. 6-7.

⁹⁷ “Çemenlik önünden Avrupa'ya aşdıkları gün ise artık yavaş yavaş bu artıyor. Rumeli'de tam ma'nasıyla bir aristokrat! Toprağı işleyen Türk değil. Türk aşireti, vergisini kaymağını alan bir beg! Çalışan, işleyen halk! Anadolu'da İran'ın bozmak istediği Bizans bitirmiş. Koca Fatih, ecdanının mevzu'atını, Osmancığın millete karşı padişahları hürmet itdirmek için koyduğu usulü bozmağa kadar varmıştır.” Bkz. K.Y., S.2, s.7.

⁹⁸ “Artık milliyet fikri kökünden kazanub atılmışdır. Şimdi her şey' Hüsrev namına, her şiir 'Acem diliyle, acem usulüyle, Bizans pislikleriyle yazılıyordu.”, “Bu suretle 'milliyet' söndükçe yerini şimdi muta'assub din namına mezhep ihtilafı, 'Acemin, Hind'in, Bizans'ın ne kadar hurafeti, esatiri varsa dolduruyor.” Bkz. K.Y., S.2, s.7-8.

⁹⁹ K.Y., S.2, s.11-17.

¹⁰⁰ “Evvel ki yazılarımla yine bu yapraklarda yükselmeyişimize gösterdiğim üç 'illetten birincisi ya'ni -avam lisanınca- ne derecelerde yıkıklıklara meydan verdiğini bu güne bırakmıştım. Burada bahs edilen ta'assub-ı şeri'at kitaplarının emrettiği selavet-i diniyeden tefrik için kelimeye bir sıfat katarak “ta'assub-u cahilane” dimeği pek muvafık buluyorum. Ve bu cahillerin ta'assubunu tarih yaprakları arasından bütün üryanlığıyla çıkarub teşhir iderek dermanı kolaylaştırmak için derdin anlaşılmasını istiyorum.” Bkz. K.Y., S.2, s.18-19.

yönelmeleri taassuba zemin hazırlamıştır¹⁰¹. Yine kendi tezini özellikle Türk tarihinden önemli isimleri sıralayarak desteklemeye çalışan yazar, medreselerde akli ilimlere önem verildiği dönemlerde yetişen Mimar Sinan, Mimar Kasım, Mimar İvaz, İbn-i Sina, Farabi ve Uluğ Bey gibi isimleri örnek vermektedir¹⁰².

Yine Osmanlı'yı yıkan en büyük hatalardan biri olan adama kayırmanın da bu yazıda eleştirildiği görülmektedir. Kanuni devrinden Zenbilli Ali Cemali Efendi ve Şeyhü'l-İslam Feyzullah Efendiler gibi iki tarihi şahsiyetler üzerinden bu eleştiriyi yapmaktadır¹⁰³.

Osmanlı Devleti'nin çöküşünde etkili olan ve makalede dikkat çekilen diğer hususta saray kadınlarının yönetimdeki etkileridir. Bu hususta özellikle yabancı memleketlerden devşirilerek saraya doldurulan kadınlar hakkında;

“Saraylara doldurulan ve aslı, nesli aranmaktan ziyade hüsnî, şeyvesi gözedilen cariyelerin Osmanlı tarihi kadar eski bir tarihi vardır. Vakı'a istila devrinde Sırbistan 'dan Frengistan'dan gelen kızların pek o kadar büyük zararları görülmez. Fakat 'asıl 'kadınlar saltanatı' başda Rokselan dinilen Moskofdan dönme ruhsar'ül kadın olmak üzere arkasından Venedikli Bafalar, şeker pare, Haraçyadudular, vesa'irelerin yıllanmış intikamlara bürünerek ikbal-i mevki'ine atıldıkları zamanda başlar. Kosem Sultan, Turhan Valide Sultan devirleri ise bu saltanatın en parlak zamanı sayılır.”¹⁰⁴

denilmektedir.

Son olarak yazıda Osmanlıyı meşgul eden bir başka illet olan ve yazar tarafından “Tegallüb” şeklinde adlandırılan şeyden bir sonraki sayıda bahsedilmek üzere bir giriş yapılmış ve o halde bırakılmıştır¹⁰⁵.

Bu sayıda kaleme alınan bir başka yazıda, derginin muharriri ve sahibi Mehmet Şeref Bey “Mektepler” başlığı altında bir başka yazıya cevap vermektedir. Bu cevap içerisinde mekteplerle ilgili eleştirilerini de beyan etmektedir¹⁰⁶. Yazının

¹⁰¹ K.Y., S.2, s.19-20.

¹⁰² “Bir zamanlar; Mi'mar İvaz, Mi'mar Sinan, Mi'mar Kemal, Mi'mar Kasım, Mi'mar Mustafa, Mi'mar Hayreddin gibi Müslüman isimleri kayd iken...”, “Bulunmuş bir zana'ati kabul itmekde güçlük çeken Osmanlı sanayi'i tarihinin gösteremediği bu emsalleri daha eski zamanlarda, İslam tarihinde –zamanına nisbetle pek çok- bulabiliyoruz. İbn-i Sinalar, Farabi, Ebu Bekir Mehmed bin Zekeriya Razi, Ebu'l Kasım İbn Vahşiye Endüslü 'Ali Bin Musa, Nakiyüddin Ebu Fehalleazacim. Uluğ Beg gibi müşahirde medresede tahsil-i kemal itmiş 'ulemadan, 'Ulema-i İslamiyedendir.”K.Y., S.2, s.20-21.

¹⁰³ “Halbuki istila devrinde Zenbilli 'Ali Efendi, Yavuz Sultan Selim gibi kıyıcı, öldürücü bir padişaha hiç çekinmeden “Allah zalim olanları sevmez” ma'nasındaki ayeti okurdu.”, “Şeyhü'l islam Feyzullah Efendi kendini öldürünceye kadar şeyhü'l islam nasf ettirdiği gibi birisine beheret kazasker olan dörd oğlundan birini geçirmeyi te'min itmiş ve'lhasıl bütün soyunu sopunu 'ulema mesleklerine yerleşdurup akrabalarının hizmetçilerini, hizmetçilerinin akrabalarını bile mahzun bırakmayub hepsine 'ulema payelerinden birer parçacık takdirmiş.” Bkz. K.Y., S.1, s.22-23.

¹⁰⁴ K.Y., S.2, s.23.

¹⁰⁵ K.Y., S.2, s.24.

¹⁰⁶ “Mekteplerin kusurunu üç noktada toplamışsınız:

“Milli gaye”, “görenek”, mu'allimin, mekatib, maksad arasında ahenk ve muvazenet.”” Bkz. K.Y., S.2, s.30.

bir sonraki sayıda devamı olduğu da yazının sonundaki “Bitmedi” ibaresinden anlaşılmakta ve diğer sayıda da devamı görülmektedir. Yine son sayıda da eleştiri ve önerilerini aktarmaya devam etmektedir.

Her sayıda bir klasik haline gelen “Dağarcık” bölümünde Bursa’da “Beldis” adlı bir dokuma türü ustalarından sadece üç tane kaldığını ifade edilmekte, devamında ise Bursa’da bir Türk Ocağı açılma fikrinin desteklendiğini beyan eden birkaç satır kaleme alınmaktadır¹⁰⁷. Son sayfalarda “Yeni Fikir” ve “Büyük Duygu” adlarında iki derginin tanıtımı yer almaktadır¹⁰⁸.

Derginin üçüncü ve son sayısında yine önceki sayılara benzer konular üzerine yoğunlaşmıştır. İlk sayfalarda Necip Necati Bey’in “Anadolu Şenlenmeli” başlıklı şiiri mevcuttur¹⁰⁹. Bu şiiri müteakip Mehmet Şeref Bey’in “Türklerde Milli Dilek” yazısı yer almaktadır. Yazıda din ve milliyetle ilgili çeşitli konuları ele almaktadır. Özellikle din ve milliyetin birbirinden farklı konular olduğunu ve birbirine karıştırılmaması gerektiğini vurgulamaktadır¹¹⁰. Dini ön plana çıkararak milliyetini inkar eden güruhun, İran etkisinden kaynaklı taassup ehli kişiler olduğu üzerinde durulmaktadır¹¹¹. Yine yazıda kadınlar konusuna da değinerek taassup ehlinin kadın üzerinde kurduğu hegemonyayı gözler önüne sermektedir¹¹². Yazıda baştan sona kaba softa takımına karşı amansız eleştirilerini sıralayan yazar son satırlarda içinde bulunulan halî özetlemek amacıyla;

“Tabiidir ki zaman ilerledikçe İslam cem’iyetleri gerilemiş çünkü artık cem’iyetlerde hakk-ı kelam, tefekkür ve mülahazanın değil ancak hafızânın olarak tanınmıştır. Düşünmek ve söylemek memnu’. Ancak bilmek ve ezberlemek bir fazilet!

‘İlm ise, söylenmiş, yazılmış olanları kafası ne kadar hafız’ül menkulat olacak bir kutlu fotoğraf ise işte o man’aya mevzu’u bilinmiştir.

İşte bu hal, bu yanlış telkinler arasında zavallı Türklük ezilmiş, bütün Kayı Han çocukları ayak ayak çukura yuvarlanmışdır... Şimdi memleketin ortasında hâkim-i

¹⁰⁷ K.Y., S.2, s.32.

¹⁰⁸ K.Y., S.2, s.33.

¹⁰⁹ K.Y., S.3, s.65-68.

¹¹⁰ “Bizde din ile milliyet da’ima birbirine karıştırılmışdır.”, ““Türk” değil misim su’aline karşı “Müslüman” olduğunu söyleyen ve “Türk Müslüman” olduğunu unudan atalarımızın bu ‘afv olunmaz hatalarına evladı kurban olub gitmiştir mezheb bize o kadar benliğimizi unutturmuştur ki artık Türk sözü ‘adeta bir tahkir kelimesi bir havas ve ‘avamın dilinde dönüb dolaşmış...” bkz. K.Y., S.3, s.68

¹¹¹ “İran bizim milletimize hücum itmek için mezhebciliği köklü surette aramıza yaymıştır. Mezhebcilik Türkçülüğü ezmiştir. Din ile bütün bunların arasında mevkiini bulamamış, ta’asub kara ve kötü bir ta’asub dinin saf, mutahhar, ulvi esaslarını örtmüştür.” Bkz. K.Y., S.3, s.69-70.

¹¹² “Büyücek mollaların elinde bir menfa’at aleti halinde bırakılmışdır. Bunlar ilk hatvede bir cemiyetin temeli olan kadınlığa hücum itmişlerdir. Müsavat tamah ilan iden İslamlığa yakışmayan bir halde bizde kadınlığı hayvanat-ı ehliye derecesine kadar indirmişlerdir. Sanki kadın, kendüsünden bir hatt-ı müşteha alınır, bir tavuk gibi bir inek gibi dar bir odada habs olunur bir mahlûk!” bkz. K.Y., S.3, s.71.

sadık, halis, Osmancığın yareni olan Türk değil Ayğut Alp'in, Timurtaş'ın, Mahsa Çavuş'un yerini İran'dan kopanlar dolduruyordu.”¹¹³

denilmektedir. Mezhep ve edebiyat söylemleri arasında dil ve din noktasında Türk milletinin değerlerinin tahrip edildiği vurgusu yapan yazar, böylelikle “milli gaye”nin kaybolduğunu savunmaktadır¹¹⁴.

İsmail Ali tarafından kaleme alınan “Dilimiz-Yazımız” başlıklı yazı, bir önceki sayıda yer alan Necip Necati Bey'in “Köy Mektepleri ve Hevaceleri” adlı yazısına bir ekleme mahiyetindedir¹¹⁵. İsmail Ali yazısında özellikle dil ve yazı noktasında bir takım vurgular yaparak, sadece okul ve öğretmenlerin sayılarının çoğalmasıyla insanların okur-yazarlık oranının arttırılamayacağını bildirmekte, bununla birlikte başta kullanılan yazının ve edebi dilin zor olduğundan dolayı okula gidip okuma-yazma öğrenmiş kimselerin bile bu yazı ve dil zorluğundan kaynaklı daha sonradan okuma-yazmayı unuttuğunu ortaya atmaktadır¹¹⁶. Bu konuda bir takım etimolojik örneklerle olguyu açıklamaya çalışan yazar, Arapça harflerin Türkçe yazmak için uygun olmadığı kanaati taşımaktadır. Tam anlamıyla okuma yazma öğrenmenin ancak Arapça ve Farsçaya vakıf olmakla mümkün olacağı, hatta dilimizde pek çok yabancı dilden geçme sözcük olduğu için bunun da yeterli olmayacağı kanaatindedir¹¹⁷.

Okuma-yazma konusunun yanında konuşulan lisanında anlaşılmadığından şikayet eden yazar;

“Man'aya ve lisana gelince o daha berbad mektebi terk idenler eline kitab almıyorlar diniliyor. Bu pek tabii değil midir? Eline kitab olsa okuyabilecek mi? Okusa da anlayabilecek mi? İnsaf olunsun bizim lisana göre okuduğunu anlamak için keç sene tahsil lazımdır. Bir Türkoğlu lisan-ı edebimizi anlayabilmek için ana dilimizden 'adeta ayrı bir lisan 'ad olunacak derecede uzaklaşmıştır.”¹¹⁸

demektedir. Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere Türkçe'nin içine girmiş olan Arapça ve Farsça kelimelerin çok kullanımından kaynaklı yazılan dilin anlaşılması çok müşkül hale gelmiştir. Bu konu hakkında yazının satır aralarında;

¹¹³ K.Y., S.3, s.72.

¹¹⁴ K.Y., S.3, s.72.

¹¹⁵ “Muhterem Kurtuluş Yolları'nın birinci sayısında Necip Necati Beg “Köy Mektepleri- ve Hevaceleri” adlı makalesini ancak ibtida'iyelerimizi düzeltmek, çoğaltmak, köylülerimizi okutmak, yükseltmek ile vatanımız kurtulacak milletimiz yükselecektir.” Sözleriyle bitiriyorlar. Eğer müsa'ade buyururlarsa ben de bu sözlere “ancak yazımızı ve dilimizi düzeltmek ve kolaylaştırmak ile köylülerimizi okutabiliriz” sözlerini ‘ilave ideceğim.” Bkz. K.Y., S.3, s.73.

¹¹⁶ K.Y., S.3, s.74.

¹¹⁷ “Bunları da okuyabilmek için daha çok tahsil lazımdır. 'Arabi ve Farsi lisanları öğrenmek ihtiza eder.”, “Bizim yazıyı okumadaki külfete bakınız ki 'Arabi ve Farsi lisanlarının tahsili de bizi kıra'ate muktedir idemez. Lisanımızda daha birçok ecnebi kelimeler, uluma, sanaiye, ticarete ait birçok istilahat ve ta'abirat, coğrafya ve tarihe müte'alik isimler vardır ki bunları doğru okuyabilmek için Fransızca ile de teveğgöl, itmiş olmak iktiza ider.”bkz. K.Y., S.3, s.75

¹¹⁸ K.Y., S.3, s.76.

“*Mesela filançanın hanesine nisf-ı elliye müte’akib sarık-ı dühul itmiş diye yazılır ki bu işte filançanın evine gece yarısından sonra hırsız girmiş dimekdir. Mefhum o kadar sadedir ki üç yaşında bir çocuk bile anlayabilir. Bu kadar sade bir ‘ibare yüz Türk’de doksan sekizinin anlayamayacağı bir şekle sokulmuştur.*”¹¹⁹

denilmektedir.

Yazar son olarak yazıda kullanılan hareke ve bitişirmenin kaldırılması gerekliliğini vurgulayarak küçük bir tadilatla yazı ve dilin daha güzel hale geleceğini iddia etmektedir¹²⁰.

Bir sonraki yazıda Mehmet Şeref Bey, kendisine gönderilen ve yazıdan anlaşıldığı kadarıyla çeşitli küfür ve hakaretler içeren bir yazıya cevap vermektedir¹²¹. Yazısında İran’la ilgili olarak yaptığı eleştirilerin gerekçelerini ön plana çıkartarak gence cevap vermektedir.

Bu yazıyı müteakip yine Türk tarihinden önemli simaların tanıtımının yapıldığı “Ulu Dedelerimiz” başlıklı yazı gelmektedir. Bu kısımda Alemdar Mustafa Paşa ve Timurtaş Paşa’yla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Alemdar Mustafa Paşa’nın mezarının değiştirilmesiyle ilgili bir paragraf aktarılırken¹²², Timurtaş Paşa’nın tam olarak bir biyografisi verilmektedir¹²³. Kara Kaya imzalı yazıda Timurtaş Paşa’nın siyasi ve askeri icraatlarıyla birlikte ölümü hakkında bilgiler verilmektedir. Özellikle Karamanoğullarına karşı verdiği mücadeleyle Murat Hüdavendigâr ve Yıldırım Bayezid devirlerinin tanınan siması olan Timurtaş Paşa, Timur’la Yıldırım Bayezid arasında meydana gelen Ankara Savaşında oğluyla birlikte Timur’a esir düşmüş daha sonra kurtularak yeniden ülkesine dönmüştür¹²⁴. Yazının verdiği bilgilere göre Osmanlı tarihinde Fetret Devri olarak adlandırılan ve Yıldırım Bayezid’in çocukları

¹¹⁹ K.Y., S.3, s.76.

¹²⁰ “*Bugün yazımızda küçük bir ta’dil ile, bütün müşkülât bir anda def’ olur gider. Yazımızdan hareke-i resmiye usulünü kaldırub, lisanımızda mevcut olan hareke-i harfiye idhal idelim ve harfleri bitişik yazmayalım. Derhal dünyanın en basit en kullanışlı bir hattına malik olmuş oluruz. Ne kıra’at müşkülâtı kalır, ne imla ga’ilesi.*” Bkz. K.Y., S.3, s.77.

¹²¹ “*Şu genç İranlı, bana, tanımadığı şahsıma söğüb sayacağını, hissine tabii’ olmakdan ziyade kalemini fikrime rabt iderek bize okumadığımızı söylediği koca İran-Turan tarihini tedkik itse idi o da teslim ederdi ki biz Türkler kendi milliyet ve medeniyetimizi, İran milliyet ve medeniyetini taklid ettiğimiz için ga’ib eyledik...*”, “*Bu İran medeniyeti meftunu genç: Siz Türkler barbarsınız, diyor ve “Lakin kendi medeniyetini bir asırdan bir asırdan ziyade yaşadamayan ve bir esasa müpteni olmayan”;* “*ve derme çatma medeniyetlerden müteşekkil bir millet, her görüşe inhak iden bir” “medeniyet salikleri tabidir ki yaşamaz ve yaşamayacak zevale mahkûmdur.” Sözlerini ilave ediyor.*” Bkz. K.Y., S.3, s.78-79.

¹²² K.Y., S.3, s.80.

¹²³ K.Y., S.3, s.80-86.

¹²⁴ “*Timur cenginde vezirler bitevi kaçmış padişah bir oğlu ile esir olmuşken Timurtaş’da bir oğlu ile esir düşünceye kadar dayanmış ve oğlunun biri de oracıkta şehit düşmüş...*”, “*Topal Timur Osmanlı toprağını bırakub savrulduktan sonra Timurtaş Paşa zindandan kurtulub Kütahya taraflarını ele geçiren Şehzade İsa Çelebi yanına sığınmış.*” Bkz. K.Y., S.3, s.82.

arasında 11 yıl süren saltanat kavgası yıllarında bir savaş sonrası kendi adamlarından biri tarafından hançerlenmek suretiyle şehit edilmiştir¹²⁵.

Yazar Timurtaş Paşa'nın şahsiyeti ve kişiliği üzerinden bir mesaj vererek tarihi şahsiyetlere Türk milletinin yeteri kadar ilgi göstermediği konusunda serzenişte bulunmaktadır¹²⁶. Şikâyetlerine bir de Timurtaş Paşa'nın mezarının o günkü görüntüsünü de katan yazar, babası ve dedesinin de bu millete pek çok hizmetler yapmış olduğunu anlatarak, Timurtaş Paşa'nın hakkının teslim edilmesi gerekliliğini vurgular¹²⁷.

Bursalı İbrahim Hilmi adlı kişi tarafından kaleme alınan bir başka yazıda Türkçe dil bilgisiyle ilgili bilgiler verilmekte ve Türkçe kelimelerin nasıl yazılması gerektiği konusu üzerinde durulmaktadır¹²⁸. Bazı Türkçe kelimelerin nasıl yazılması gerektiği konusunda bir liste de mevcuttur¹²⁹.

Üçüncü sayının sonlarında yer alan yazılardan biride ilk iki sayıda da yer alan Mehmet Şeref Bey'in kaleme aldığı "Mektepler" yazı dizisidir. İlk iki sayıdaki yapılan izahatlara devam edilmektedir. Bu izahatların yanında kendi açtığı okuldan da bahsetmektedir¹³⁰.

Derginin klasik yazı dizisi Dağarcıkta yer isimleri konusuna odaklanan Mehmet Şeref Bey, Anadolu'da bazı yer isimlerinin Türkçeleştirilmesi için hükümete müracaatları yerinde ve haklı bulmakta¹³¹ ve Bulgarların işgal ettikleri

¹²⁵ "Şehzadeler cenginde de bulunmuş. İsa Çelebi Mehmed Çelebi 'askerine bozulduğu zaman zavallı Timurtaş Yalak Abad taraflarında atı geberen bir adamına acımış da onu atının terkisine almış o alçak da bu iyiliğe karşı belinden çıkardığı hançeri paşanın iki omuzu arasına sokub atından aşağı yuvarlamış. Ölüm halinde iken Mehmed Çelebi'nin yanına getirmişler o da kafasını kestirub o zamanlar Bursa'ya ele geçiriüb orada tahlul hamamında zevk-i sefaya dalan Süleyman Çelebi'nin yanına gönderir." Bkz. K.Y., S.3, s.

¹²⁶ "İşte bu vezirdir ki; tarihlerin anladışına bakılırsa, eski Yunanlardan gelse idi yarım Allahlar arasına çıkarılıb tapmağa kalkarlardı. Şimdi ki Frenklerden gelse idi adına taşlar dikilir her yıl adı anılırdı.

'Acaba bu büyük adama biz neler yapıyoruz?!...' bkz. K.Y., S.3, s.83.

¹²⁷ "Şimdi biz de kendi bilgimizi buna katarsak eksiği tamamlamış olacağız. (Daz Ali) de denilen ve adına benzedilmek için İmralı diye adlanan Emir 'Ali atalarının Osmanlı toprağına katılmasına kalkışub (Kara Mürsel) denilen kayıklarla bizde ilk denizciliği yapan Emir Ali, Demirtaş Paşa'nın babasıdır. Onun babası da Osman Gazi'nin en ünlü yardımcılarından Aygut Alp'dir. Aygut Alp yalnız Osman Gazi vaktinde değil Ertuğrul Bey zamanında da görünür ve eski Türk yurdundan gelen erlerin şanlılarındandır." Bkz. K.Y., S.3, s.86.

¹²⁸ K.Y., S.3, s.86.

¹²⁹ K.Y., S.3, s.90.

¹³⁰ "İlk ayrıldığıım mektebde ma'arifin viridiği pare ile karnım doymamağa ve hazırdakilerden tüketmeğe başladığım için sonunu düşünerek babamdan kalan son dükkkanı satarak bir hususi mekteb açtım. Az zaman içinde babalarına yalnız kemikleri i'ade olunmak şartıyla yüz yirmi çocuğa malik bulunuyordum." Bkz. K.Y., S.3, s.92.

¹³¹ "İşte nihayet, ilk bayrağı Hüdavendigâr'da Mihaliç kasabası ahalisi çekdi. Memleketlerinin adını değiştirmek üzere hükümete başvurular.. "Mirse Polis" denilen kasabanın son tekfurunu Mihaliç'e'nin adına anılan kasabayı namdar gazilerimizden orada gömülü Aygut Alp'in oğlu Timurtaş Paşazade

Türk topraklarında yaptıkları isim değişikliklerini örnelemektedir¹³². Derginin son sayfasında ise üç adet derginin tanıtımı yapılmaktadır. Bu dergiler “Toprak Toprak”, “SaadetYolları” ve “Ciddi Karagöz”dür¹³³.

“Karacabey’e” çevirmek üzere hükümete bir mahzar virdiler. Umarız ki hükümet bu işlere artık dikkat eder. Hatta Keşiş’in adı “Turan Dağı”... Keşiş üstünde sırf öz Türklerle dolu, asıl atalarımızın hiç karışmamış evladı ile meskun Etranos’un “Türk Yuvası” kazasına değiştirilmesi ne kadar doğrudur.”

Bkz. K.Y., S.3, s.96.

¹³² “Daha dün Bulgar ordusu hududumuza ilk adımı atınca isimleri değiştirmeye başladı:

Cesir Mustafa Paşa’ya ilk girdiği kasaba olduğu için “Nadejdarat”, Ümid memleketi: Kırk Kiliseye “Loziniğrad”, Üzümlü diyarı.. Dedeğaç’a “Ferdinandova” gibi adlar taktı. Bunlar bir memleketin büyük milli dileğini kuvvetleştiren yüksek duygulardır.” Bkz. K.Y., S.3, s.96.

¹³³ K.Y., S.3, s.

**3.2. KURTULUŞ YOLLARI DERGİSİNİN I., II. VE III. SAYILARININ
TRANSKRİPSİYONU.**

**Danesi
50 Paradır**

**Danesi
50 Paradır**

KURTULUŞ YOLLARI

Harir ve Naşiri: Mehmet Şeref

Yıl	Mart	Sene	Sayı
1	3	1329	1

Yazıları:

Tuttuğumuz Yol

Kurtuluş Yolları

Edebiyat:

Millete

Muhyiddin Baha

Ana Ocağı

Necip Necati

Türk:

Türklerde Büyük Milli Dilek

Mehmet Şeref

Anadolu Köylüsü

Köy Mektepleri ve Köy Hevacepleri

Necip Necati

Kanunlarımız:

Memleketin Ziraat ve İktisadında İlk Adım

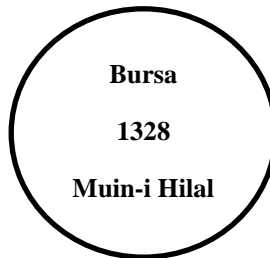
Töre Tekin

Tarih Yaprakları:

Niçün Yükseleniyoruz

Öztürk

Dağarcık



[*] Türklerin Hevace-i evveli Ahmet Midhat Efendinin ruhuna fatiha.

Kurtuluş Yolları

Osmanlı Türklerinin faidesine çalışır biricik “Milletçilik” güden risaledir

Tuttuğumuz Yol

Bugün pek acı bir hakikat ile karşı karşıya kaldık ve işte en sonra anlaşılmamış işlerin yarım kalmasından biriken birçok sebepler önünde dağıldık, ezildik.

Şimdi pek çok ve güzel memleketlerden son selamı, son acıklı veda’yı göndererek ayrılırken ortasına çekildiğimiz yerler bizi bundan altı ‘asır önce ileriye atan topraklardır, bu topraklar ana yurdumuzdur. Ancak bizi doğuran, büyüten bu yerleri artık açık söyleyelim ki bıraktığımız gibi bulamıyoruz.

Güçlü, zorlu yiğitler yetiştiren oba yaşayışından fırlamış şu büyük padişahlığın Avrupa’ya geçtiği günden beridir hergün yanlış görülen yollar, bozuk düzen giden idareler yüzünden bu ana ocağı hırpalandı, dağıldı.

Osmanlı padişahlığı Avrupa’da kurduğu saltanatı tutmak için hergün ana yurdunun kuvvetini kullandı.

Senelerin kötü karanlıklara daldırdığı acı günler içinde şu Osmanlı Asya’sının pek acıklı geçmişi vardır. Hele son üçyüz yıldır Basra...

(1)

...yanından Erzurum’a. Süleymaniye önünden San’aya kadar bu geniş topraklar ovasında yaşayanların geçirdiği günlere bütün man’asıyla bir hayat dimeye dil varmaz. Çünkü Avrupa’da tutunmak için devletin aradığı dayanak hep bu yerler olmuştur.

Hep bu yerler olmuştur ki bir hiç için çıkarılan, gürültüler uğruna kendi yavrularının halis kanını dökmeye mecbur kalmıştır.

Herkes inanıyor ki bugün Osmanlı Asyası’ndakilerin yaşayışında hiçbir sa’adet yıldızı parlamıyor, hiçbir tüten ocak yokdur ki Osmanlı padişahlığının Avrupa’daki idaresizliği uğruna bir kurban vemiş olsun.

Bir zamanlar padişahların ufacak keyfleri, saray türedilerinin zevki, devlet ricalidenilen bir sürü beyinsizin istibdatları uğruna şu koca Osmanlı obası ne kadar kan dökmüş, ne kadar ocak kapamağa mecbur kalmıştır.

Lakin işte üçyüz senedir yalnız pazu zoruyla tutulan Avrupa’daki Osmanlı teb’ası en sonunda ensesine basan kolu kıracak kuvveti kendinde bulunca başkaldırarak silkindi.

Biz şimdi geçmişin bu acı derslerini göz önüne alınca bütün cidal ve ıstırah ile geçmiş ömür için ağlamakdan ziyade artık ana yurdunun düşmeye başladığı çukurun ortasında biraz irkülüb düşünmeğe mecbur olduğuna anlıyoruz.

Yalnız kılıcın parlak demiri önünde eğilen boyunların ebedi bizim olduğuna da’ir kana’atine veda’ itdik. Şu ayrılık pek çok acıklı olmağla beraber bari gelecek için bizi derun derun düşünmeye sevk idebildiyse yine bir faide bulmuş sayılırız.

(2)

Bugünkü düşkünlüğümüzü yakın günlerin arasında aramak ne kadar safderunluk olursa bunu devlet idaresinin bozukluğuna, yahud hergün dediğimiz gibi bunun ihzasına atmakta doğru olmaz.

Haydi pek uzak bir mazinin son söz söyleyen kanunsuz ağızlarını bırakalım. Şu dört yıllık meşru ve kanuni günlerini de biraz araştıralım.

Şimdi bu dört beş yıl eski günler gibi değildi... Sanki devletin idaresi artık yoluna girmiş, milletin hakkı verilmiş, şu hazin diyarda da beşerin hukuku tadılmış idi!

Lakin işde gördük ki, müsted bir idare bizi nasıl ezmiş bitirmiş ise meşruteli ve kanuni bir idare de bizi başkalaşdıramadı. O halde: Düşkünlüğümüz ne bunda, ne ondadır. İstibdat, meşrutiyet belki sükûtlarımızın birer sebebi olur. Lakin hiçbir zaman bunlar esas olamaz.

Bunun daha başka esaslarda, başka da'irelerde aramağa mecburuz.

Meşrutiyetden önce hoş geçinmek ağız kapamak yok. Milleti nasıl birçok biçarelilere atmış ise meşrutiyetde tamamiyle itilmiş, hazırlatmış kabiliyetli bir yer bulamadığı için feyzli yemişler veremedi.

Çünkü; bu dört senedir yalnız politika oynadık, yalnız siyaset yaptık ve nihayet hepimiz hükümet düşündük, devlet denilince hükümet idaresini anladık.

Emr itmek, yükselmek, bir makam sahibi olmak bize pek tatlı geldi. Bizi kucaklayan hiçbir zaman şu yoksul milleti düşdüğü çamurdan çıkarmak için uyanmış doğru, sağlam fikirler... Ali' Necib Emeller..

(3)

Esaslı, ictimai' meslekler değil, belki hep ihtiraslar doğuran politikacılık ve nihayet yarım yamalak bir vukufun kurguya, denemeye uymayan eserleri idi.

Dört yıldır politikacılık fırkacılık iden.. Dört yıldır bu devletin iş başına geçmek isteyen ya geçmeyerek geçenleri tenkid iyleyen... Nihayet sadrından, mebusundan, me'murundan, siyasi fırkacısından, gazetecisinden, ta' dumanlı bir kahve peykesinde henüz yediği yemeğin son ağırlığıyla kahvesini içen bizim birçok kahve politikacılarımıza kadar hepsini, kendi samimi ruhları karşısında bir kerecik vicdanlarına danışmaları için davet ederim ve oradan koparak yüksek, kudsi sesin onlara ne dediğini açıkca söylesinler:

O zaman hiç şüphe itmem ki hakikat bütün üryanlığıyla za'ten meydanda iken bir daha görünecektir ve o zaman artık şu müstekre, politikacılık, şu siyasi ihtiraslar bu ma'sum, zavallı, bi haber milletin efradına, şu şimdi pek nahuk kanı dökülen vatan evladlarına ne kadar fenalıklar yaptığımı itiraf itmeyecek Osmanlılıkda bir vicdan bulmayacağımıza biz şimdi eminiz.

Kucak kucak nur, irfan, ışık arayacak yerde etek etek şu saf, feyzli topraklara hep riya, yalancılık, iftira, hırs, tama'h sacdık ve bunlar, bu ihtiras senecikleri bu

memleketin saf havası altında yan yana yaşayan vatandaşı bir birine saldıracak kadar düşman yapmamdı mı?

Hiçbir sebep yok iken memleket en namuslu, en yüksek olanlara avuç avuç çamurlar atmadık mı? Dört yanımız ateşli birer çemberle çevrilirken biz içerde vatandaşa biraz daha fazla söven, sayan gazeteleri durmak bilmez açlıkla yutmak için her sabah erkenden kapışmadık mı?

(4)

Fazilet, ahlak namına bütün dinlerin öğrettiği en sağlam esas çığneyerek politikacılık hırsıyla en büyük âlimlerimiz, mu'allimlerimiz buluşup gitmedi mi?

Dört sendir memleketin dört köşesinde politika uğruna açtığımız deliklerden fişkırان fenalıklar bizi birbirimizin boğazına saldırmadı mı?

Nihayet dört senedir işte devletin düşünmek değil ele almak için boğuşurken kan ter içinde tarlasında savaşıyan zavallı Osmanlı Asyası'nın bir parlak gün, bir rahat gün, bir oh diyecek gün görmesi için "Allah aşkına söyleyiniz" ne yaptık?

Düşkünlüğümüzü 'ilmi, içtima'i, iktisadi bir yoldan araştırarak her şeyden evvel kurtuluş yollarının bulmak için çalışmak isteyenlerimiz bile bu siyaset dolabının ateşli çarhından kurtarabildi mi?

Memleketin bütün gençliğinin güçlü, nurlu omuzlarında yaşamak isterken onlara da tahakküm hırsıyla yıpranmış fırkacıların bayrağı altında alabildiğine mesleksiz, renksiz, seğurdub gitmedi mi?

Kaç gencimiz ortaya atıldı da ana ocağı olan şu Osmanlı Asyası'nın içine daldı? Kaç köyün yıkık evlerinde cıvıldaayan yavrucaklar. Avrupa mekteblerine göndererek yetiştirdiklerimizi iş için ortamıza girince sade hükümet kapısında başka hangi işe sarıldı söyleyiniz!

Her gün bize politikadan söz açan... Her gün kucak kucak siyasiler öğreden büyük yazıcılarımız bir gün olsun vatanın göbeğine kadar gelerek buradan sinek gibi ölen, ezilen biten... Her gün frengiden sarı sıtmada, vermemden, kansızlıktan çöken, söven ve en sonra...

(5)

...yaşamak yolarını bilmediğimiz için toprak işlerinden ensesi katmer katmer nasır tutmuş olduğu halde henüz ayağına sağlam bir pabuç midesine sıcak bir et yemeği bulamayan köylülerimiz derdlerini deşdi mi, bunların halas yolarını aradı mı?

Yaşamak bir san'attır. Bu sanatın eri olmak için artık bugün içinde yuvarlandığımız şu şartlar yetmiyor. Bu hiç delil istemez bir hakikattir. Osmanlı Asyası'ndakiler işte bu san'atı bilmiyor.

Cehalet, tembellik, hastalık, ahlaksızlık Osmanlı Avrupa'sını nasıl kökünden kesüb atıyorsa Osmanlı Asyasını da iliğini kemiren bir kurd şeklinde yıkmaya devam ediyor.

İşte vazifelerimiz ve işte mesleğimiz!

Bugün beş on gencin, yürekleri vatan derdiyle kavrulan beş on gencin bir yere gelmesiyle çıkan şu risalede başka bir şey yapacak değiliz. Hepimiz bir kere siyaset, politika denilen şu müstekre şeylerden nefretle ayrıldık. İçtimai' bir iman ile büyük bir işi başarmağa yöneldik.

Bundaki gayemiz yalnız ilmi', içtimai'dir. Biz yalnız vatanın, milletin derdlerini açacağız, bunun eyüleşmesi için çarelerini araştıracacağız.

Bundan hiçbir siyasi maksadımız yoktur. İşte namus ve imanımıza karşı söz viriyoruz ki bu millet hiçbir zaman siyasetle kurtulmayacaktır.

Gayemiz açık, geniştir. İşlenmemiş topraklar üstünde daha şimdikinon on katı insanlar yaşayabileceğine inanıyoruz ve burada gürbüz, çalışkan bir nesil yetiştirmek istiyoruz. Yüksek, kendi milletimize uygun bir medeniyet ortaya çıkarmadıkça...

(6)

...medeniyetleri bizden herhalde yüksek olan başka milletlerin elinde esir kalacağımıza kana'at eyledik. Bu medeniyet ise hiçbir zaman politikacılıkla meydana gelemeyecektir.

Henüz vilayetlerimizin nüfusu, zira'ati, san'atları, kökünde gömülü ma'denleri, en lüzumlu yoları hakkında sağlam ma'lumatlarımız yok.

İtiraf edelim ki elimizde dürüst bir istatistik bulunmuyor.

Bugün Berlin'deki bir Alman Konya'yı, Ankara'yı, Bağdat'ı, Suriye'yi işte bizden pek çok ziyade tanıyor. Biz ki bu toprakların Elhamdulillah sahibiyiz.

Yüksek emeler, küçük arzular ile karşulanmaz. Bunun için dileğimiz pek büyüktür. Biz Türklüğün, şu devletin temel taşı olduğunu pek güzel bilenlerdeniz ancak son zamanın pek sakat, pek yanlış giden "TÜRK"lüğü de bu sahifelerde bütün üryanlığıyla mütalaa' ve tedkik ideceğiz. Hiçbir şahıs ile şahsiyetle alakamız yoktur.

Çizdiğimiz meslekten bir satır ayrılmamak için var gücümüzle savaşıyoruz. Bu yoldan bütün umduğumuz yardımları da şu zavallı vatani seven, düşünen âlimlerimiz. kalem sahiplerimizden göreceğimize tamamiyle emiz.

Biz burada Türklüğü, Arablığı, Ermeniliği de biraz tedkik edeceğiz. Bu ırkların dertlerini de deşeceğimiz Türk dilini de programımıza koyduk. Ancak pek büyük dileğimiz olmağla beraber hiçbir zaman ay yıldızın kuytuğunda yaşayanlar henüz pek düşkün iken Osmanlı hududunun ötesine kadar aşarak birçoklarımızı yanılmak da, yanlış çığırlara sokarak, kaygulu yollar hazırlamakta olanlara hiç acımadan pek feyizli Osmanlı Asyası ahalisinden aldığımız kuvvetle karşı gelmekden de yüz çevirmeyeceğiz.

Risalemiz nihayet Osmanlı Asyası'nın içtima'i, iktisadi dertlerini 'ilmi...

(7)

...bir noktadan teşrih iderek selamet yollarını aramakdan yüksek dileğimiz olan 'umumi bieleşmeğe gitmek için takibi lazım yolları hazırlamakdan başka hiç, hiç bir şey' düşünmeyecektir.

Kurtuluş Yolları

Edebiyat:

MİLLETE

Sen büyükdün şükuh ve şanın var.	Artık ölüyordu kalk, üryan sıyrıl
Kuvvetin vardı, bir zaman-ı ebhar	Su, ateş bilme kal'a bilme atıl
Cilvekah-ı muhabbetin di, cihan	Daha dün bir hayat şu gittiğin
Piş-i hısmında ha'if ve lerzan	Niye dursun yanında şimdi, kefen
İktidakar emr-ü nehyindi	Seni defin itmek isteyen eller
Bir zaman sen liva-i tevhidi	Varsa. Olsun. Ömür cidalse eğer
Şark ve garbın serrakiyetine	Sen de var kuvvetinle hakkı ezen
Secdekah eyledikdi şimdi yine	Kahrı alkışla. Za'ifi velülezen
İsterim müşrik cihadından	Hecmelerle darbelerle karşılayan
Doğsun evvelki mühr-ü kadret ve şan	Her zaman her tarafda kanla doyan
Bir kırık salla geçdiğin yerden	Garbe en gür ballağatınla tükür

Çıkma. Üç yüz bin asker varken	Kudretin varsa yık, gebert, öldür
Babanın hun u istihvanıyla	Bu büyük “asıl” sende artık bil
Yoğrulan yerde bir takım hazele	Saltanat-ı hak perset oluşla değil
Yıktdı mihrab-ı din ve şevketini	Za’ifi ezmek kuviyi aldatmak
Kırdı minba-ı nefis-i izzetini	Hakkı yıkmakla kurtulur ancak

Bursa: Şubat 21

Muhyiddin Baha

(8)

ANA OCAĞI

Bize Kurtuluş Yolu

Bilme Der Sağı Solu

Dört yüz atlı “Domanıç”den atılarak meydana,
 Elli yılda Rumeli’ye, ta “Tuna”ya uzandı,
 Bir yandan ilerleyub yayılarak her yana,
 Ülkeleri birleştirdi, İstanbul’a dayanadı,
 Türklük tahtı temel tutdu, en son taht-ı Kayser’de
 Avrupa ile Asya’nın birleştiği bu yerde,
 Peygamberin medh itdüğü şanlı hakan, ordusu,
 Hilafetle Türk hakanı oldu dinin ulusu,
 Osmanlılar yüceliğin son haddini buldular.
 Vardıkları her bir yerde mertlik nuru sacdılar;
 Uygurlukla bütün halka hak yolunu acdılar,
 Anadolu, Ana Yurdu; Türk’ün şankı ocağı!
 Sen doğurdun, sen büyütdün bu en yüce budunu;
 Ertuğrul’un, Osmancığın, ay yıldızlı sancağı,
 Dalgalandı dört bir yanda, yayıldı Türklük ünü.

Üç yüz yılda, üç kıt'ayı evladınla doldurdun;
Dünyaları heybetinle hep adınla doldurdun.

(9)

Evladının; gürbüz, canlı evladının kanıyla
Fetih ittiğin kisverlere hayat virdik, can virdik.

Mert yürekli aslanların bezl ittiğin canıyla
Cayragına girenlere başka bir can, şan virdik.

Nice birlik canavarlar sürüsüyle uğraşdık;
Altı yüz yıl, dinlenmeden, dünya ile savaştık.

Her bir yandan sokularak yılanlar koynuna.

Ağu sacdı vücuduna, emdi bütün südünü;

Verdik yine ocağına sığınanlar uğruna

Altı yüz yıl millete, canla sen besledin budunu

Anadolu; bu budunun anlı şanlı anası!

Zayıf düşdük, pek büyükdür yüreğinin yarası!

Zalim eller, can evine dürlü hançer sapladı;

Yavruların kansız kaldı. Hep soğudu kucaklar.

Ocakları viranelikler, öksüzlükler kapladı;

Issız kaldı obalar, tütmez oldu ocaklar;

Herkes için ses virürken, kimse sana bakmadı.

Yağsız kalan ışığını bir kerecik yakmadı!

Anadolu hasta ise, kalır vatan da cansız;

Kalb durursa vücut ölür, yarasını saralım!

Bu öz anamız hastadır; kalmadan pek dermansız,

Kurtaralım, onun ile vatani kurtaralım!

(10)

Rumeli'nin her yerinde sellerle kanlar akdı.

Burada ki anaların yüreklerini yakdı!
 Anadolu ölmeyecek, vatani yaşatacak;
 Ocağının her köşesin zenginlikle doludur,
 Ataların şanlarına yeni şanlar katacak;
 Evladının yürekleri pek sağlamdır, uludur.
 Lakin artık hep birlikde yarasını saralım,
 Toprağını işleyelim, gayemize varalım

15 Şubat 1328 Necip Necati

TÜRK

Türklerde Büyük Milli Dilek

ve

Osmanlılık

Menfii bir hareketle bizi zulümden kurtaran münevver bir kitle idi. Lakin emeline na'ıl olunca sanki vazifesi bitmiş gibi kaldı. Sebeb; çünkü bir cemiyet şekline gelinceye kadar birkaç muzdarib vicdan da uyanan o büyük emel...

(11)

...artık, ide'al, halk olmuş... Yalnız o gayeye koşan bu ruhları biricik emel kamçılıydı. Emel hasıl olunca o ruhlar da durdu. Çünkü emel bir yolmuş ve onun boş kalan yerini başka bir emel dolduramamış idi; İşte emelin küçüklüğü menfi bir harekete sebep olur ve bu hareket ne kadar yüksek, büyük olursa olsun mutlaka neticeye erişince söner, durur.

Mu'ayyeni siyasi bir maksadı, emel-i gayesi olarak kabul idenlerin uğradığı akıbet hep budur. Bu tarihi bir sebebdir. Dünyada her milletin siyasi hareketleri neticesinde muvaffakiyet hâsıl olunca böyle menfii neticeler meydana gelmiştir.

Her milletin inkılab tarihini bu hakikati bütün üryanlığıyla gösterir ve bizimki ise daha açık, henüz pek taze meydanda duruyor.

Fransa'nın, İtalya'nın, Almanya'nın siyasi hareketleri, kıyıamları kadar bu da'vaya parlak delil olamaz.

Hele İtalya daha ziyade kana'at viren en canlı bir misaldir. Siyasi bir hareketle bir gayeye ermek isteyen münevver ve fedakâr bir kitle tasavvur idiniz ki milletin vicdanından kopmuş bir mefkûre, bir iman olarak istibdadı yıkmak, tefrikayı ezmek ve hiddeti meydana getirmek istiyor. Buna vüsul için onun nazarında her şey mübahdır, helaldir.

Bir damla kan görse ürken bir adam bir gün görürsünüz ki gözünü kırpmadan, tiksinden birini boğazlıyor.

Hâlbuki bu adam en medeni, en ahlaklı, en vicdanlı ve en dindar bir zattır. Lakin onun imanı, mefküresi işte o adamın ölmesindedir. O da öldürüyor ve bir katilin, kanlar içinde yuvarlandığı masum kurbandan kopan bir ma'nevi sadanın te'kibiyle tuddugu vicdan azabını duymuyor. Hiç...

(12)

...bir ıztırab his etmiyor. Çünkü onu adam öldürmek için değil, gayesine ermek için öldürüyoruz. Bu bir kana'atdır ki bir büyük emele gönlünü bağlamakdan meydana çıkar.

Şimdi bu gaye, siyasi bir hareketle girilir bir yoldan ta'kip olunca, husul bulduğu dakika derhal menfileşir ve durur. Buna ictima'i, ilmi, bir mefkûre, milli vicdandan kayan feyizli bir kana'atin neticesi olarak iman-ı mu'ayyen ve yar olursa o zaman işte siyasi bir hareketle de virilen müsserler yerine geçen 'amiller iki muvazen hareket ortasında ahengini bulur. O cemiyetle muvazeneli adımlarla yürüyerek büyük milli emeline doğru kanatlarını açar koşar.

Biz birçok yıllar mazlum idik. O kadar ki olduğumuzu bilmez, bir işaretle yürür ve nereye götürüldüğünden habersiz cahil ve gafil bir kabile efradı gibi yalnız hükümet denilen bir tesisin emrine uyarak yürüyorduk.

Biz ne idik? Kimsenin bir gün lütfen düşündüğü yokdu. Türk mü? Evet, lakin Türk'ün hangisi idik? Domaniç önünde fırlayarak bir hamlede Bursa'ya, ikinci adımda Avrupa'ya sıçrayan Osmanoğullarının ardına düşerek muttasıl yayılan Türk idiysek hani mevkimiz?

Eğer ortasına düştüğümüz dini, dili, soyu, huyu yabancı milletler ile kucaklaşarak benliğimizi bitirüb de başkalaşmış, melezleşmiş idüysek onlar hala varlıklarını sağlayarak her gün biraz daha yükselib giderken bizden ayrıldıklarını görüyoruz ve bizi hiç benimsemiyorlar. Biz unutulmuş bir şey idik. Şu devletin Osmanoğlu hükümetinin en çok unuttuğu bir şey varsa o da Türkler idik. Kederinde

sürretinde kana'atinde, inkılabında, yükselmende, hürriyetinde hülasa her düşeceği yerde bize koşarak söven...

(13)

...ona 'isyan eden, kabaran, onu saymayan düşmanlarına karşı bizi kullanır. İşini bitirdi mi biz yine yıkık, dökük, felaket meydanlarında binlerce yiğitler bırakmış olduğumuz halde yuvamıza döner idik.

Ne yuvalar; başdan başa koca Anadolu'nun Türk yurdları birer "tevekkül" harabeleridir: Bu miskin tevekkül her kasabada zi hakiki sahibi olduğumuz toprağın bile yabancıları olarak bir akışdır ve hiçbir zaman biz bizi düşünmeğe vakit bulamadık bile.

Ilık, yurt sevgisiyle kabarmış gönüllerimiz ara sıra atalar ocağında beslenmiş ince duygular ile oyalanarak bizim de bir varlığımız, pek yüksek, şu âlemin tarihini dolduracak kadar ulu bir mazi sahibi olduğuna düşündüğümüz dakikalar olmuştur. Lakin bunlar o kadar ince, sırça gibi yufka duyguludur ki gürültülü neticesiz hizmetkarlıklar. Yabancı ve 'arzi hisler ortasında kırılıp dağılmıştır.

Gönlümüzde muhakemeye vakit bulmadığımız bir yanık izi bırakub geçen duygular tam beş asırdan beri Türkü benliğinden uzak bulundurmuştur. Bu beş asırdan sonra, milli bir hareketle bizde artık şekil itibariyle her devletin efradı gibi bir siyasi tesis meydana koyduk.

Lakin bunu yapan şüphesiz en 'ali en kudsî vicdanlar idi. Ancak o vicdanların beslediği ızdırablar yalnız gayeye ayrıldığı gün uyudu.

İşte sukutumuz.

Eğer bu milli hareket, şuurlu, metkureli ve ictimai' bir iman ile yapılsa idi ve nihayet siyasi inkılabçılarımız şu Osmanlı kitlesinde en ziyade güvendikleri ve Türklük gayesini düşünerek bir taraftan gizli te'sisleriyle beraber ictimai' gayeyi göz önüne alsalar idi hakikaten işte son Osmanlı inkılabı bütün...

(14)

...manasıyla hakiki, ictimai' bir inkılab olurdu. Çünkü yalnız siyasi kalması hem kendini, hem gayesini bir kere daha eğri ve korkunç yollara sabdırdı.

Artık sanırsam hiç delil istemez ki yalnız siyasi bir inkılab ile millet kurulamıyor ve biz bu gün milli büyük emelimizi kovalamadan yalnız hükümet fikriyle yoğrulmuş, bunalmış zihinlerimizi oyaladığımızın pek acı neticesini görüyoruz.

Şimdi Anadolu'dayız. Artık bizi burada tehdit edecek Osmanlılık mahlutasında kaynatmak için pek fa'idesiz savaştığımız Rumluk, Bulgarlık, Arnavudluk yok.

Burada yalnız ve yalnız Türklük var. Rumeli'ye geçtikten sonra kat'iyen köşesinde unutulmuş bahadır Türk'ü şimdi bıraktığımız gibi bulmamakla beraber işte onun ortasına dönüyoruz ve bizi Rumeli evladını bu ana yurdun pek sıcak, pek ılık bir muhabbetle yaralı kucağına aldığı zaman beş asırdır nankör evladının kayıtsızlığına ağlayan bereketli topraklarını artık çalışmağa ahd iden kollarımız arasına atıyor.

Şimdi bizim demek oluyor ki mili bir gayemiz var. Bu gayeyi tarihimiz, felaketimiz bizim önümüze çıkıyor; Türklük.

Her millet dehasıyla yaşar. Dehamızın sönüp gitmesi, milletimizin sönüp gitmesidir. Deha ise beslenmek, büyümek için bir gaye, bir manevi gıda arar ki o deha işte "büyük milli emel"dir. Bizim dehamızın gıdası Türklük'dür. Burada bahsi ikiye ayırmak mecburiyetindeyim. 'Umumi bir noktadan mili emel ne dimekdir?

Bizde Türklük denilince bir bizim, Anadolu'da yerleşen Türklüğümüz var. Birde Türk kavimi var. 'Acep bunun hangisi bizim için büyük milli emel...

(15)

...olur ve sonra biz Türklük fikri karşısında bu gün makeddaratını bizimkiyle karuşuk gördüğümüz ve hususiyle dindaşımız olan Arablık ile yine bu vatanda Anadolu'da yan yana yaşamak istediğimiz Ermenilik mevcut. İşte sırasıyla bu mes'eleleri mütala'a edeceğiz.

8 Şubat 321 Mehmed Şeref

Muradiye

ANADOLU KÖYLÜSÜ

KÖY MEKTEBLERİ-KÖY HEVACELERİ

Herkesin bildiği hakikatler ba'zen tekrarlamak lazım geliyor. Bunlar ya unudulur, yahud mühimsenmez olur.

İstikbal maziden doğar! Bu günkü iyilikler ve kötülükler, uzak yakın, bir dünün tahammüllerinden bitmiştir.

Bu gün ekdiklerimizi, yarın yine biz yahud evladlarımız biçeceklerdir. O halde istikbali hazırlayacak, yaşadacak veya öldürecek bizim dehalarımız, bizim kollarımızdır.

Deniliyor ki; Kafalarımız, boş ve virgisiz, kollarımız cılız ve dermansızdır; topraklarımızı kuvvetlendirmege, içinde gömülü olan servetleri çıkarmağa,...

(16)

...sermayelerimizi işletmege, ocaklarımızı, obalarımızı şenlendirmeye gücümüz yetmez, ömrümüz yetişmez. Ocaklar sönük, ışıklar donuk, her yer viran ve yıkık; yaralarımız çok ve derun, tımarcılar az ve beceriksiz. Düşmanlarımız azgın ve kuvvetli, pek çok kemirici mikroplar da yüreğimize, ciğerlerimize, yapışmış...

Bunların hepsi doğru; dertlerimiz saymakla tükenmez, deşmeyle oğulmaz; o kadar çok, o kadar ürkünçtür. Bu yaraları biz kendi elimizle, saracak, kendi bilegimizle savduracak, bütün bu ağır ve içinde çıkamayacağımız işleri kendimiz başaracak değiliz; çünkü başaramayız. Bu muvaffakiyeti ancak yetiştireceğimiz yavrularımızdan, gürbüz; çalışkan evladlarımızdan bekleyebiliriz.

Bizim şimdi yapabileceğimiz. İlk önce bir yandan dertlerimizi, olabildiği kadar, deşmek, öğrenmek ve herkese öğretmeye çalışmak, bir yandan da evladlarımızı bu derdlere derman bulacak kafada, bütün güçlülere karşı koyacak kuvvetde, ma'lumatlı, gürbüz ve yılmaz, usanmaz yetiştirmek, bu uğurda hiçbir fedakarlıktan geri durmamak... Vazifelerimizin iki temel direği budur. Aklımız yalnız buna erer, gücümüz yalnız buna yeterse, vatanı kurtardık, milleti yaşattık dimekdir! İşte bizim dimağlarımızın, kollarımızın başaracağı, başaramaya mecbur olduğu işler.

Madem ki her mazi bir istikbale gebe kalır; evladlarımız, bu feyizli tahammüllerin mahsulü olsun ve 'atıyı onlarla yaşatmağa Muvaffak olalım. Yoksa cılız ve hastalıklı tahammüller mahsul virmez, virse de zayıf ve bakılmayan, işlenmeyen ekinlerin, fidanların ise, ne kadar kuvvetli tohumdan bitseler, mahsulü ya hiç, ya pek azdır.

(17)

Lakin, müsterih olalım, geniş topraklarımızda o kadar gizli defineler gömülüdür, dünyayı dolduracak bereketler mevcuddur, ki az bir hikmet, büyük semereler verir! Evladlarımızın kanlarında, kafalarında öyle bir istimdad vardır ki onlar namiyesi birikmiş münbit tarlalara, kuvvetli topraklara benzerdir. Yeter ki bu kanlar, yolunda ve durmadan harek itsin, yeter ki bu kafalar devamlı ve düzgün

işlesin. Çok değil, şimdilik; atalarımızın iyi hayvan yetiştirmek için özendikleri kadar olsun, evladlarımıza bakalım, hiç olmazsa şimdilik, tütünümüze, kahvemize, keyfimize sarf ettiğimiz kadar olsun evlatlarımızın tahsiline fedakarlık gösterelim ve köylülerimiz yalnız öğrensin ve bilsin ki kanından ayrılan insan yavruları bir çift hayvandan, bir bereketli tarladan daha çok değerlidir, daha çok ziyade bakılmaya, gözetilmeğe, iyi yetiştirilmeye muhtacdır.

Hayvanlarına temiz ve geniş ahır, iyi yem ve tımar istediğinden, bol mahsul almak için iyi sürülmüş, hıfz-ı sıhhaya muvafık mekteb, dimağım sürecektir, fena otları ayıklayacak, bereketli tohumlar serpecek bilgili, irgili, üşenmez, yorulmaz mu'allim tedarik itmelidir. 'Acaba köylülerimiz evladlarına bu kadar da bakıyor mu? Bunları o kuyucularımızla birlikte şöyle bir gözden geçirelim cevabını kendileri virsin.

Merak idüb da köy mekteblerinin bir içine girdiğiniz, orada olan bitenleri gördüğünüz var mıdır? Eğer görür bir gözle görmüş, daha öncede gayr-ı müslimlerin mekteblerinden bir kaçına uzakdan olsun bakmış, birazda halimizi, 'atimizi göz önüne getirmiş iseniz, hiç şüphem yok,...

(18)

...yüreğimiz pek sızlamış, gözlerimiz kan ağlamışdır.

Çoğu mescidlerin yanı başında, mezarlıklar arasında bataklar yanındadır, tavanlar basık, döşemesiz bir salon, penceresiz yahut pencereleri birer boş delikten 'ibaret, bazılarının tavanı da tahta kaplamış bir salon. Çoğunun zemini çamur sıvalıdır, yıpranmış hasırları olanlar, olmayanlardan azdır. Kışın ocağı, talebenin her gün evlerinden taşıdıkları odunlarla tüter. Salonun ortası, -Çünkü hepsinde tavan yoktur demişdik-, duvarları tüten ocağın isiyile simsiyah. Kışın ocak veya saç soba tüter. Köylü dilince "önü mısır kavurur, ardı harman savurur" yalnız hevacenin ocak başında yükselmiş yeri ve geniş koltuğu saman döşemeli ve pösteği örtülüdür. Oldukça rahattır; uzanub uyumağa bile elverişlidir. Çoğunda bu duvara mihlanmış kürsü de yoktur. Hevace efendi postunu yere sermiş, önünde çıplak, alçak ve dar bir rahle, yanı başında şakirdlerine kestirdiği uzun ve yaş degnekler, duvara aslı veya postu arkasında saklı falaka, etrafında çocuklar karma karışık diz çökmüş, bağdaş kurmuş, uzanmış, eğilmiş önüne doğru iki büklüm olmuş, okumak namına gürültü itmekle meşgul. Her taraf toz, toprak, pislik içinde. Hevacenin sopası işler; kafiyeli, kafiyesiz küfürler de savrulur. Artık kısmet kimin ise sopayı o yer; yüzüne, başına, neresine rast gelirse işte mekteb işte köy hevacesi.

Talebe, babasının işe göndermediği, kaz gütmeğe, hayvan sulamağa gitmediği günler bazen gelir, çok def'a arkadaşlarıyla oyun da kalır. Günlerce gelmese arayan, soran yok. Meğer ki oynarken babasının, dedesinin, gözüne ilişmiş, biraz zorlanmış olsun. Hevacenin de...

(19)

...haftanın birkaç gününde mektebi açdığı yoktur; çünkü işi pek çoktur. Mekteb hevaceliğiyle beraber köyün imamıdır da. Cenaze olur, düğün olur, nikâh olur. Perşembe Cuma 'arafesidir; bu iki gün de tatile geçer.

Teşekkür olunur ki çocuk yılın pek az günlerini mektebde geçirir; yoksa ya hevacenin sopası, yahud azgın arkadaşlarının yumruk ve tepmeleriyle vücudu sakatlanır, yahud mektebin zehirli havasıyla sıskaya dönerdi.

Bu mekteblerin çoğunu eski atalardan bir hayır sahibi, köy cami'nin veya mescidini yaptıran, 'adet yerini bulsun diye, şöyle gelişi güzel yaptırmış idi. Sonra, akan damını akdaran, aşınan sıvasını kapayan, çürüyen tahtasını, direğini değiştiren bulunmadığı için evvelce mekteb denilen yapı, şimdi ahıra bile yaramaz bir hale gelmiştir.

Hem köylü bunları yenilemeye neden lüzum görsün. Böyle mekteblerin olmasından olmaması bin kat daha hayırlıdır. Çünkü buraya yıllarca gidüb çocuklar ne öğreniyorlar. Ne okumak, ne yazmak öğrenmiyorlar. Çünkü bunu çok yerde hevaceleleri de bilmez. Bilse de öğretmek yolunu öğrenmemiş, öğretmek de istememiştir. Çocuk burada başka şeyler öğreniyor. Çok huylar ediniyor. Kavga etmek, baş kol yarmak, yemiş ve bostan çalmak... Çocukların birinde ne kadar fena huy var ise, ötekine de geçiyor. Bunları görüb gözeten, yasak iden yok.

Hevace efendiden de az feyz alamıyorlar; öğretmediği dersi bilmediği, arkadaşlarının yaptığı gürültüler, kabahatler için yediği sopaların acısı, acılara dayanıklı olmakla beraber haksızlığı da öğreniyor. Sopadan kurtulmak, dayakdan yılgınlık kendisine daha pek küçük yaşdan yalancılığı, riyakarlığı,...

(20)

...iftiracılığı. Bir şey sormağa cesaret iderse, öfke veya degnikle karşılandığı için 'azimsizliği, korkaklığı... Kendine huy ediyor. Ve böyle büyüyen bir çocuk da saydığımız huylarda birleşiyor, büyüyor, evladlarına da miras kalıyor.

Sorarım o köylülere; mekteb dedikleri bu viranlıkda hayvanını kabamağa razı olur mu? Hayvanlarının bu kadar döğülmesine karşı susabilir mi? Hayvanın huysuz olmasının sebeplerini düşünüp sorarken, önünü almağa çalışırken ciğer pareleri için

bu derece bakımsızlığa, kaygusuzluğa, düşünecek olsa, kendisi de şaşamaz ve ağlamaz mı?

Vücudu da, ruhu da cılız bırakan bu mekteplerde bari din namına öğrenebilse! Pek zeki olanlar ezberden biraz Kur'an-ı Kerim okumağa, 'ibaresi anlaşılmasın bir eski ilm-i hali ezberlemeğe: o da yıllarca kafa patlatıldıktan sonra muvafık olan birkaç köyde bir iki çocuk bulunabilir. Onlar da bu anlamadıkları 'ibareleri az zaman sonra tamamiyle unudur, giderler, artık cahil hevaceleri, yalan yanlış ne söyler, ne anlıyorsa ona konar. Ne dünyalık, ne ahretlik birşey öğrenmeden kalırlar.

Mekteb de temizlik, intizam namına hiç bir şey görmemeğe alışmış olan çocuk, ileride evinde, köyünde de bunları aramaz, sıtmalar, bulaşık hastalıklar işte bunun için köylerimizi berbad itmiş, bitiriyor.

İşte azıcık kurcalayınca bütün bir ma'mur köyü viran iden, köyleri maddi ve ma'nevi harab eyleyen şimdiki köy hevacenleri olduğunu anlarız.

Bu köy hevaceleri kimlerdir, kimlerden yetişmiştir? Köylerin çoğunda ki cami'lerin atalardan kalma vakıfların, bu vakıfların az çok iradları...

(21)

...vardır. Bu cami'lerde imamlık idenler, evladlarını da bu ekmeğe kondurmak için ona yalnız imamet vazifelerini şöyle böyle tahsil itdirir! Başka bir şey öğretmez. İşte bu imam köyün hevacesi de olur, hevacelik iradına da konar. Bunlar köyde bağ, bahçe, tarla da edinmişleridir. Bunları işletmekte hevace eski, yeni şakirdlerden bad-ı heva yardımcı da bulur. Mektebe bakmadığına çok def'a açmadığına da kimse ses çıkarmaz.

Bir takım medresenin hazır ekmeğine göz diken, cübbe ve sarığın cerh-i alet olacağını düşünen bir takım tembeller, elinden başka iş gelmeyenler de vardır ki yıllarca medrese kapusunu eskidirler. Yobazlıktan başka bir şey ile uğraşmazlar da yine, talebe-i 'ulum süsünü takarlar. Hele istibdat devrinde bunların imtihan da edilmeyerek askerlikten kurtulmaları adetlerini çoğalttıkça çoğaltmış idi. Bunlar çok def'a medreseye pek az uğradıkları halde askerlik zamanını geçirirler, sonra mev'ize namıyla bilmedikleri, ezberledikleri birkaç sözle köylerde va'azlar vererek epeyce cerr yaparlar, köylerden birinin imamlık ve hevaceliğini yakalayarak kalan ömürlerini de tembelce geçirirler. Köylünün vireceği birkaç kile zahireye kana'at iderler. Bu ucuzluk köylüye başka hevace aratmaz. Hatta çok yerlerde ma'arif tarafından gönderilen hakiki mua'allimleri de bunun için kabul itmedikleri görülüyor. Eski hevaceleri, bu ma'arif hevacelerini coğrafya okutmak, şarki

belletmek ve daha birçok günahlar! İşlemek ve işletmekle uğraşdıklarını öğretmiş, köylüyü kandırmıştır.

Mektebden büsbütün mahrum olan pek çok, hatta büyücek köylerimiz vardır. Bunlardan öylelerine tesadüf idiyoruz, ki pazarda sattığı bir iki kile buğdayın, birkaç okka kestanenin hesabını yapırmak için...

(22)

...civarda bulunan Hristiyan köylere gitmeğe, utanacak hareketlerde bulunmağa mecbur kalırlar da hiç olmazsa yakıncaları birleşub ortalıkda bir mektebcik yapmasını akıl idemiyorlar. Yahud öteki mektebler gibi yapmadan ise, yapmaması hayırlı olduğuna akılları eriyor.

Dar-ül mua'allimlerimizden yetişmekte olan hakiki mua'allimlerimiz pek azdır. Bunlar lüzumu kadar yetiştirilmezse hiçbir zaman bu kadar zararlara köylerimizi, köylülerimizi berbad itmeğe sebep olan yapma hevacelelerden kurtulmak mümkün olamayacaktır. Ma'arif müfettişlerimiz de yalnız şehirleri, kasabaları, nihayet nahiye merkezlerini tefdiş edebiliyorlar. Bunları köylere kadar gezecek, onları uyandıracak teşvik edecek derecede çoğaltmak ve pek faal kimseler intihab edilmelidir.

Toprağımız, en ziyade zira'ate elverişlidir. Köylü bu seviyede kaldıkça ne kadar teşvik olursa, ne derece fedakârlık gösterilse yeni sabanlara yeni aletlere ısındırılmazlar.

Bunu için münasib mevkiileri dört beş sene tahsilli numune tarlaları bulunan leyl-i ibtidai' mektepleri küşad iderek programlarını köylünün istifadesini muceb derslere hasr itmelidir. Bir de sanayi' mekteplerinde demirciliğe ehemmiyet vererek, buradaki büyük köylerin yetimlerini yetiştirmeli ve alet ve edevat ta'mir idecek ma'lumatı berdikden sonra kendilerine yine münasib yerlerde birer küçük demirci tezgâhı açmalıdır.

Dar'ül mu'alliminlerde zira'at dersi ve vilayetin mahsulatına a'id ma'lumat tezyid idilmeli ve her vilayetin dar'ül mu'allimin tedrisatı ihtiyaç-ı mahalliye göre olmalıdır. İtikadımca memleketlerin bugün ki sükûtunun en başlı sebebi köylerimizi...

(23)

...ihmal itmemizdir. Köylüler ki en büyük ekseriyetini teşkil ediyor. Ve verilen izahat bütün harabilerin, yoksullukların, fenalıkların en büyük menşe'i köylerin mektebsizliği, köylerin bugün ki mektebleridir. Evvel ıslahata bundan başlamalı ve

hiç ihmal etmemelidir. Yazıktır; Ahlak ile o metin ahlak ile beraber nesil de o emsalsiz neslimiz de bozuluyor. Nüfusumuz günden güne dehşetle eksiliyor.

Mekteb hususunda kasaba ve şehirler de köylerden çok ileri değildir. İbtidai' tahsilini yükseltmemeyen bir millet da'iam sükût ider. Bu iki ile iki dört ider gibi ısbat edilmiş hakikate artık lüzumu derecede ehemmiyet vermeliyiz.

Bu büyük yarayı bir makalede layıkıyla deşemedim; çünkü pek uzun olurdu, daha çok vahimdir; en son sözüm budur;

Ancak ibtidai'lerimizi düzeltmek, çoğaltmak, köylülerimizi okutmak, yükseltmek ile vatanımız kurtulacak, milletimiz yükselecektir. Diğer her yapılanlar muvakkit tedbirlerdir, süsdür, boyadır.

(24)

Kanunlarımız:

Memleketin Zira'at ve İktisadında İlk Adım

Bize takrinin ve konu olan bu yerlerin her köşesinden, büyük rahmet sebepleri gülerken... Her yanında hayat, kuvvet cıvıldarken başdan başa yıkık dökük bir viraneye çevirdik. Bu mübarek yerlerin artık bizim olduğuna artık geniş ve sağlam bir iman ve idrak ile inanmamız lazım.

Frengistanın hangi bir köşesinden koparak ortamıza gelen bir serseri ilk adımda memleketimizde gömülü olan bu hazineleri görünce bir kere bizim tuttuğumuz yolu ince uzun araştırıyor ve anlıyor ki biz artık bu yerlerin tam sahibi gibi gitmiyoruz. İşte o vakit bu topraklarda gömülü feyzi, serveti eline almak için yavaş yavaş çalışıyor. Aradan yirmi sene sonra görüyoruz ki o serseri zengin olmuş... Onların hakiki sahipleri ise hala aç, çıplak ve ezik.

Biz düşünceden ziyade duyguya kapılmak yüzünden neler yitirdik, bir kerecik düşündüğümüz var mı?

Şarkın gönül okşayan parlak güneşi altındaki sahralı saray bahçelerinde hayal edilen gülşenleri, eğlenceleri bizi o kadar inceltmiş, duygumuzu o kadar yufka bir hale koymuş ki hemen her işimizde ta hükümetden şahsa kadar her işimizde tefekküre değil hep hisse bağlanıyoruz. Ve ne yapıyorsak kafamızla, tecrübemizle, irfanımızla ölçerek değil gelib geçici heyecanlara kayılarak duygularımızın aslını

aramayarak yayıyoruz. Bütün bu yaptığımız işlerden ise zavallı yurdumuz hep hep ga'ib idiyor.

İşte son günlerde da'ima böyle duygularımıza kapılarak gitdiğimiz için...

(25)

...memleketimin ortasında kızılca kıyametler koparmaktan başka hiçbir şey yapamadık dı.

Hâlbuki memleket baştanbaşa yüksek sesle bağıırıyordu:

Kanun!

Evet, kanun isteyen, ondan sa'adetini, selametini gören bir memleketi onunla kutlandırarak birçok yerde biz belki yüzüncü derecede lüzumlu olan 'adi işlerle yorulduk gitti.

Nihayet bütün, şu derdli gönüllerde hele bir kanun, muvakkat bir kanun neşr idilebildi ki işte: numro bir.

Bu kanun şu garib diyarın asırlarca ezildiği bir derdin davasıdır. Bu bir başlangıçtır.

Bu kanun: "Emval-i ğayr-ı menkule" kanunudur. Şimdi şurada bu kanun ile kendi mahiyetimizi karşılaştırarak düşündüklerimizi söylemek istiyoruz.

Bir kere bu memleket baştanbaşa Rençber diyarıdır; başka bir şey değil.

Bir rençber için ilk adımda tasarruf hakkı şarttır. Ve nihayet bütün rençberlikle ta'alluk iden ne varsa ondan sonra gelir.

Rençber tarlasından, evinden, mülkünden tamamı ile emin olmadıkça orada 'adeta bir yarıcı, bir misafir, bir kiracı gibi kalır.

Bizde bu güne kadar tasarruf-u hak heman yokdu. Kanunumuzda o kadar biçimsizdi ki sanırsam bir mahkemede en kolay şey bir rençberin elinden tarlasını almakdı. O dertleri şurada deşmeyeceğim.

Bitmedi...

Töre Tekin

(26)

Tarih

Niçin Yüксеlemiyoruz?

Tarih yaprakları karıştırılınca Osmanlı tarihinde idari ve ahlaki düşkünlüklere belli başlı üç sebep bulunuyor:

Ta'assub, kadın parmağı, tegallüb.

Şu satırlarda; geçmiş günlerin şu üç sebep altında nasıl karardığını göstermekle uğraşacağım.

Osmanlı tarihini: Selçukilerden miras kalan koyu bir ta'assubla başlar. Daha başlangıçta etrafı saran düzme dervişlerin elinden hükümetini kurtarmak için hazret-i Orhan'ın cesurane icraatı bunun en açık örneklerindedir.

Fi'l hakika dervişlik; saf ve 'atisi parlak olan Osmanlı saltanatına Osman Gazi vaktinde hücum itmiş ve Orhan Gazi elinden birçok imtiyazlar almış ise de (Baba-i) vak'ası, memleketi kendilerine mer'a-ı ittihazına çalışan bu İran ilencilerini Osmanlı yurdundan uzaklaştırmışdı.

Murad Hüdevendigâr ve Yıldırım Beyazıd zamanları yine dervişliğin yüze çıktığı devresidir. Buhara'dan, Horasan'dan muhtelif İran memleketlerinden taşub gelen derviş alayları, birinci Sultan Süleyman'ın zevk ve tarab, Sultan Musa'nın hırs ve intikam saltanatlarında ihmal olunmuş ve sultan çelevi Mehmet devri ile ikinci Murad Sultan zamanlarında yine ileri derecelere fırlamışlardır. Simavlı Şeyh Bedreddin vak'ası eski ihmallerin necat fidyesidir. Osmanlı saltanatında külâh ve sarık kavgası bugün elan berdevamdır.

(27)

Hiçbir tarafın meddahlık ve zamamlığını deruhte etmediğimiz için bu bahsi burada bırakacağım.

Yalnız şu mukaddime ile Osmanlı toprağında yüksek tabakayı teşkil iden, daha doğrusu düşünmeyi bilen sınıf arasında muhtelif iki fırka meydana çıktığını göstermek istedim.

Bunlardan bir kısmına bugün ki tabir ile (muhafazakâr) denilebileceği ki ikinci kısmı da (terakkiperver)denilebilir.

Fakat ne muhafazakârlar, ne terakkiperverler ta'kib edecekleri mesleği ta'yin itmemişlerdir. Bu iki fırkanın hücumu hep yek digerinedir. Birbirlerine tekvire kadar kalkışdıkları çok zaman vak'i olmuştur.

İşte bu zamanlarda kadın parmakları ba'husus muktedir ve mürtefi mevkilerden, bunlardan kah birine kah diğere teveccüh gösterilmekle ta'kib itdiği hususu gayeyi elde etmeye başlamıştır.

Görülüyor ki hem 'ulema hem meşayih bilemeyerek başkalarının hesabına çalışıyor. Her sene, her gün kendisiyle birlikte vâsi'i memleketin büyük mahrumiyetini ihtiva ederek maziye münkalib oluyor.

Bu zamanlar meydan taşralıların Dalmaçyalıların Hırvatlılarıdır. Bu toprağın öz evladları her şeylere bigânedirler. Hatta milletlerine bile. İşte misal: Günün birinde Yavuz Sultan Selim İran Cenginden bir (Hasan Can) getirir. Bu İranlı memleketimizde kimselerin eremeyeceği bir mevki'ye çıkar, yalnız kendisini değil, evlad ve ahvadını bile hükümetin her bir umuruna müdahale itdirebilen bu yabancının oğlu, başda padişah bulunduğu halde Söğüd'den, Domaniç ovasından 'ibaret küçük bir sancağı cihangirlerin yapamayacağı 'azametli bir devlet haline sokan Aygüt Alp'in, Samsa Çavuş'un bütün bir yurdun...

(28)

...evlatlarını tahkir ider de bunu hiç kimse görmez ve bugün namı elan hürmetlerle alınır. Bundan sonra Türk adı hünhevardır, ğaddardır. Bi-idraktır. Kimseye iftira etmiyorum. İşte tarih yaprakları:

Çok geçmez bu uzun dilli 'Acem âlimi münasık en yüksek noktasına çıkar ve belki hayr-ı havehane hidmedler de ider. Hatta bir (Eğri) muzafferiyeti kazandırmaya sebep olanlar arasında da bulunur. Fakat ne fa'ideki açtığı yol artık işler. Arkasından yürüyenler onun bıraktığı izi ga'ib itmezler.

En büyük Osmanlı şairlerinden sayılan (Nef'i) idam edileceği zaman celladına (yürü bire na'bekar Türk) dimemiş midir? Millet unutulduğu zaman, şübhesiz ki 'ilm ve marifete yabancı kalmıştır ve bu devlete ma'nen bağlı olmayan yabancılar yalnız hale bakmak ve yalnız onu kendilerine nafi kılmakla iktifa itdiklerinden memleket muhtaç olduğu terakki sahalarna girmemiş, olduğu yerde duraklamış.

Ve artık: Bir zamanlar birer dar'ül 'İrfan olan medreseler, talebe bulamıyor ve medrese iradları birer suretle vüzera, süfaha israflarına zam idildikçe ma'ışet te'min itmekden 'aciz kalan 'ilm ve 'irfan taliblerini de başka mesleklere dökülüyor.

Ve artık muhteşem bir mi'mari tarihine malik olan Osmanlı Devleti Frengi yılışık güzellikler altında suri bir debdebe gösteren Henri'ye mağlubdur.

Ve artık Osmanlılığın o bakmakla duyulmaz nakkaşlık sana'atı solmuş, o kıymeti bulunmaz hakanlık zana'atı ölmüştür.

Hülasa: 'İlm ve ma'ritet Osmanlılıkda söndükçe garbde parlamış, canlanmış, yükselmiş ve Osmanlılık bunlardan bi haber yatmış boylu boyunca...

(29)

...uzanmış derin bir gafletin uykusuna dalmış, garbda hayretlere şayan vak'alar olmuş.

Amerika keşf idilmiş, dünyanın etrafında dolaşmış ve yuvarlaklığı en küçük kaz'alara yerleştirilmiş. Avrupa ictimai olan büyük inkılabını geçirmiş. Osmanlılık bir haber.

İşte bir yaprak:

Moskof seferlerinden birinde Rusya'nın Baltık Denizi donanması İngiltere yakınlarından geçtiği, Fransa, İspanya sahillerine geldiği, Akdeniz'e gireceği o zamanlar Reis-ül Küttablık denilen hariciye mezaretine haber verilir. Vükela-i meclis toplanır. Meseleyi münakaşaya başlarlar:

Bir vezir, -'Acayip Moskof Baltık Denizindeki gemilerini nerden Ak Denize indirebilir. Meğerki göğden uçura. Bir başkası; -Karadan gemi yürütmek Fatih'in, o mu'azzam padişahın teşebbüsü halinde bile bin müşkülata meydana gelmiş Moskof bunu tecrübeye bile kalkışamaz.

Bir başkası; -Canım bu Frenkler 'acayıptir. Gözümüzü korkutmak istiyorlar:

Az sonra fi'lhakika Moskof Baltık donanması Ak Denize gelir ve bizim Çeşme limanındaki donanmamızı yakar. O cahil vezirler öç almak için kimseyi bulamayınca Venedik hükümetine sataşırılar.

Moskofun Baltık gemilerine Adriyatik Denizinden sen yol verdin(:) Diye cehaletlerini bütün cihana dahi duyuruyorlar.

Halbuki dünyanın yuvarlaklığını İslamlar çokdan öğrenmişlerdi.

(30)

Avrupa'da matba'a icad edilmiş, kitaplar ucuzlamış. İki, üç yüz sene geçtiği halde Osmanlılık bi haber.

Matba'a açılmak için yapılan bir teşebbüsü (şeytan icadı) diye karşılamaktan başka bir şey yapılmamış.

Hakikat, beşeriyet her yeniliğe ma'arızdır: Mesela bugün ihtiyacat yevmiyemizden olan kahve ilk icad edildiği ve kahveler açıldığı zaman (imamlar ve müezzinler ve rezak sofiler halk kahveneye mübtela oldu. Mescitlere kimseler

gelmez oldu dediler ‘ulema ise müsavi hanedir ana varmakdan meyhaneye varmak evladır deyip hususen va’azlar man’i babında güşüş ider oldular ve müftüler her nesne ki fehm mertebesine vara ya’ni kömür ola haram sarfdır deyu fetvalar verdiler).

Ama ol ‘asırdan sonra ol kadar revac bulduğu ki netice olmamaktan kaldı va’aazlar ve müftüler kömür haddine gelmezmiş içmesi ca’iz imiş dir oldu ‘ulemadan ve meşayihden ve vüzeradan küberadan içmez adam kalmadı. Hatta bir mertebeye vardığı vüzere-i azam kar için kahveler ihdas ittiler ve yevmiye birer ikişer altın kira alur oldular.*

Görülüyor ki bizde her şeye bir ‘itiraz varid oluyor. İmamı, mü’ezzini, sofisi, ‘alimi haklı haksız her taraftan bir haykırmadır başlıyor. Bunların ne gibi sebeplerden neşet itdiğini gelecek defa anlatmaya çalışacağım.

Öztürk

(31)

Gazi Nuri Çavuş Efendi

Dağarcık [*]

Kara Hisarlı Gazi Nuri Çavuş Efendi geldi.. Işıklardaki geceli rüşdiye mektebine koydular. Bu açık tabi’atlı küçük koca Gazi şimdi çalışıyor. Biz bunun güzel bir resmini çekirdik. “Kurtuluş Yolları” na koyacağız.

Düşünen Türk Kızanlarından Bir Sorgu

İşte harb, işte bela, işte nihayet yurdlarımızı yıkan bu korkunç sağanak artık gözümüzü açdı.. Şimdi herkes anladı ki yaşamak için bir birimizi anlamak, sokulmak lazım. Başdan başa yıkık bir toprak görünüşü ile gözlerimizi sulandıran koca Anadolu’nun kıymetli kasabalarında oturanlara düşünenlerimize birkaç su’al hazırladık.. Bunlar henüz hepsi değildir. Bu su’allerin bir kaçını buraya koyduk. Şimdi üşenmeyen, yurdunu kurtarmak isteyen ve nihayet Türk Milleti’ni bir parlak geleceğine yürütmek için kaynayan hep düşüncelerimizden cevap bekliyoruz:

* Peçevi Tarihi

* Türklerin Hevace-i Evveli Ahmet Mithad Efendinin tuhuna fatiha.

Hele İstanbul'daki milletçi düşünenlerimiz, gençlerimiz, ulu hevacelerimizden bu cevabı çok umuyoruz.

- 1) Köylü niçin çok ölüyor, neden vaktinden evvel ihtiyarlıyor?
- 2) 1-7, 7-12: 20 Yaşa kadar vücut, kalp, fikir ta'biyet terbiyesi namına köylerde ne gibi esaslar var?
- 3) Köyler hükümeti niçin sevmiyor ve nasıl olsa sevecektir?
- 4) Köy mekteblerini mi ma'arifi mi, ahali mi idare etmelidir ve nasıl olmalıdır?
- 5) Köylerde 'aile hayatlarında neden intizam, idare yoktur?

Müdürü: Mehmed Şeref

(32)

Yıllığı	Altı Aylığı	Üç Aylığı	
30	16	8	Rusya İçin
35	18	9	Dışarı için
20	14	7	Mektepler için
10 Frank	5 Frank	0	Ecnebi yerler için

Köylüler için yalnız on kuruştur

İdarehanesi:

Burusada Hükümet Kapusuna Karşu dairedir.

Harir ve Naşiri Mehmet Şeref

KURTULUŞ YOLLARI

Yıl	Mart	Sene	Sayı
1	15	1339	2

Yazılar:

Edebiyat

Ey Büyük...

Necip Necati

“Dünder” Veda Ederken

Reşat

Anadolu Yurdu

Anadoluda Türk Aristokrat Değildir

Mehmet Şeref

Türk

Türklerde Büyük Milli Dilek

Mehmet Şeref

Tarih Yaprakları

Niçin Yükseleniyoruz

Öztürk

Kanunlarımız

Memleketin Ziraat ve İktisadında İlk Adım

Töre Tekin

Mektepler

Mütekaid bir Müntesib-i

Maarif

Dağarcık

(...)

İstanbulda satıldığı yer: Babıali Caddesinde İtimat Kitaphanesi



Avane şerait-i fennin ötesindedir.

Türk Yurdu

Mahalli idaresi Nur-u Osmaniye 'de kırk numarolu idarehane Türk Milliyetperverliği güder. On beş günde bir çıkar Türklerin fa'idesine çalışır risaledir. Milleti seven her Türk'ün şiddetle muhtaç olduğu bu risaleyi tavsiye eder.

Türk Yurdu Ve İntisarımız

İntisarımızı selamlayan "Türk Yurdu" na şükranlarımızı bildiririz. Biz Türk yasasına hürmetkar olmakla iftihar eyleriz ve kıymetdar öğütlerini bekliyoruz bir de bu öğütleri vicdanımıza yazarak çalışacağız.

Toprak

Birde biricik çiftçi risaledir. Rençberliğin esaslarını anlatır. 'Ameli ve suretde öğretir. Bütün rençberlere tavsiye ederiz. Mahal-i idaresi dersa'adet meziyyet-i iktisadiye kütüphanesidir.

KURTULUŞ YOLLARI

Osmanlı Türklerinin fa'idesine çalışır. Biricik milletçilik güder risaledir.

Edebiyat:

Ey Büyük Türk!.

- Büyük Kurtuluş Yolu:

Dik Ayağı, Ger Kolu!-

Türklük nedir bilinmiyor, unutulmuştur ünü;
 Sor bir Türk'e: o da kendi değerini bilemiyor;
 Yüreği pek tozlanmıştır, gözlerini silemiyor.
 Kanlarımız pek uyuşmuş, görmüyoruz, bugünü.
 Uyan artık ey büyük Türk, ışığa aç gözünü;
 Silkin, atıl ileriye, göster parlak yüzünü.
 Ey Türkoğlu, yaptığına öğünmeden bir zaman;
 Kahramanlık tarihine elmas çelenkler takdın;
 Ululuğa, yüceliğe 'adet gözüyle baktık.
 Mertlik tarihini ancak atalarındır yapan.
 Bugün artık bilmelisin tarihindeki yerini.
 Açamazsın ileriki, bilme nice gerini.
 Uygurluğa temsil kayan dünyaları titreten
 Merd yürekli ataların sende arslan oğlusun;

(1)

Görünüşde şimdi hürsün, aslında pek ulusun,
 Davran artık, değerini göster vakit geçmeden;
 Gözünü aç, düzenbazlar ağlarımı kurdular;
 Pek çok aslan avladılar, buğağı ördüler!
 Türk illeri başdan başa oldu yılan yatağı;
 Yüz milyon Türk canavarlar pençesinde inliyor,

Üç yüz milyon Müslüman da çan sesleri dinliyor.
 Anadolu kaldı yalnız, biricik Türk ocağı?
 Anadolu, dayağısın ezilen bodurların,
 Osman oğlu, sensin ancak ümidleri bunların!
 Yücelirsen sen, onlar da biraz soluk alırlar.
 Birleş bütün evladınla, silahlarını kuşan;
 Biraz bilgi, biraz irki ışıyla ışıklan!
 Yoksa hortlak pençesinde öksüz, ulgun kalırlar!
 Ayağını yere urda düşman şer kolunu;
 Atıl atıl ileri aç kurtuluş yolunu

Bursa

4 Mart 329

Necib Necati

(2)

“Dündar” Veda Ediyor

Ağlama anne sus!.. Ayla yıldızın kırmızı duvağıyla kara topraklara gömüldüğü Rumeli’ne gidiyorum!...

Oradan sana, dedelerimin mezarından, bir avuç kanlı toprak getireceğim?.. Ne olur anneciğim?.. Şu gazi dedemin Rumeli’ni pek güzel tanıyan eğri kılıcını bana kuşat.. Silistre’de yatan babam düşman güllesinden bir türbe istiyor!.. Kendin rüyanda görmüştün. Babam sana ne dedi? Ben du’a istemem. Oğlum bana bir türbe yapsın demedi mi?...

Bana helallik ver anne gideceğim!! Babama düşman güllesinden bir türbe yapacağım! Boş cami’lerin, yıkılan minarelerin, yırtılan bayrağımızın intikamını alacağım!.. Damarlarımdan Türklüğün ‘asi ve sıcak kanı var!... Dinin battığı, namusun parçalandığı yere; Rumeli’ne gideceğim. Ve orada kilise, çan, pet... Hiç hiçbir sey kalmayacak!. Hepsini yerlere geçireceğim, göklere uçuracağım!.. Ne aman , ne ah, ne yazık bileceğim; ne gazilik, ne şan, ne şahadet isteyeceğim!!... Vurub kırmak, yakıp yıkmak, kesub doğramak...

İşte ilk ve son emelim!!..

Artık sen yalnız du'a et anne!.. Sana Silistre'de yatan kocandan, şehid babamdan selam getireceğim!!..

Sındırgılı Şatır Ağa Oğlu Reşad

23 Şubat328

(3)

Anadolu Yurdu

Anadolu'da Türk Aristokrat Değildir

Bilmem göz önüne alan var mı? Bugün Türk âlemini yakub kavuran en dehşetli derd birleşmemek illetidir.

Bizde bütün hareketler ferdidir. Müşterek bir gaye, bir iman sahibi değiliz. Hepimiz yalnız, yalnız şahsi ve hususi hayatımıza şiddetle bağlı olduğumuz için işte o hayatın da zevki, şu'uru, kıymeti, kederi... ye'isi, iflası hep gelip geçici oluyor... Vergisiz oluyor... Devamsız oluyor.

Türkler, teavün hissini, ga'ib ideli çok zaman olmuştur. Asya'nın göbeğinden koparak şu koca milli hey'eti meydana getirdikleri zaman, ibtida'i bir hayat şirketi, bir müşterek maksadları var imiş. Bize Samsa'nın, Kara Kocanın, Osmancıkla olan sıkı birliği... Sonra ibtida'i emellerini muhafaza, onlardan menfa'at görmek yolundaki birleşmeleri bu dediğimiz iştirakın varlığını, mu'avemedin vücudunu gösteriyor.

Obalarda, doğruluk, ita'at, sevgi, ölüye hürmet, büyüklerin sözünü dinlemek gibi bir milletin dehasını gösteren faziletler bulunuyormuş ve o zaman meşveret esasi olduğu gibi görecesine ita'at değil vicdandan kopma bir kana'atle büyüğe boyun eğmek hakka hürmet varmış. Bu hasletler...

(4)

...idi ki hemen yarım 'asra varmadan bu büyük devleti meydana getirmiştir. Türk saltanat temelini attığı vakit bunlara hep ra'iyet itmiştir. Onun için "aristokrasi" değil imiş.

Sonra: düzme dervişlerin hücumuyla çürük, kokmuş , 'acem medeniyetinin kırıntıları, henüz taze, gürbüz Osmanlı Türklüğüne İran'dan birçok kötülükler sürükleyub getirmiş.

Baba ocağına son gücüyle hürmet iden osman ile evladı kurdukları her iyi şeye derin bir ta'assubla sarılarak ileri götürmüşler ve bunun birinci sebebini bütün Türkler arasında birbirini pek güzel tanıyan ruhların kuru davaya düşmemesinde aramak lazımdır. Bursa'nın fethi, İznik'in zabtı Türk padişahını başkalaştırmıyor.. Hala o saffet, o samimiyet var. Müşterek bir gayeye herkes koşuyor.

Acem keramet satanları da adım adım bu saf Türk ortasına kendilerine mahsus riyakâr lisanlarıyla sokuluyor. Padişahlar önüne çıkıyor, harbin ateşli ve mühim bir zamanında uzun bir tahta kılıçla baş açık, yalın ayak bir "ilham" dan "rübani nida"dan bahs idiyor... Padişaha nasıl sokulmak, emirlere ne suretle çatmak mümkünse hepsini yapıyor ve nihayet emeline na'il oluyor. Bu artık bir "evliya"dır.

Kal'a feth olunca en müstesna hisse onundur. En yüksek mevki' onun malikânesidir.

Meftuh memleketlerin serveti Türk demokrasisi arasında bir servet, bir ihtişam yandırıyor. Vaktiyle İran'ın fethinde tereddüd iden... Tereddütü 'Acemin bozuk ahlakıyla darat ve haşmetiyle, saman ve servetiyle 'Arab'ın saf,...

(5)

...ibtida'i, kana'atkar hayatının bozulacağı korkusuna hüml eyleyen Hazret-i Faruk-u A'zamin ne hakkı vardır! Bunu zaman ısbat itmişti.

İşte kayı Türkleri de Bizans memleketlerini devirüb giderken İran ortasından kopan bu 'Acem yadigârlarının etek etek getirdikleri kötü huylar ile her gün biraz faziletlerinden bir şeyi atmağa başladılar. Bunlar ilk adımda Türk'ün diline, ikincide dinine çökmüşlerdir.

Saf, sadr-ı Nübüvetde ki eshab-ı kiramın 'akidesi kadar pak bir iman ile Hazreti Kur'an'ı tebcil eden, nam-ı celil Muhammed-i temcid iden Türk'ü mezheb namına içinden çıkılmaz kayıdlara atan heb bu İran yadigârlarıdır.

Arazinin taksimi Türkleri biraz daha başgalaştırmış, Rum aristokrosisinin bir başka türlüünü uyandıрмаğa başlamıştır... Alaaddin Paşa'nın, Cendereli'nin toprak hakkındaki nokta-i nazarları pek derun bir vükuf neticesidir. Lakin Türk'den ziyade o gövdeye sarılan yabancı milletler etrafında meyi'lleri göz önüne alındığı için Türk yavaş yavaş ruhundan ayrılarak, milli vicdandan uzaklaşıyor, müşterek gaye za'yi oluyordu.

Şimdi adım adım aristokrasi uyarıyordu. Arazinin taksimi, ancak beglerinin zuhuru, meftun yerlerin gazilere verilmesi, haslar, tımarlar, ze'ametler... İşte İran'ın idaresiydi.

Türk'ün ne "ilhanlık yasa ve töresi" sine benziyor ne "Arabın bidayetdeki" şer'îye usulüne uyuyordu.

Türk fatihleri bu aristokrasiden, kendi namlarına uyandırılan bu derebeylik ka'idelerinden hiçbir şey anlamıyorlardı.

Etrafında bir "idare-i halk" sîda oluyordu. Bu halk ise halis...

(6)

...Türk'den ziyade bu illere hücum iden bir İran dilencilerinin soyu soppu idi... Bu kokmuş neslin beglerimiz etrafını çevirmesi yüzünden her gün halk ile hükümet, hükümet ile padişah arasında pek derun bir açıklık meydana geliyordu. Bu açıklıkları işte dolduranlar 'Acem yadigarlarıydı ki bunlar aristokrat olmuşlar, o emel ve fikri te'sis itmişlerdi.

Bizim milli, ictimai varlığımızda görünen aristokratlık bizim, Türk'ün değildir. İşte o boşlukları dolduran yabancılardır.

Hiçbir zaman Kara Koca, Koca İl, Kara 'Ali, Ayğut Alp, Osman ve Orhan için böyle düşünmemişdir ve onların da fikrine padişah oldukları halde bu silah arkadaşları için başka şey' gelmemişdir.

Çemenlik önünden Avrupa'ya aşdıkları gün ise artık yavaş yavaş bu artıyor. Rumeli'de tam ma'nasıyla bir aristokrat! Toprağı işleyen Türk değil. Türk aşireti, vergisini kaymağını alan bir beg! Çalışan, işleyen halk! Anadolu'da İran'ın bozmak istediği Bizans bitirmiş. Koca Fatih, ecdadının mevzu'atını, Osmancığın millete karşı padişahları hürmet itdirmek için koyduğu usulü bozmağa kadar varmıştır.

İşte burdan sonra Osmanlı İmparatorluğu ipin ucunu tamamiyle kaçırmıştır. Artık milliyet fikri kökünden kazınub atılmışdır. Şimdi her şey' Hüsrev namına, her şiir 'Acem diliyle, acem usulüyle, Bizans pislikleriyle yazılıyordu. Bir hale geldi ki saraydan, ta hususi bir aileye kadar sirayet iden ma'îşet tarzları, hayat yolları Türkün ılık bir muhabbetle bir samimiyetiyle dolu ocak, yurd-u umununu bozdu. Türk artık bir derağuşun meftunudur. Dünün gözlerinde derun bir a'ile sevgisi yok. Orada 'Acemin...

(7)

...şoka şok darbları, Bizans'ın ahlakını ifşad iden üryanlığı var! Türk, milliyetinden uzaklaşıyor. Ecdadının; izine doğru başını bile çevirmiyor.

Padişah ile millet... Osman ile Samsa, Konur Alp arasında şimdi Şirazın yeşil ve parlak hisleri giriyor. Artık bu en sıkı bir yurd bağıyla birbirine tutunan baba oğul, padişah ve millet her gün ayrılıyor. Padişahı, 'Acem ve Bizans yumuşak, ipekli

miskler kokan, şehvetler akıtan kucağına alıyor... Milleti de ‘Acem, Bizans mahsülleri birer tepme ile aşağıya doğru yuvarlıyor.

Rumelide toprağı işleyen halkdan istediğı kadar alan, “Türk” adı altında hep yabancıdır.

Padişahlar buna bir kerecik başını çevirüb bakmamış.

Bu suretle ‘milliyet’ söndükçe yerini şimdi muta’assub din namına mezhep ihtilafı, ‘Acemin, Hind’in, Bizans’ın ne kadar hurafeti, esatiri varsa dolduruyor. ‘Ülemamız bir halde ki ne’uzubillah*.

Hervas’ın meşhur fetvası, emr-i dinden ziyade ‘adaveti, şeyh-i istigabı namedir.

Rumeli’de alabildiğine begleşen, na cilliyet olan Türk Anadolu’da...

(8)

...unuduluyor... Sürünüyor. Öz yurd o kadar kötüleşiyor ki her gün biraz daha yıkılan olacaklar üstünde artık duman kalmıyor... Anadolu’nun yüksek dağları arasında selamet arayan arayana!

Bu ne kadar dehşetli bir rabitasızlık meydana getirmişdir. ‘İsyanlar, kıyamalar, dalyanlar hep hep bu ictima’i hastalıklar artık öz Türkü unudan Osmanlı hükümetinin sakat, topal yürüyüşünden ileri gelmiştir.

Bir gün oldu ki koca Anadolu başdan başa başsız, boyunduruksuz bir ülke haline girdi.

Şimdi her paşa yalnız da’iresi halkı dinilen, Türk’le hiç ‘alakasız, ‘ırken, ‘akideten, mezheben hemen hemen dinen alub vireceğı olmayan serseriler ile çöktüğü Anadolu’yu tarac ediyor, soyuyordu.

İşte bizde aristokrasi bu idi. Türk değil.

Tam büyük Osman’ın ma’iyetindeki silah arkadaşlarının ahlakını, etvarını, emirlerine karşı ita’at ve muhabbeti isbad iden. Osman’ında ma’iyetine karşı vaziyetini, rabitasını gösteren bir tavır ile bir lisan ile bir saffet ile bilse ki o nesil ahlakının son evladı olan koca Türk:

Sa’adetli padişah kanunumuzdur.

Hitabıyla, ayağının mübarek çarığı ile hünkâr huzuruna çıkararak koğulduğu gün Türklük sönmüşdü ve orada Koca Türk milliyetinin pak, temiz, büyük simyasına ‘Acem –Bizans eli dehşetli bir tokat atmış ve artık padişah ile Türk biribirinden ayrılarak bizde “milliyet” duygularına mü’ebbeden veda idilmiştir.

O zaman garib, ezik bir garib zulmetler içinde sürünen, kötülük ta'asublarının demir ve ateşle her taraftan kan kan kan akıdan garb şevketlü şarkın kuvvet kar huzurunda sürünüyordu.

(9)

İbrahim Paşa'nın 'ıtab-ı inayeti karşusunda boyun igen Fransa şimdi ne güzel bir mukabele-i cemile karide bulunuyor!

Artık biz 'Türk' den başka bir şey' idik.

Zavallı Türk, her yerden koğuluyor, atılıyor, kırılıyordu. Devletin her derdinin ortağı, bu Turan illerinden biri bu devleti kurmak için kopup gelmiş olduğu halde onun artık burada mevki'i kalmamışdı. O Anadolu'nun birer yangın yerine dönmüş, zulmden karamış yuvalarında sönük, metruk, yaşıyordu.

İşte garbda 'milliyet' fikri uyanmış, her millet kendi milli mufahirini toplamış, bunları ana ana milli bir gaye, bir iman bulmuşdu ki bizimkiler her gün biraz daha garbın yaklaştığından mümkün olduğu kadar uzaklaşıyorlardı.

'Milliyet' Avrupa'da feyzler gösterdi. Milletleri boyunduruklardan kurtardı. Hatta mevcudiyetleri, adları ve varlık sahifesinden silinen milletleri bile diriltti. Artık milliyet dünya yüzünde bir hakiki 'bais-i ba'del mevt' sırrını meydana getirmişdi.

Birinci mefkûre de milliyetdi. Milli dileklerin yükselub gitmesi ile her şey' değişdi. 'İlm, fen, san'at aldı yürüdü.

Yer yüzüne İslav, Cermen, Latin, Sakson gibi unutulmuş âlemler yeniden çıkdı ve biz ise işte köşemizde kurulmuş kalmışdık; Halbuki buna layık da değildik. Milliyet Avrupa'da yürürken bizde biri de zaten bizde pek esaslı mevcut olan cemiyeti nasıl eziyorduk onu ilmen makalemizde müta'ala ideceğiz.

Mehmet Şeref

1 Mart

329

Murat Hüdavendigar

(10)

TÜRK

Türkler Büyük Milli Dilek

2

Serzabene değil, hürriyete aşık, serbeslikle sadık olan bir milletin bir ‘geleceğe’ imanı olmak lazımdır.

İmansız bir milletin artık dünya yüzünden kalk git emrini aldığına inanmak zaruridir.

Bunun için ilk adımda her bir millet, mutlaka bir maksad sahibidir. Bir şahsın hususi hayatında maksadsız, mesleksiz yaşaması ve yaşamasına kadar çürük, küf ise bir millet de tabi ki bunun gibidir.

Artık en sa’de ka’idelerdendir ki yaşamak denilen şu varlık yalnız fikir ve hisle ka’imdir. Bundan başka dürlü yaşamaya ise ancak herkesin bildiği şekilde başkalarına birer ‘uzviyet virerek gitmek dirler ki bu varlıkla hakiki yaşamak arasında bir münasebet yoktur.

Biz artık kendini anlamış, ne olduğunu ve ne olacağını bütün ma’nasıyla zihnine sokmuş bir millet değiliz. Ancak öyle bir millettir ki pek şanlı bir mazinin parlak günlerinde bıraktığımız yüksek ve kıymetli milli mefahirimiz var iken her gün az daha ondan ayrıla ayrıla aramız o kadar açılmış ki bugün o milli mefahirimiz söylenirken sanki birer efsane dinliyor gibi kalıyoruz.

En uyuşuk bir Türk çocuğuna bu milli mefahirimizden biri anlatıyorken onu yavaş yavaş kesilirken görüyoruz. Anlıyoruz ki Türk ruhu yaşıyor.

(11)

Şu halde düşkünlüğümüz. Esaslı kat’i ve nihayet onulmaz bir halde değil. Yalnız kendimize, kendimizden başka bir şey’ olmayan pek ‘azametli mazimiz o kadar yabancı kalmışız ki kayıtsızlık usul usul ruhumuzu ‘adeta uyuşturmuş ve canlarımızı köreltmış sonra şanlı mazimizle bizim aramızda derun, derun bir çukur kazmış ve işte bu mel’un çukura her gün birer birer düşerken sükûtumuzun sebebini maksadsızlığımız, gayesesizliğimiz olduğunu anlayamamışız.

Milli müfahiri olmayan bir milletin gayesi yoktur.

Ba’zı milletler vardır ki o kadar büyük milli mufaihiri bulunmadığı halde onları icad iderler, muhayyer kahramanlar, büyük adamlar, şanlı fatihler uydururlar... En sonra o milletin bir tarihini, büyük bir tarihi, milli bir ruhu, dehası

gayesi olduğunu ortaya atarlar ve bunları ‘alimleri, şairleri, edibleri milyarlarla söyleye söyleye nihayet o milleti gaye sahibi yaparlar.

Biz Türkler ise böyle yapma bir maziye, uydurma milli mufahire hiç muhtaç değiliz.... Zira o kadar çok müfahirimiz var ki.

Bir tarihe, bir maziye sahip olan milletin bu kadar gayesizliğe düşmesindeki sebebi biraz tedkik idince hemen büyük milli dileğimiz kendiliğinden meydana çıkacaktır. Biz Türk’üz. Selçuk saltanatına son verildiği gün Yenişehir’de, İnegöl’de, Bursa’da etrafında yükselen Osmanlılık - özüne bakarak - Türklükten başka değildi.

Ertuğrul ile gelen atalarımız kopdukları Turan ilinden o zaman Asya’daki hemen ‘umumi bir değiştirmeye sebep olan gürültüler ortasından sıyrılarak işler durunca düşünmek üzere daima aşağıya sarkmışdılar.’Azametli Timuçin’in sen derece milli olan, akılları durduran büyüklükleri karşısında hiçbir şey’e dayanamazken birçok Türk kabileleri de...

(12)

...akın idiyordu. Bu bir karpasalık idi ki Cengiz’in birinci emekli işte bulandırdığı bu ise artık güttüğü dileğe irek durultmak idi. Hiç şübhe yoktur ki bu kadar gürültüler ötesinde “ideal” güden Cengiz’in dehşetle yayılması, korkunç gücü, zor karşısında ba’zı Türk kabileleri bu büyük dimağın maksadını anlamayarak kimi ona karşı gelerek acıklı bir halde eziliyor kimi savaşacak kudreti kendinde bulamayarak korkusundan kaçıyor.

Ne olursa olsun bizimde Türk babalarımız işte böylece Cengiz-Moğol-Tatar ordularından önünden irlkilerek Anadolu’ya düşmüşler.

Selçuklerin son hükümdarını oğlu Gıyas zehirleyerek bu saltanata da hitam verildiği gün Osmancığın al bayrağı açılmışdı.

Ertuğrul’un, saf, açık, kahraman tabi’yeti tabiatı tamamı ile genç Osman’da tecelli etmişdi. Ertuğrul ile o kadar saf bir Türk idi ki yurdunun yasasına tabi’ olmaktan başka bir mezheb tanımıyordu.

Adana’lı şeyh in kızıyla birleşen Osman Gazi’nin İslam ile müşerref kabilesi arasında yavaş yavaş “Türklük” ‘adetleri çözülmeye, yerini ‘Arab’ın, İran’ın ‘adetleri doldurmaya başladı. Osman tam saf bir Müslüman olarak dini layık olduğu tekrim mevki’inde tutuyor, hele kurduğu hükümetin temelini ancak ‘adalet olarak kabul ediyordu.

Bundan sonra fütihat başlıyor. Ta Karlofça Mu’ahedesine kadar az çok karışıklıklar olmakla beraber öz Türklüğe mahsus hatıralar bulunuyor. Kıymetli

ataların şanlı destanı ocaklarımızda söyleniyor. Ancak katre katre Kayı oğullarının vicdanına bir zehir müthiş bir ağı akıdıtıyor ki bu da...

(13)

...Turanın ebedi düşmanı olan İran zehridir. Öyle bir zehir ki Irakın teryakı bile buna şifa viremez.

Osmancığın ‘azametli bir padişahlığın temelini kurmuş ve Orhan ise bu temeli son derece sağlamlayarak artık hiçbir kuvvet ile sarsılmayacak hale koymuş iken işte bu İran akıntısı her gün öz Türk’ün yüreğinden bir parça şey kopararak onu en aşağı ediyordu. Şimdi Türk artık Uygurların milletçi yazısıyla Yakutlunun diliyle değil Tusi’nin Turanı zem eyleyen lisanıyla konuşuyor, buna yavaş yavaş alışıyordu. İlk adımda İran çürük ve kokmuş edebiyatıyla Osmancığın saf ve mahdud lisanını ezdi.

Türk kılıncıyla, kahramanlığıyla, yükselup güderken İran’ın ‘adeti altına düşüyordu.

Nilüferin güzelliği karşısında Türklüğünden bir şey feda’ etmeyen Orhan idi. Bütün ma’nasıyla iman ve islam sahibi bir muvahhid iken baba’ının İran’a mahsus fesatlarıyla tutuşarak Türklüğünü ve İslamlığını müdafa’a eyleyen yine Orhan idi.

Hâlbuki Ahmet Paşalar, ‘Âşık Paşalar dilinden... Emirler, Bedreddinler, Hayrettinler, Şemseddinler ağzından akan sözler zavallı Turan çocuklarını o saf, o temiz evlatlarını birer birer ölüme mahkûm idiyor... Din namına ‘Arapça söyleyen o âdamler İran’ın yumuşak fakat müfsid linsanını oraya sokuyordu. Öyle oldu ki Fatih gibi şanlı bir sultan atalarının kanununu değiştirdi. Osmancığın oba hükümetini kaldırdı. Prens Romeler, Oliviyalar gibi Bizans dilberleri de öz Türklüğü söndürmek için layık olduğu kadar çalışmaktan geri durmadılar. Cengiz’in Türklük namına ayağa kalkması... Mevhülünün, subutanın, cebenin dört bir yana yayılarak bütün Asya’yı “Türk”...

(14)

...yasa ve töresi altına toplanmasıyla Osmancığın saltanatın varisleri bulunanların gittiği yollar arasında çok farklar görülmeye başladı. Timuçin “milli” bir gaye güdüyordu. Osmancık da tabi ki Timuçin gibi hareket etmiş iken evladı gayeyi elinden bıraktı. Bir mezhep şekli vardı ki artık hüdevendigarla beraber ve ondan sonra Osmanlı Türklerinin gayesi milli bir gaye değil mezhebi bir gaye olmuş idi.

İran’dan eline dilenci keşkülünü yakalayarak söken sürü sürü şeyhler kerametler satarak birer birer padişahlarımıza musallat oldular... Her biri birer ayaklı

bela kesilerek Türk'ün biricik dileği olan milli gayesini ezdiler, unutturdular ve zaman halis Osmancık ve yaranını toprak altına soktuktan sonra artık Osmanlı Türkleri bütün bütün başka emellere düştüler.

Şimdi pek büyük bir karışıklık ortalığı kaplamışdı. Artık Osmanlı Türkleri milli bir dileğin ardından değil İran'dan kopup gelmiş şeyhlerin getirdiği tarikatların arkasından segirdiyordu. Mezhep, dinin bütün safiyetinden çıkarak Osmanlılara sanki bir gaye! olmuş idi.

Henüz Rumeli'ye ayak atılacağı güne kadar pek o kadar bozulmayan öz Türklük Süleyman Paşa'nın şahadetiyle Hacı İl Lala Şahinlerin yayılmasından sonra pek başkalaşdı.

Osmanlılar şimdi "mezheb" için harb idiyor, toprak almak üzere koşuyor, bir devlet, yalnız 'azametli bir devlet meydana getirmek için Macaristan'a, Sırbistan'a atılıyordu. Sanki İran mültecilerinin getirdikleri etek etek kötülükler yetmiyormuş gibi kokmuş Bizans'ın ne kadar çirkefleri varsa o da, fitneli ve zehirli kızlarıyla Osmanlıların saf kanını emiyordu. Bundan sonra Osmanlılık milli büyük bir dileği hiç almayarak yalnız dehşetli...

(15)

...bir yayılma bir akın ordusudur ve bir Avrupa'lı yazarın hakkıyla dediği gibi Osmanlı padişahlığı Avrupa'da çadır kurmuş ordudan başka bir şey değildir.

Büyük milli dileğin yerini şimdi mezheb gayreti artık dolduramamış, Osmanlı Türklerinin vicdanını tamamıyla bağlayarak açdıkları ülkelerde yerleşme yerlerini araştırmamışdı.

Bildirmek ölçsüzlükleriyle karşısına dikilen Aksak Timur'un başına üşen İran 'üleması ne rol oynamış idiyse Osmanlı hakanlarının sarayında da o oyun oynanıyordu.

Hele Yavuz'un, Süleyman'ın hükümeti... Roksalan, Baka, Hasan Can, Sadettin Efendilerin nüfuzu halis katı Türklüğüne mahsus ne varsa hepsini kökünden kesub atmışdı.

Eğer Kayı Türkleri, Timuçin'in o büyük ve yüksek milli dileğine bağlanmış ve bu Cengiz'in, Cebe'nin milli müfahir sırasında kabul itmiş olsalar idi hiç şüphe yok ki tamamen Müslümanlığın 'azamet ve şevketini muhafaza iderek bu kadar emeklerin boşa gitmeyeceğini görecekler, fetih eyledikleri yerleri milliyetleriyle birleştireceklerdi.

Çünkü o zaman mağlub itdikleri yerleri milliyetleriyle medeniyetden daha yüksek bir medeniyet meydana getirecekler, temsil kuvvetleri artacak ve nihayet feth eyledikleri yerin ‘adetlerini kabul eylemekten ziyade kendi medeniyet ve ‘adetlerini mağlup itdikleri milletlere kabul itdireceklerdi. Halbu ki işte “mezheb” bir gaye olarak girdikleri yerlerde misafir gibi kaldılar. Mağlub milletlerini ne dinlerinden ne ‘adaletlerinden, ne lisanlarından, ne tarihlerinden kurutamadılar. Bunun için mezheb asla bir milletin hayat-ı gayesi, milli büyük dileği olamaz. Halbu ki...

(16)

...bir milli dilek güden koca bir milletin mezhebi ise da’ima yüksek olur, da’ima ‘umumi kabule mazhar olabilir. Müslümanlık, bütün insanların hakkını virirken, Kayı evladının kabul eylediği bu hak din eğer milli dileğin yanında bulunsa idi şübhesiz Macaristan’dan Hind Denizine kadar yürüyen Osmanlı hükümetinde bugün bir tek Hristiyan, hem hiç bir damla kan dökmeyen cebri korkutmaya hacet kalmadan, bulunmayacaktı. Ve Kayı evladı da yatağı musandıraya, sofrayı yere sererek hemen göç itmeye hazırlanmış bir ‘aşiret adami gibi kılıncıyla girdiği memleketlerinde oturmayacak, tamamı ile açtığı toprağa hakiki sahibi olmak üzere yerleşüb kalacaktı. Tarihi mukadderatımızdan olmak üzere Kayı evladı Türklerin büyük milli dileği olmak üzere mezhebi kabul itdiği gün kan dökerek girdiği yerlerde pek az nasib alarak çıkmaya mahkûm olmuştur.

Şuraya kadar anlattığımız ne hayaldir, ne uydurmadır. Koca bir milletin yedi ‘asırlık ictima’i hayatını tedkik ile çıkarılmış tarihi bir neticedir ki hiçbir han istemez.

Bizim kadar milli mufahiri, şanlı tarihi olmayan diğer bir millet var ki ba’zı dahi ve zeki evladının muhayyelerinde yaşadulan saz’ı bir tarih, muhayyer kahramanlar ile yavaş yavaş uyuşuk, sönük, ölü millet ba’is-i ba’delmevt sırrına mazhar oluyor. Salık’in olduğu mezheb ona “ide’al” olmak üzere gösteriliyor, milliyeti anlatılıyor. Belki uyanmasının ihtimali kalmayacak derece perişan, ezik, berbad, ‘asırlarca mahkum yaşar iken yavaş yavaş uyanıyor, yükselür, kendine bir tarih icad idiyor ve nihayet bin milli müfahiri, pek şanlı tarih ve hakiki kahramanları olan bir milleti de ezub gidiyor. Halbuki milli büyük dileğinin yanında bütün ateşli bir ta’assubla da...

(17)

...din ve mezhebi hem muhafaza ediyor, hem yükseliyor. Mağlup iken yine mezhebi var idi.

Lakin o mezheb onun için bir gaye olamıyordu. Milli gayesini bulunca mezhebini de kuvvetlendirip yükselub gidiyor.

İşte “büyük milli emel” hiçbir zaman mezheb olamayacağı gibi milli mufahirimizin yavaş yavaş ihyasıyla za’ten mevcut olan gayemiz meydana çıkar. Bu gaye ise “Kayı Türkünün” öz yurdundan muzdarib fedakar sinelerde her gün biraz daha ziyade harareti, samimiyeti arttırarak ma’nevi yoldan nusret-i kalbden akıyor.

Mehmed Şeref

1 Mart 329

Çekirge

Tarih Yaprakları:

Niçün Yükseleniyoruz;

Evvel ki yazılarımla yine bu yapraklarda yükselmeyişimize gösterdiğim üç ‘illetten birincisi ya’ni -avam lisanınca- ne derecelerde yıkıklıklara meydan virdiğini bu güne bırakmışdım.

Burada bahs edilen ta’assub-ı şeri’at kitaplarının emrettiği selavet-i diniyeden tefrik için kelimeye bir sıfat katarak “ta’assub-u cahilane” dimeği pek muvafık buluyorum. Ve bu cahillerin ta’assubunu tarih yaprakları arasından bütün üryanlığıyla çıkarub teşhir iderek dermanı kolaylaştırmak için derdin...

(18)

...anlaşılmasını istiyorum.

Bu iş pek kolaydır, çünkü Tarih-i Osmaniye’nin her yaprağı başdan başa buna misaldir.

Nerede bir Yeniçeri ‘isyanı görülürse, bunun kazanan cahiller ta’assubu ile üflenerek parladılmış bir alev üstünde kaydığı ve o nefes çok kereler yüksek bir kürsüden, mu’alla bir cami’iden, ruhani bir sıfatı haiz makamdan kopup geldiği de göze çarpar. Çünkü bu ‘isyanlar ekseriyetle vüzera kellesi düşürülmek ve ‘ilmi mansıblar değışdirilmek tarzında basdırıldığından dikkatli bakılınca birçok sebebler arasında post kavgasının ön saflarını ‘ulema teşkil itdiği anlaşılıyor.

Cenazesini bir Ermeni cenazesinin arkasında sürüklenerek sokak sokak dolaştırılan bir şeyhü’l islamın, zevk ü sefaya mübtela diye boğulan, sürüklenen bir sadrazamın, her parçası bir derde deva diye bin parça edilen vezirin, velhasıl binlerce, yüzbinlerce günahlı günahsız insan katillerinin (ita’atı altında) bir hükümet

şübhesiz ki memleketi yükseldemez ve bu katilleri meramlarını icraya vasıta kılmak için yüzlerine birer ta'assub nikabı örtenleri de ve elbette memleketi kurtarmaktan ziyade kendi makamlarını berkitmeği gözedirler.

Yeniçeri 'isyanları hep şeri'at namınadır. Çünkü yeniçeriler ellerinde fetva önlerinde 'ulema olmadan kazan kaldırmamışlardır.

Ve kafasına balta indirileceğini anlayan yeniçerilik başı koparılıncaya kadar hep cahiller ta'assubu arkasında gizlenmişlerdir. Dinden imandan haberleri olmayan bu derbederler ta'assubun yardımcısıdır.

İşte bu sebebledir ki "bize Frenk ta'limi yapdıracaklar, şapka giydirecekler"...

(19)

...sözleri yüz, yüz elli yaşındadır. En ağır mu'ahedelerle bağlandığımız zamanlarda üçüncü Sultan Selim, ikinci Sultan Mahmud devirlerinde bitmek bilmeyen 'isyanlar hep "şapka giymeyeceklerini" 'iddia iderek niza ve intizamdan kaçışan haşaratın sözleridir.

O kadar uzaklardan getirilen bu misaller (hep şeri'at namına) olduğu cihetle henüz tarih yapraklarını dolduracak kadar eskimemiş olan 31 Mart Vak'asında kalkışan askerlerin ağızlarından çıkan sözlerle, bugün altı yüz senelik çürümüş kemikli iki üç aylık solmamış kefenli milyonlarca Müslüman mezarlarının düşmanlar çizmesiyle çiğnenmesine sebep gösterilen Arnavutluğun, hiç sönmemiş olan 'isyanları hep "şeri'at öne sürülerek" "ta'assub galeyana getirilerek" hususi maksadları kazanılmak uğrunda sarf idilen gayretlerin semeresi değil midir?

İşte buraya kadar illeti göstermeğe uğraşdım ve zan idiyorum ki istediğim değil ise de işe yarayacak gibi teşrih idibildim de şimdi illetin sebeplerini de söyleyeceğim.

Bu cahiller ta'asubunun sebebi cahillik ve ihtiras kelimeleri ile hülasa olunabilir:

Evvela: Cehl.

Bizim yalnız halkımız değil 'alim geçinenlerimiz dahi cahil idiler. İşte tarih yaprakları...

İstila devrini bitirüb tevkif haline geçen Osmanlılık (960) tarihinden sonra hakikat bir cahillik devresine dalmış gitmiştir.

'Âlimler yetişdirmeğe mahsus olarak açılan medreselere fi'l-hakika bu zamanlarda hey'et, hendese, tıb gibi dersler 'ilave edilerek bu 'ilm ü fenlerde de...

(20)

...ma'rifet sahipleri yetiştirilmesi arzu edilmiş ve o zamanlarda geçen kitaplar 'Acem ediblerinin, Yunan filozoflarının yaveleri olduğu için o eserler kabul idilmese de çok geçmeden mantık ve edebiyatdan başkaları terk edilmiş ve sonraları bu 'ilimlerde netice itibariyle gazelciliğe dökülvermiştir.

İşte bu sebebledir istiladan sonra bizde bir "meyve mahcub" devri başlar.

Halbu ki Osmanlılık 'ilm ve fen namına her neye muhtaç ise bunları medreselerden bekliyordu. Oradan yetiştirilenler ise -zamanın terakkisine rağmen hala- Sokrat ile Bokrat, Aristo'su ile Heredod'dan başka 'ilm tanımıyor. Galiyeleri, Nivtonları, Bristalleri, Levaziyeleri, Amorları, Avogadroları, Glosofları, Daniyeleri, Edisonları, Markonileri, röntgenleri bilmiyor.

Vaktiyle, 'arz idaresi, tul da'iresi nısfü'n-nehar-ı kavsi gibi isimleri, kerviyete delalet iden kelimat-ı istima'l itmiş ve hatta Sincar sahrasında 'ameliyat bile yapmış olan İslam 'ulemasının Osmanlı ülkesindeki varisleri hala hala dünyanın toparlaklığına bile kani olamıyor.

Bir zamanlar; Mi'mar 'İvaz, Mi'mar Sinan, Mi'mar Kemal, Mi'mar Kasım, Mi'mar Mustafa, Mi'mar Hayreddin gibi Müslüman isimleri kayd iken Osmanlı mi'mari tarihi bu sebebledir ki artık Simonlar, Komyadiler gibi Hristiyan adları gösterir.

Gösterelim, eğer bir denecik varsa biz de ortaya koyalım! Bir makine bulmuş, bir düstur ha'l itmiş, bir teşrih yapmış, bir elektirik tecrübesi görmüş medreseden yetişme bir 'alim de, bir Osmanlı san'atkarı da biz çıkaralım!...

Bulunmuş bir zana'ati kabul itmekde güçlük çeken Osmanlı sanayi'i tarihinin gösteremediği bu emsalleri daha eski zamanlarda, İslam tarihinde -zamanına...

(21)

...nisbetle pek çok- bulabiliyoruz. İbn-i Sinalar, Farabi, Ebu Bekir Mehmed bin Zekeriya Razi, Ebu'l Kasım İbn Vahşiye Endüslü 'Ali Bin Musa, Nakiyüddin Ebu Fehalleazacim. Uluğ Beg gibi müşahirde medresede tahsil-i kemal itmiş 'ulemadan, 'Ulema-i İslamiyedendir.

İşte iddi'a ve isbat ediyorum ki Osmanlı muhit-i tahsili bir alay yetiştirdi. Çünkü İran edebiyatı daha feyzli bir semere viremezdi.

Saniyyen.

İhtiras:

Yüksek bir makama iren en ökçe hülusculukla göze girub sonra mevki'ini tahakkime, bunun için de kendi adamlarından çevirdiği bir me'muriyet halkasının ortasına gömülerek her gün daha bir adım merkeze yaklaşmak için dini vazifesinden mühimce bir parçasını feda itmeğe mecbur kalıyordu:

İşte misal;

Hulusi.

Kanuni Sultan Süleyman Şeyhü'l-islamı Baki Efendi, padişah huzurunda "padişahın her yaptığını 'ayn-ı keramettir" demek olan "her kar ki hüsr-u begend şir-ineş" der imiş. Halbuki istila devrinde Zenbilli 'Ali Efendi, Yavuz Sultan Selim gibi kıyııcı, öldürücü bir padişaha hiç çekinmeden "Allah zalim olanları sevmez" ma'nasındaki ayeti okurdu.

Mevki'ni muhafaza.

Şeyhü'l islam Feyzullah Efendi kendini öldürünceye kadar şeyhü'l islam nasf ettirdiği gibi birisine beheret kazasker olan dörd oğlundan birini geçirmeyi te'min itmiş ve'lhasıl bütün soyunu sopunu 'ulema mesleklerine yerleştürüp akrbalarının hıdmetçilerini, hıdmetçilerinin akrabalarını bile mahzun...

(22)

...bırakmayub hepsine 'ulema payelerinden birer parçacık takdirmiş.

Dini vazifeden feda.

Buna gösterilecek misaller o kadar iğrenç ve müstekredir ki buraya koymağa elim varmadı.

İşte lüzumundan biraz fazlaca olarak izah itdiğim şu sebebler bizde hep cahiller ta'assubu 'illetinin sebepleridir.

Kadın parmağı:

Yükselemeyişimize gösterdiğim 'illetlerden ikincisi olan kadın parmağının Osmanlı hükümetine te'siri pek vahimdir.

Saraylara doldurulan ve aslı, nesli aranmaktan ziyade hüsni, şeyvesi gözedilen cariyelerin Osmanlı tarihi kadar eski bir tarihi vardır.

Vakı'a istila devrinde Sırbistan 'dan Frangistan'dan gelen kızların pek o kadar büyük zararları görülmez. Fakat 'asıl "kadınlar saltanatı" başda Rokselan dinilen Moskofdan dönme ruhsar'ül kadın olmak üzere arkasından Venedikli Bafalar, şeker pare, Haraçyadudular, vesa'irelerin yıllanmış intikamlara bürünerek ikbal-i mevki'ine atıldıkları zamanda başlar. Kosem Sultan, Turhan Valide Sultan devirleri ise bu saltanatın en parlak zamanı sayılır.

Bugün ki idarede kadınların o kadar nüfuzu his olunmayacağı için bu bahsi karışdırub kurcalamaga hacet görmüyorum. Yalnız söylemeden geçemeyeceğim ki kapitülasyon denilen ecnebi imtiyazları kadınlar saltanatı zamanında Avrupa'ya aşırılan fermanların kara neticesi olarak başımızın üzerinde bir püsküllü bela olarak kalmıştır.

Diyebilirim ki kadınlar saltanatı çoktan ze'il oldu fakat yaptıkları...

(23)

...fenalıklar elan bertaraf edilemiyor.

Yükselemeyişimizin üçüncü 'illeti "tegallüb" didim.

Osmanlılığın te'alisine mani olan bu üçüncü illetin bu tegallüb kelimesinin ne lügat ma'nasına, ne edebi ıstılahına bakmağa lüzum görmüyorum. Benim buluşuma göre tegallüb merba'a göre nam alıyor.

1-Hükümetin tegallübü ki, "istibdat" dimektir.

2-Eşraf ve a'yanın tegallübü ki 'adem-i merkziyet-i siyasinin bir şekli gayr-i makbulundan neş'et itdiği cihetle "su'i idare" dahi denilebilir.

3-İşra ve hayadidin tegallübü ki "nam" diyebiliriz.

Başka bir def'a da bunları 'izaha uğraşacağım.

Öztürk

Kanunlarımız

Memleketimizin Zira'at ve İktisadında İlk Adım

2

Rencber tarlasından nasıl emin olur.. Bir hükümetin ona ri'ayet itmesi ve itdirmesiyle mümkün olan bu emniyet mülklerimizde bir dürlü kökleşemedi ve bu güne kadar mahkeme salonlarından geçen işlerin yüzde sekseni heb bunlardan 'ibaretdir.

Bilmem tapu idaresiyle virgü idaresinin birbirine uyan bir kaydına rast gelen var mıdır?

(24)

Rencberin elinde bir sened var; ne ala! Onunla mutasarrıf olduğunu 'iddia ediyor ve hakikat kâğıdın "sahib-i sened" hanesine bakınca zavallının adı yazılıdır. Ancak bu sened ögle bir şeydir ki; dört tarafını bildirirken hatta cihetlerini de göstermeyerek yol, Hasan, 'Ali, Veli tarlası deyub geçer.

Bu tarlalar ise ‘Ali’den, Hasan’dan, Veli’den oğluna veya müşteri olan bir başkasına intikal ideli kırk sene olmuştur; Hala senedde bu adlar yazılı durur.

Ufacık bir niza’ bir miras işi ortaya çıkınca ‘Ali, Veli, Hasan namında üç tarlanın orada olmadığı göze çarpar. Derhal yarım ‘asırdan beri sürdüğü tarlanın hududu ga’ib olur gider.

Mikdarına gelince bunda hiç ispat yoktur... O kadar münasebetsiz bir işdir ki şu hudud dâhilinde on dönüm denilen tarlanın yüzyirmi dönüm olduğunu iddi’a ider kat’iyen yalan söylemiş olmaz.

Tapu idarelerinin tahriri ise ancak “da’ima” denulen ferağen satış olduğu zamanda doğrudur.

Hele hak karar, intikal işleri o kadar karışıktır ki bunun içinden kimse çıkamaz.

Kırk Kilise’nin Albullu köyünden bir tarlaya yirmi üç dene yoklamadan sened virildiğini mahkeme görmüştür.

Bizde tasarruf hakkı tapu da’irelerinin bugün hala sürüklenen yollarıyla te’min edilmez.

İşte nihayet ilk adım, henüz sendeleyeni bir adım olmak üzere ortaya şu muvakkat kanun çıkıyor.. Kanunun hayet-i ‘umumuyesi noksandır. Ancak bütün noksanlığıyla yine bir şey’dir bir eserdir.

(25)

Bugüne kadar hükümetin teklif itdiği kanunlar hemen hemen hep siyaset denilen o çirkin dolabın meydana getirdiği eğri işleri yoluna koyacak, memleketde bir fırtına kopmasının önünü alacak kanunlar idi.

İşte nice bir numrolu kanun budur:

Kanunun birinci maddesinden anlıyoruz ki Osmanlı diyarında gayr-ı menkul ne kadar mal varsa hepsi mahsus hey’etler vasıtasıyla sınırları düzelecek, iradlarıyla kıymetleri tahmin ve ta’yin olunacaktır.

Şimdi bu madde-i kanunun mevzu’unu anlatıyor... Kanununun üçüncü maddesinde tahrir hey’eti arasına bir na’ib konuyor.

Mes’elerin işte ruhu burdadır. Yirmi beşinci madde de bu nai’bin çok ve ehemmiyetli vazifesi vardır.

Şimdi bir hey’et içine konulan na’ibin hudud ve kaz’ası nedir? Birinci bu hal idilmelidir.

Na’ib eğer, hakim-i vahid ise iş çok fenadır.

Biz yirminci medeniyet ‘asrındayız. Bu na’ib kimdir?

Mutlaka her işde gördüğümüz gibi bir kadı olacak ve buna bittabii bir kaz’a verilecektir. O halde bu kaza yanında bulunan hey’etin hiçbir hükmü yok. Çünkü şu işde en ziyade rast gelinecek güçlükler öteden beri derun derdlerimizden olan malların tasarrufundadır. Bunu hal için yalnız bir na’ibe bu kadar selahiyet virilürse hey’et pek fazla oluyor ki yalnız yazı yazmak için gönderiliyor. Halbuki bu na’ib yanındaki hey’et ile bir seyyar mahkeme olmalıydı.

Na’ib kadar arazi, tahrir, hendese, müsaha me’murunda da re’yi olmak lazımdı. Ta ki bizim bugün içine düşdüğümüz hale bir hayırlı hatme

(26)

...virülsün.

Na’ibin hükmünü dinlemeyen istinaf idebilecektir.

Ala.

Lakin bu istinaf mercii neresidir?

İdare meclisi mi, belediye mi, bidayet mahkemesi mi?

“Na’ib” sözünün delaletiyle anlıyoruz ki bu herhalde şer’iye mahkemesi olacak!

O zaman işte zavallı köylü yine donunun ağını tutarak yangın var diye bağırub kaçacaktır ve hiçbir iş görülüş olmayacaktır.

Çünkü bu mes’elenin ruhu na’ibdedir. Bizde niz’asız hiçbir tarlanın yazılmayacağına, yüzde seksen beşi bir hüküm neticesiyle biteceğine şimdiden emin olmak lazım.

O halde istibaf için şer’iye mahkemelerine yalnız bu işler yeter. O kadar yeter ki köylüye düşünülerek bir zulm yapılmak istenirse tarlasından canı, varı, herşey’i olan tarlasından dolayı mahkeme-i şer’iye ye yakasını kapdırmak zaten ayağının çarık ipine kadar soyulmuş Anadolu köylüsünün bütün bütün bitmesi için bundan fena bir zulm yapılamazdı.

Arazi kanunun neşri ile şer’iye mahkemelerinden bundan yarım ‘asırdan önce kaldırılan kaza hakkını tekrar na’iblere virmek bu bahtsız memleketin kefenini açmaktır.

O zaman köylü birinci “nebaş” için rahmet okuyacaktır.

Kanun sarıh olmak lazımdır.

Bu maddede usul-ü mahkeme hukukiye kanunun mucibince kayd ile istinaf ideceği söyleniyor.

(27)

Ancak usul mahkememiz mucibine istinaf hakkı liva vilayet mahkemelerine 'aiddir. Hâlbuki bizde esas olan ve kat'iyen olması lazım gelen de mutlaka nahiyelerdir.

Eğer tarlasından dolayı kanun merasimine ri'ayete mecbur olan köylü koşacak ise bu güçlük zavallı bitkin Türk'ü bütün bütün bitirecektir.

Mahkeme usulü mucibince köylü livaya gidecekse, mahv olur. Herhalde bu istinaf mercii, kaza hidayet mahkemesidir.

Ve arazi işinden dolayı hatta yol parası 'arzuhal virmesi de lazım değildir. Yalnız mahkemeye gelerek da'vasını zabt kâtibine yazdırır demek lazımdı. İş yapacak isek böyle olmalıdır. Yoksa köylüyü 'arzuhal pul, harç, yol-u han, vekil parası vermeye mecbur tutan kanun-u muhaz zulümdü.

Niza' vuku'undada sened ita'lası karar-ı kat'i tebliğine bırakılıyor. Sonra bu köylü muttasıl senedini almak için tahrir hey'etini mi arayacaktır.

Bir kanun yapılırken yazısı gözetilmez.. O kanun işinin tabiya'tına mantık mahiyetine muvafık mıdır? Burası aranır ve kanunlar zate'n mutlaka yapılıdır. Onları yazılı hale getirmek için halkın arasında toplamak yeter... Bu kanun yıllardan beri Osmanlı içtima'i hey'etinin beklediği bir kanun idi. Gönül isterdi ki bağırduğumuz her ihtiyaca tekabül itsun... Bu kanun tahmin hey'etleriyle rüsuma a'id cihedlerde noksan.

Bitmedi...

(28)

MEKTEBLER

Mehmed Şeref Beg

Efendim.

Ertuğrul ceridesinin 159 numaralı nüshasında mektebler hakkında oldukça vakıfane yazılmış bir makalenizi gördüm. Mektebler için herkes hatırına geleni söyledi, bilen bilmeyen karıştı, hülasa beş seneye girub bir zamandır bu mes'ele ile az çok uyanıldı. Fakat hep parlak sözlerle süslü makaleler halinden, derin temenniler, acı telhifler izharından başka hiçbir hakikate ayrılmadığı asarıyla meydandadır teşekkür şayandır ki herkesde mekteblere bir 'umumi muhabbet var, temenniye hisbandır ki bu mes'ele ile uğraşanlar çoğalsın. Fakat da'ire-i hakda tecavüz idilmesin.

Sinemden alakadar olduğumuz, siyaseti bıraktığımız yegâne meşgalemizi etfalin terbiyesine hasr ittiğimiz gün hakiki bir ictima’i hey’et vücuda getirdiğimize iman olacak ihtiyarlardan ve hey’etinin medid bir kısmını mekteplerde yıpratmış müntesebin-i ma’arifden olduğum için makalenizin ba’zı nukafı aleyhine ba’zı şeyler yazmağa kalkıştım. Şahsınız ve müdafa’asına azim ittiğinizi hüsn itmekte olduğum meslek-i muallanız bance de vacibü’l ihtiramdır işte bunun için ümid ediyorum ve eminim ki keskin kaleminize haklının hakkını ketm idecek suretde istimal itmeyeceksiniz sizin elsene-i ecnebiye vükuf gibi zamanın en mü’essir...

(29)

...silahlarına suri’atı intikal, şiddet-i beyan, vüst’at-ı ihata gibi hasa’il-i alinize meftun olduğumu saklamadan ve nev’an –ma mağlubiyetimi ‘itiraf ile bab-ı münazarayı açıyorum.

Beğim karşınızdakinin şahsı hakirdir; ‘İlmi mahbuddur, hem o kadar ki rüşdiye tahsilini ikmalden sonra daldığı medrese kapusundan me’yusane uzaklaşub köy mekteplerine mu’allimlik itmekten ileri gidememiş eski bir mu’allimden başka bir şey’ değildir işte bu muhatabınız efkâr edemeyeceğiniz hak mesleğine itraren makalenizdeki ifadatınızın bir kısmını cerh etmeğe müsa’ade istiyor:

Mekteblerin kusurunu üç noktada toplamışsınız:

“Milli gaye”, “görenek”, mu’allimin, mekatib, maksad arasında ahenk ve muvazenet.

Bursa mekteplerinin ba’zılarında sizden pek fazla zamanları Bursa’da mu’allimlik mümeyyizlik gibi hidmedlerle geçtidi için sizden daha iyi tanıdığımı öne sürerek -Milli Gaye-, maksad-ı müşterek hakkında teşebbüsat vak’i bulduğunu piş-i hürmetinize va’z itmekliğime müsa’ade buyurun.

Işıklar’daki mekteb müdürünün -henüz milletde uyanmayan bu hissi- bundan çok evvel düşündüğünü bundan yedi sekiz ay evvel mezkûr müesseseyi ziyaretin esnasında duvara asılmış bir harita halinde görmüştüm. Işıklar’a gitmişseniz şübhesiz ki sizde görmüşsünüzdür.

Ve görmüşseniz şübhesiz işitmiş olacaksınız ki ‘umumi şakirdane ‘aynı hiss-i milli telkin ve rısk idilmektedir. Anlayışlı bir zabıt bana öyle söylemişti bana söylemesi sizden esirgemeyeceklerine herhalde eminim.

Bunu kabul itdikden sonra makalenizdeki:

Bugün hiçbir mekteb müdürü bulamazsanız bir mübassır gösteremezsiniz ki...

(30)

...mekteblerimizdeki hayat sabavet ve şebabın ruhuna nüfuz iderek orada mı? Bir izzet-i, nefis milli bir gayeyi uyandırmış olsun.

Müdürlerimiz yalnız bugün yaşayan ve yarın için mevki'ini muhafaza gayretinde başka bir şey yapamayan 'aczededir.

Fukarasım ba'zı kaydıyla takkayüd edeceğimizi zan ediyorum. İttihad ve Terakki mektebinde cüzi bir zaman geçen mu'allimlik hayatım mektebde feyzdar bir gaye-i milli ta'kib idilmekte olduğunu his itirdi. Bina'en aleyh "bazı" kaydı herhalde mezkür satırların önünde mevkii tutmalıdır.

Görenin kelimesiyle hülüsa itdiğim "kurun-u vasıtaya mahsus mu'aşeretde sebat" mes'elesine müsa'adenizle teşrih ideyim:

Siz bu hususu "miskin sukuti bir hayat mu'allime karşı gayet haif bir suret-i imkiyad" sözleriyle geçirmişsiniz. Ben deniz de azıcık kurcalayacağım:

Bu kadar değil beğefendi! Dayak! Hem nasıl! İki santim katrında 1001 tulunda kızılıcak yahud ayva mahsulü, su içinde elastiki tezyid edilmiş degnekler! Usul-u darbda kavaid-i mahsusaya malikdir. Bir urulan mahale bila inhiraf mahirane tekrar isbat itdirmek el baş hizasından geride takriben 35 derecelik bir zaviye yaparken değneğin ucu zarbın cesameti nisbetiyle makusen zeminden mütkarrib yahut mutebaid bulunmak kablel darb mahall-i darbın fazla ve etden hali bulunmasını tetkik itmek lazımdır. Şübhesiz beğim siz bunları bilmezsiniz. Yalnız bunları değil elek içine, üstüne, omuz başlarına velhasıl degnegin katrina göre mahall-i darbında tehallüt ideceğine şüphesiz vakif değilsiniz.

Yunan kadim tarihindeki Kilork usul-i tahsilinin darb kısmı tatbik idilmekte olan mekteblerimiz mevcut olduğumu görseniz belki inanmayacaksınız....

(31)

...Çok zaman müsahabet itdiğiniz mu'allimlerden mürebbilerden hala bu tarz ta'lime taraftar bulunduğuna olsun yegane değilsiniz ya! Buda yeter.

Müta'mer bir müntesib ma'rif

Bitmedi...

Dağarcık:

Zana'atlarımız

Bursa'da bir zaman pek revacda olan "beldis" namındaki dokumacılığa a'id nefis bir san'atın ortada topu üç ustası kalmış olduğunu duyduk. Tahkik itdik. Bunun

nasılsa birinin elinde kalmış yüz elli liralık vakit bir parası da varmış. Bu sanatı diriltmek için biz tahkikatımızı ikmal ile lazım gelenleri müraca’at eyleyeceğiz.

Türk Ocağı

Bursa’da bir Türk ocağı te’sisiyle uğraşıldığını duyduk. Milletdaşlarımızı siyasetden uzaklaştırdırarak kendi derdlerini görecek, ilerilemeleri için aralarında te’avin hissini uyandıracak ve nihayet müşterek bir gayeye koşduracak böyle bir ocağın hemen yapılmasını müteşebbislerinin hizmetinden bekler ve şimdiden alkışlarız.

Müdiri: Mehmed şeref

(32)

Yeni Fikir

Milli terbiyeye çalışmak, gençleri cihat-ı istiklallerini verecek ve onları kendi kendilerinden mes’ul ve hür eyleyecek bir yola sevk eylemek, vatani halis-i çarelerini göstermek üzere çıkan ‘yeni Fikir’ in dokuzuncu mart sayısı kırk sahife ve resimli olarak ıktı.

Senelik abanesi 13 ğuruş olub tevz-i mahal Bab-ı ‘Ali caddesinde meziyet-i iktisadiye kitabhanesidir.

Büyük Duygu

Bu kere dersi’edette on beş günde bir çıkar. Büyük duygunun Birinci numerosu ıktı. Münderecat-ı: İlk söz, Milliyet _Türklerin mesai-i zihniyeleri_ Türk Kartalı – Felsefelerin Menşei – Kış Du’ası –Gözlerin – Yemin- Ogulduktan Sonra- Lisan - Sen Türksün -Şille- Anket

Fiatı 40 paradır

Okunması bütün Türklere tavsiye olunur.

(33)

Yıllığı	Altı Aylığı	Üç Aylığı	
6	12	24	Bursa İçin
8	15	30	Taşra İçin
5	9	18	Mektebler
0 Frank	5 Frank	9	Ecnebi Yerler

Her bir köy için yalnız 10 ğuruşdur.

Köylüler için 18 ğuruşdur.

İdarehane;

Bursa'da mekteb-i kayyumda karşı da'irededir.

(69)

Sahib ü Nâşiri: Mehmed Şeref

KURTULUŞ YOLLARI

Yıl	Nisan	Sene	Sayı
1	1	1329	3

Yazılar:

Edebiyat:

Anadolu Şenlenmeli

Necib Necati

Türk:

Türklerde Büyük Milli Dilek

Mehmed Şeref

Yazımız Dilimiz

İsmail 'Ali

Tarih Yaprakları:

Ulu Dedelerimiz

Kara Kaya

Türkçe Kelimeler Nasıl Yazılmalı

İbrahim Hilmi

(Onbeş günde bir çıkar)

(Danesi 45 Ğuruşdur)

Mektebler

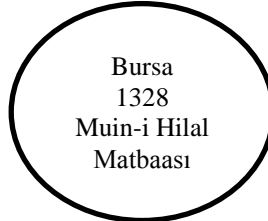
Mütenaid bir münasib-i

maarif.

Dağarcık:

(...)

İstanbul'da Bab-ı 'Ali Caddesinde itimat Kütüphanesidir.



Abone şeraiti faik ötesindedir.

Kurtuluş Yollarının hediyesini

Mevzilerden Taleb Ediniz.

Türk Yurdu

Mahal-i idaresi Nur-u Osmaniye'de kırk numrolu idarehane Türk Milliyetperverliği güder on beş günde bir çıkar Türklerin fa'idesine çalışır risaledir. Milliyeti seven her Türk'ün şiddetle muhtaç olduğu bu risaleyi tavsiye ideriz.

Büyük Duygu

Bu namla on beş günde bir çıkan edebi, içtima'i, felsefi mecmu'a Türklüğün içtima'i marazlarını bildirmeğe tedavi itmeye çalışır. Türk'ün medeniyetin zengin bir meşahiri Türk ruhunun en samimi ve zehani olmağa gayret eder ve müteddid müsabakalarla okuyucularına hediyeler de takdim iden üçüncü sayıda çıkmıştır. Türklükleri sorarsanız bunu okuyunuz herkese tavsiye ediniz.

Değeri: 40 paredir seneliği 20 altı aylığı 12.5 ğuruşdur.

Yeni Fikir

Memleketimizde terbiye için milli gaye için mekteblere kendi kendi de mes'ul bir terbiye ye girmesi için çalışan bu yegane mecmu'anın üçüncü sayısı çıktı. Yeni Fikri'n münderecatı; Medeni Saadet-Nizamlı Yeniçeri, Mekteplerde zira'at-ı tecrübe tarlalara, Milaslı Hakkı Beg'in Baki Niyazi makalesi, Rumeli'de Türkler, Tedrisat-ı İbtida'ıye Kavanini hakkında müta'alalar, Anadolu'da hubb ü ma'arif, 'Umumi Konferanslar Cemiyeti, 'ilmi tavsiyeler.

Senelik abonesi on üç ğuruş olan bu müstesna memu'ayı herkese tavsiye ideriz. Bab-ı 'Ali karşısında Çiftçi Kütübhanesi abone kayd ider.

KURTULUŞ YOLLARI

Osmanlı Türklerinin fa'idesine çalışır: Biricik milliyetçilik güden risaledir.

Edebiyat:

Anadolu Şenlenmeli

-Bize Kurtuluş Yolu,

Açacak Anadolu-

Her evde öksüzler ağlar,
 Yürekleri hicran dağlar;
 Yaraları yok bir bağlar.
 Türk illeri viran oldu,
 Dullar öksüzlerle doldu!
 Her yanı duman bürüdü,
 Cehennem taşıdı, yürüdü
 Gövdeleri kan sürüdü.
 Ocaklarda yangın tüter,
 Obalarda baykuş öter!
 Türk kanları; temiz kanlar
 İle dereler, Balkanlar
 Boyandı ey Müslümanlar!

(65)

Rumeli' de kız kalmıyor
 İslamlıktan iz kalmıyor
 Anaların canı yandı
 Örtüler parçalandı
 Irzı kanla boyandı
 Eli bağlı kızlar.. Kızlar

En çok bundan yürek sızlar
 Türklük, İslamlık eseri
 Nice, cami'i, minberi
 Beş yüz yıllık türbeler,
 -Yapanları ruhu inler-
 Yakub yıkdı zalim eller!
 Girdabında boğazlanan
 Gız gardaşın, canı yandı
 Tahkir gören senin anan
 Atanın kabri çiğnendi
 Beklediği heb sendendi
 Ey bilki ey Türk Oğlu
 Emin değil Anadolu
 Buraya da düşman kolu
 Uzanmışdır heb bir yandan
 Gözünü aç, artık uyan!

(66)

Biz uyurken o uyandı
 Düşman kapıya dayandı
 Rumeli'de her yer yandı
 Uyanmazsak tutuşacak
 Anadolu kaldı ancak
 Yolumuz birdir, biliriz
 Niçün böyle irkiliriz
 Yüksellemeyüz eğiliriz?
 Heb gidersek ayrı yoldan
 Avlanırsız sağdan soldan

Türk Yurdu'nu kurtaracak
 Zalimlerden öç alacak
 Anadolu sensin ancak
 Artık birleş bu emelle
 Çalış toprağını belle
 Artık birleş, savaş, çalış;
 Nura göz açmağa alış
 Tenbellikle geri kalmış
 Çünkü bizi çapul itdi
 Toprağımızda ku itdi.

(67)

Avrupa'lı tuzak kurdu;
 Bizi avlamayı kurdu.
 Kurtaralım biz öz yurdu!
 Şenleniyorsa ana ocağı,
 Bütün vatan kurtulacak.

Bursa-23 Mart Sene 329

Necib Necati

Türklerde Büyük Milli Dilek

Bizde din ile milliyet da'ima birbirine karıştırılmıştır. Daha doğrusu şu kadar 'asırdır bu dünyanın üç büyük kıt'asınahakim yaşadığımız halde "din" namına söz söyleyenlerimizin düşünmekden ziyade binlerce sene evvel düşünenlerin sözlerini nakil itmeğe me'mur imişler gibi sıkı bir nezaret altında bulundurarak benliğimizi unutturmaları yüzünden şöyle hüdayi nabet gelub gitmişiz.

"Türk" değil misim su'aline karşı "Müslüman" olduğunu söyleyen ve "Türk Müslüman" olduğunu unudan atalarımızın bu 'afv olunmaz hatalarına evladı kurban olub gitmiştir mezheb bize o kadar benliğimizi unutturmuştur ki artık Türk sözü 'adeta bir tahkir kelimesi bir havas ve 'avamın dilinde dönüb dolaşmış. Hâlbuki

mezheble milletin ‘alakalarını soğukkanlılıkla bütün bir ta’assubun tefekkür nurunu...

(68)

...sürdüren karartıcı vehimlerden sıyrılarak tedkik idenler milliyet olmayınca mezhebin varlığına imkân bulunmadığını tahidir ki teslim iderler.

Bizim milliyetimizin en büyük düşmanı, Türk’ün benliğini şiddetle unutturan İran’dır ki biz onu Çaldıran önünde mağlub idince o bizi manen ezmiş, mağlub eylemiş! Da’ima İran’dır ki Turan çocuklarına karşı susmak ve doymak bilmez dehşetli bir kin ve garezle bizden intikamlar almıştır.

Hatta bugün bile şu İstanbul sokaklarında, Bab-ı ‘Ali önünde satılan en son hükümetin dikkat-i gözünü celb iderek yasak eylediği açık saçık kitablarda yine İstanbul’da ticaretle meşgul ‘Acem teb’alarını yadigârları değil midir?

Ayasofya önünde “darü’l mu’allimat” kitabcısının önünde birgün sabahlayın ve akşam üstü durunuz, Dar’ül mu’allimatın taş mektebin ne kadar ma’sum Türk kızlarının bu fesadçı kitablarda vasıtasıyla bir ‘Acem kitabcısı tarafından zehirlendiğini hala görüp ağlarsınız.. Hükümet yasak itmiş! Lakin zan’atın inceliğini, sözünü ve menfa’atini bildiği için o kızlarımıza: Zifaf gecesini, anahtar deliğini, kanlı zifafı, zenbeki muttasıl okuduyor ve hatta yüz bin nüsha basılan bu namussuz risaleler bugün sürü sürü ‘Âşık Kerem, Garib, Köroğlu ile kafaları şişmiş Anadolu’ya akıyor. Şimdi İstanbul kitabhane camlarından resmen kaldırılan bu yılan risaleler Anadolu’nun her köyüne seyyar kitabcılar ile dağıtılıyor.

İşte İran, hala geçmiş günlerin ‘aynı hücumuyla Turan çocuklarını zehirliyor ve kat’iyen yüz çevirmiyor!

İran bizim milletimize hücum etmek için mezhebciliği köklü surette aramıza yaymıştır. Mezhebcilik Türkçülüğü ezmiştir. Din ile bütün bunların...

(69)

...arasında mevkiini bulamamış, ta’asub kara ve kötü bir ta’assub dinin saf, mutahhar, ulvi esaslarını örtmüştür.

Bizde mezheb bir gaye olmak üzere yanlış olarak ortaya sürüldüğü günden beri dinde, milliyette esaslarını ga’ib itmiştir.

Bunun için evvela bizim dinimizi, sonra milliyetimizi ayırmak lazım. Din, Allah’ına bağlayan kudsi, ulvi bir rabitadır ki rab ile ‘abd arasına bizde, islamiyette hiç kimsenin, bir na’ibin girmesine imkân olmadığı halde birgün bir sürü peyda

olmuş, bunlar ‘abd a Allah’ını sevmek ve ibadet itmek için rehberlik eylemeğe kalkışmıştır.

Hâlbuki rab ile ‘abd arasında ne rehber, ne ruhbana ihtiyaç var. Resul-i Ekrem hak dini ta’lim buyururken Allah ile ‘abd arasına kendisinin bile giremeyeceğini bağırması... Kur’an’ın ahkamı ‘abd in vicdanını tatmine kafi ve onu halkına götürücü yolları havi olduğunu söylemiş, sonra hak din İran’a: Irak’a, Şam’a, Doğu Türkistan’a yayılınca bir “alimler” sürüsü ortaya çıkmış... Arab dilini söylemeyen milletler arasında yayılan İslam Dinini ta’lim için ‘alimler zühur eylemiş, müfsidler meydana gelmiştir. Kur’anı, birçok “bütün” manaları havi ‘adeta bir muamma gibi kıyas eylemiştir.

Halbuki ahkam-ı Kur’aniye ‘ibadet. ‘ukubat, malumat olmak üzere emr-i ahirete, emr-i dünyaya ta’lik iden esasları hem de gayet açık, sade olarak havi iken artık lafzlarla, kelimelerle ve hatta harflerle oynayan bir takım zeka körleten harflerin zuhuru bu ‘Arab’dan gayri olan Müslüman milletler içinden çıkılmaz bir bataklığa doğru sürükleyub götürmüştür.

İstikrar-ı şemsi, kürreviyat-ı arzı, ser kazayı, raz’ül hilkati, ahlak-ı...

(70)

...ictima’iyi, hakk-ı tefekkürü tamamiyle cami’i olarak tanrının kullarına gönderdiği mübayyen kitab şimdi güya anlamak için bir de anahtara muhtaç şifre gibi bırakılmak istenilmiş.. Biraz bu yalancılardan dediğine ‘itiraz idenler ateş ve demirle karşılaşmıştır.

Böyle olduğu halde bile din-i mübinin berakat-ı feyziyle ciddi, esaslı, parlak bir medeniyet meydana gelmiştir. Eğer hükümet inzalini anlayarak ta’lim itdiği münif ve ruhsadkar ahkâmına ri’ayet idilmiş olsa idişübhesiz İslam medeniyeti daha büyük eserler bırakacaktı. Lakin da’ima ön safda, en yağlı lokmayı yutmak için fikri beşeri içinden çıkılmaz; bir İskolastik bataklığına saptamak isteyenlerin vehamiyatını aynıyla din ahkâmı gibi kabul itmek mecburiyeti islam dininin fazilet-i terebbiyatkaresini tamamiyle münbasıt ve mütevassı bir hale getirememiştir.

Büyücek mollaların elinde bir menfa’at aleti halinde bırakılmıştır. Bunlar ilk hatvede bir cemiyetin temeli olan kadınlığa hücum etmişlerdir. Müsavat tamah ilan iden İslamlığa yakışmayan bir halde bizde kadınlığı hayvanat-ı ehliye derecesine kadar indirmişlerdir. Sanki kadın, kendüsünden bir hatt-ı müşteha alınır, bir tavuk gibi bir inek gibi dar bir odada habs olunur bir mahlûk!

İkinci hatvede hukuk u halkı ğasb itmişlerdir. Sanki ahali kalın bir çomakla sıcradılıyor, südü, yünü alınır bir sürü koyun!

Bunların arasından sıçrayarak dinin hiç de böyle olmadığını... Üç beş molla ile teşrik-i mesa'i itmiş hükümdar namına birkaç müstebidin elinde bir menfa'at ve tahkim vasıtası olmadığını söyleyenler de birer birer taşlanmışdır.

İran 'ulemasının artık didiği olmuşdu. Çünkü bütün Müslümanlardan hakk-ı muhakeme ve tefekkürü, selahiyed-i içtihat ve istinbatı nez'i itmişlerdi.

Şimdi ne olursa olsun şeri'at, ancak Allah'ın; Peygamberin ta'lim...

(71)

...buyurduğunu havi olan kitab-ı kerimden, ahadis-i nebeviyeden değil yüzlerce sene sonra gelmiş mollaların kurdukları kıyaslardan, mese'lelerden, fetvalardan 'ibaret bilinmiş idi. Sarih bir nas-ı Kur'an ile muayyen emr-i ilahiyi ifa iden mes'ul idi. Mutlaka delili bir mollanın fetvası olmadıkça ma'mul beha olamıyordu.

Tabiidir ki zaman ilerledikçe İslam cem'iyetleri gerilemiş çünkü artık cem'iyetlerde hakk-ı kelam, tefekkür ve mülahazanın değil ancak hafızânın olarak tanınmıştır. Düşünmek ve söylemek memnu'. Ancak bilmek ve ezberlemek bir fazilet!

'İlm ise, söylenmiş, yazılmış olanları kafası ne kadar hafız'ül menkulat olacak bir kutlu fotoğraf ise işte o man'aya mevzu'u bilinmiştir.

İşte bu hal, bu yanlış telkinler arasında zavallı Türklük ezilmiş, bütün Kayı Han çocukları ayak ayak çukura yuvarlanmışdır... Şimdi memleketin ortasında hâkim-i sadık, halis, Osmancığın yareni olan Türk değil Ayğut Alp'in, Timurtaş'ın, Mahsa Çavuş'un yerini İran'dan kopanlar dolduruyordu.

Bu gürültüler arasında yazık idilen Türk'ün mezheb namına dinimizi edebiyat namına lisanımızı berbad iderken bizim Türklerimiz de bunu 'adeta teşvik itmişlerdir. Böylelikle Türklük ikinci sükûta doğru yürümüşdür.

Bu sükûtu, ahlaki, iktisadi sükût ta'kib itmiş ve milli gaye ise bunların arasında ğa'ib olmuşdur.

22 Mart 329

Mehmed Şeref

Bursa

(72)

Dilimiz-Yazımız

Muhterem Kurtuluş Yolları'nın birinci sayısında Necib Necati Beg "Köy Mektepleri- ve Hevaceleri" adlı makalesini ancak ibtida'iyelerimizi düzeltmek, çoğaltmak, köylülerimizi okutmak, yükseltmek ile vatanımız kurtulacak milletimiz yükselecektir." Sözleriyle bitiriyorlar. Eğer müsa'ade buyurlarsa ben de bu sözlere "ancak yazımızı ve dilimizi düzeltmek ve kolaylaştırmak ile köylülerimizi okutabiliriz"sözlerini 'ilave ideceğim. Şimdiye kadar nihayet Necati Beg'in buyurdıkları gibi ibtida'iyelerimizi düzeltir ve çoğaltır isek köylülerimiz okuyacak ve yükselecek zan olunuyordu. Hâlbuki bu zanda yanılmakta olduğumuz resmen sabit oluyor. Geçen hafta gazetelerde görünen ma'arif nezaretinin bir tahriratında köy ibtida'iyelerinden bahisle "mekteb-i ibtida'iyelerimizin ma'arif-i 'umumiyeimizin inkişafında hizmet idememiş olduğunun envazih delili yirmi beş otuz seneden beri mekatib-i mevcut olan köylerde ahaliden hemen hiçbir ferdin okuyub yazma bilmemesidir, bu mekteblerin müdavimlerinin haziresi sekiz on yaşlarındaki çocukların güzelce okuyub yazdıkları görüldüğü ve kendilerinden evvel çıkanların da mektebde iken aynı derecede sahib-i ma'lumat oldukları tahkik olunduğu halde köylerde ma'arifin te'ammüm idememesi ca'i tedkik görülmüş ve bunun esbabını yalnız mekteb binasının elverişli olmamasında veya mu'allimin gayretsiz ve iktidarsız bulunmasında aramak doğru olmadığı anlaşılmıştır. Mektebin binası iyi ve mu'allimi mukaddim ve muktedir olan köylerde de ma'rifetin te'sis idilmekte olmasına nazaran sebep-i aslının mekatib-i ibtida'iyede müddet-i tahsiliyenin azlığı ve şakirdanın mektebi ikmal itdikden sonra bir daha eline kitab almaması olduğuna hüküm...

(73)

...idilmiştir. Deniliyor. Ma'arif nezaretinin bu beyanatı bütün metefekkirlere derun derun düşündürse gerektir. Şimdiye kadar bizde yerleşmiş olan kana'at hilafına ibtida-i mekteplerimizi ne kadar ıslah itsek beklediğimiz semereyi bulamayacağız dimektir. Bütün bu beyanat içinde en ziyade şayan-ı dikkat olanı mektebde pek güzel okuyan çocuklar bi'l ahire okuyub yazmağı ga'ib iderek cehalete 'avdet itmeleri keyfiyettir. Dikkat olunursa görülür ki bu hal yalnız köylere mahsus değil kasaba ve şehirlerde dahi 'aynıyla vak'idair. Hatta mekatib-i rüşdiyede ikmal-i tahsil idenler bile bir dereceye kadar böyledir. Halk arasına bakınız on beş yirmi sene evvel rüşdiyede ikmal-i tahsil itmiş binlerce kimseler göreceksiniz ki

bugün ‘adeta kara cahil diyecek derecede yazı ve okumayı unutmuşlardır. Bizde yarım ‘asırlık bir sai ve gayret neticesi olarak bugün ne kadar okur-yazar varsa ancak büyük mekteplerden çıkmış olanlarla kalemlere devam idenlerden ‘ibarettir. Bu zümrenin ötesi, şehirli olsun, köylü olsun bir cehalet-i mutlak içindedir. Denilebilir ki bunca emekler ve bunca masraflarla vücuda gelen ibtida’i ve rüşdi mekteplerimiz ta’im-i marifet emrinde hiçbir semere hasıl itmemiş yalnız mekatib-i ‘aliyeye mahreç olmakla kalmışlardır. Mekatib-i ibtida’iyeden çıkan şakirdanın tekrar cehalete ‘avdet itmesi ma’arif nezareti tahsil-i müddetinin ‘adem-i kifayetine ve çocukların mektebden çıkdıktan sonra bir daha ellerine kitab almamalarına ‘atf idiyor. Fakir ise buna iki sebep buluyorum. Birincisi yazı ikincisi lisan-ı edebimizdir. Yazımız pek zordur. İşe yarayacak kadar öğrenmek için çok seneler uğraşmak lazım. Yazımızda harflerin bitişik yazılması ve hareke-i resmiye denilen mevhum hareketler isti’mali sebebiyle kelimelerin okunmasını ‘adeta Çin yazısı haline ve belki daha berbad bir hale giriyor. İmla için mantıki bir ka’ide koymak kabil...

(74)

...olamıyor. Düşünölmelidir ki bizim okumamız Çince olduğu gibi kelimeler yazıdaki şekillerini yani klişelerini birer birer zihnimize hak etmeğe mütevakıftır. Yoksa harfler ve heceler ile okuyamayız. Daha fenası her kelime için mu’ayyen bir klişe de olmamasıdır. Bazı kelimelerin müteaddid klişeleri olduğu gibi bazı klişeler de müteaddid manalara delalet eder. Mesela bul/bol klişesi yazub okumak bilenlere göre dörd türlü lisana vakıf olmayanlara göre yirmi dörd türlü okunabiliyor. İşte mekatib-i ibtida’iyede çocukların müddet-i tahsilîyeleri bu klişeleri bellekle geçiyor. Mektebde da’ima gözleri önünde bulunan bit tabi sade yazılmış kitab ve risalelerdeki kelimeleri yalan yanlış öğreniyorlar. Bunun haricindeki binlerce kelimelerin gerek kıra’ati gerek manası çocuklara bit-tabî yabancı kalır. Bunları da okuyabilmek için daha çok tahsil lazımdır. ‘Arabi ve Farsi lisanları öğrenmek ihtiza eder. Zira esna-i kıra’atle her satırdan yirmi danesine tesadüf olunan mesela münhedim menfe’al gibi kelimeleri okumak için zihnen infial, yenfial, infiala, menful, münfal diye infial babını çekmek sonra satırdaki kelimenin ism-i fa’il mi ism-i mef’ul mü olmak lazım geldiğini düşünmek lazımdır. Bunu ekseriya düşünemeyiz, nasılsa yanlış beller ömrümüzün sonuna kadar bu yanlışlıkla devam eder dururuz. Bizim yazıyı okumadaki külfete bakınız ki ‘Arabi ve Farsi lisanlarının tahsili de bizi kıra’ate muktedir idemez. Lisanımızda daha birçok ecnebi kelimeler,

uluma, sanayiye, ticarete ait birçok ıstılahat ve ta'abirat, coğrafya ve tarihe müte'alik isimler vardır ki bunları doğru okuyabilmek için Fransızca ile de teveğğül, itmiş olmak iktiza ider. Hatta ba'zı mü'ellifler kara'elerine böyle kelimeleri doğru okunabilmek için Fransızcalarını da yanı başına 'ilave etmeye lüzum görürler. Bütün bu külfetlerden sonra eğer tabib değilseniz bir tabib raporunu yine okuyamazsınız. Büyük âlimimiz...

(75)

...Cevdet Paşa merhum bile gazetenin bir sütununu hatasız okuduğumu iddi'a idemem dimiştir.

Yazı ve imla mes'elesi böyle: Man'aya ve lisana gelince o daha berbad mektebi terk idenler eline kitab almıyorlar diniliyor. Bu pek tabii değil midir? Eline kitab olsa okuyabilecek mi? Okusa da anlayabilecek mi? İnsaf olunsun bizim lisana göre okuduğunu anlamak için keç sene tahsil lazımdır. Bir Türkoğlu lisan-ı edebimizi anlayabilmek için ana dilimizden 'adeta ayrı bir lisan 'ad olunacak derecede uzaklaşmıştır. Rüşdiyede güzelce tahsil itmiş bir kimse fariza bir gazete okuyub anlayabilir mi? Ama diyeceksiniz ki bir gazete okuyub anlamak için bir çok ma'lumat-ı evveliyeye lazımdır. Fikir biraz işlenmiş olmalıdır. Bu doğrudur her lisanda bu böyledir. Bir Fransız bir Alman dahi her okuduğunu anlamaz ma'lumat-ı ibtida'iyesi noksan olan bir Fransız bir Alman da mefhumunu zihni almayacağı bir 'ibareyi bit-tabi anlayamaz. Lakin bizim ile onların arasında şu fark var ki onlar esasen mefhumunu bilemeyecekleri şeyleri anlayamazlar. Biz ise mefhumu pek güzel bileceğimiz 'ibareleri de anlayamayız. Mesela filancanın hanesine nısf-ı elliye müte'akib sarık-ı dühul itmiş diye yazılır ki bu işte filancanın evine gece yarısından sonra hırsız girmiş dimekdir. Mefhumu o kadar sadedir ki üç yaşında bir çocuk bile anlayabilir. Bu kadar sade bir 'ibare yüz Türk'de doksan sekizinin anlayamayacağı bir şekle sokulmuştur.

Biz yüksek fikirleri değil böyle 'adi 'ibareleri bile anlamak için yıllarca kıra'at, imla, 'Arabi, Farsi öğrenmek mecburiyeti altında bulunuyoruz.

Bugün insanların bütün mesa'iyi az emekle çok netice hasıl itmeğe...

(76)

...ma'tuf iken bu ka'idenin tamamen aksini iltizam idiyoruz. Lisanı, ve yazıyı ıslah itmek suretiyle 'aynı neticeye daha çabuk daha kolay vasıl olmak pek mühim iken bunca müşkülât içinde boğuşmakta ne hikmet vardır anlaşılabilir. Bugün yazımızda

küçük bir ta'dil ile, bütün müşkülât bir anda def' olur gider. Yazımızdan hareke-i resmiye usulünü kaldırub, lisanımızda mevcut olan hareke-i harfiye idhal idelim ve harfleri bitişik yazmayalım. Derhal dünyanın en basit en kullanışlı bir hattına malik olmuş oluruz. Ne kıra'at müşkülâtı kalır, ne imla ga'ilesi. O vakit çocuklar mektebe başladıktan nihayet bir ay sonra Kamus-ı Türki'de mevcut kaffe-i kelimeleri dosdoğru yazar dosdoğru okur. O vakit üç senelik tahsil-i ibtida'i müddeti çocukların kıra'ati pişirmesine bol bol kifayet itdiği gibi birçok da ma'lumat-ı diniye ve medeniye tahsiline vakitleri kalır. Ancak o vakit seyyar mu'allimlerle gece mektebleriyle büyükleri de kışlalardaki askeri de okutmak kabil olur. Hülasa ancak dilimizi ve yazımızı ıslah itmekle köylülerimizi okutabiliriz.

İstanbul

27 Mart 329

İsma'il 'Ali

Garip Telakkiler

İstanbul'dan "İran medeniyetinin meftunu bir genç " imzasıyla bir düşünamname-i tee'ssüf-amiz aldım...

Hayal itmezdim ki fazl ve medeniyet-i milliye sahibi bir kavm-i hâkim efradı arasında bu kadar geçkin bir genç bulunsun:

Biz İran'ın, Sebz ve Hurm vadilerinde yetişen canlı ve güzün bir medeniyetin ebedi...

(77)

...velinimetlerinden olan bu kadar ashab dehasını avaze-i iştirak-ı tahsin ile yâd iderken öyle şanlı bir tarihe malik bir milletin hissiyat-ı necibesine ta'arruz itmek hatırımızdan bile geçmez:

"Merdim-i endar hasret-i fehm-i dersat"

İran.. Koca kavm-i hakim, bütün dünya kadar eski bir tarih ve bir medeniyete malikdir ki onu belki o genç benim kadar tetkik etmemiş, belki Kanilerin, Örfilerin, Sa'dilerin, Enverilerin makamat-ı sevk ve tehiçatını okumamış.. Belki İran'ın sevk-i mücahidat-ı milliyesinde ğuşte-i havn-ı şehadet olan bu kadar muhterem mücahidlerin teba'i ha'iline benim kadar ağlamamış ve belki bugün elbette biz Türklerdeki yine şu feyz-i tefekkürün saiki İran olduğunu teslim ittiğimizi anlayamamıştır. Biz, din ile siyasetin, din ile milliyetin hem ahenk olmayacağına kana'at itmiş bir Müslümanız.

Hem hükümet hem imanı anlayan bir Müslüman özüyle söylüyorum: İran zeval-i tapzir bir medeniyetin sahib-i hakikiyesidir ki ne zaman sevda-i milliyet ile tutuşmuş gençliği İran milliyetinin etrafını saran mezheb namına ta'assubdan, vükuf namına cehilden kurtarılsa o milliyet-i vahide bir hayat-ı müebbedle mübeşşir olmuş ve olacaktır.

Lakin:

Şu genç İranlı, bana, tanımadığı şahsıma söğüb sayacağını, hissine tabii' olmakdan ziyade kalemini fikrime rabt iderek bize okumadığımızı söylediği koca İran-Turan tarihini tedkik itse idi o da teslim ederdi ki biz Türkler kendi milliyet ve medeniyetimizi, İran milliyet ve medeniyetini taklid ettiğimiz için ga'ib eyledik. Yazık değil mi bize? Yoksa İran medeniyeti yüksektir bizim medeniyetimizi yutmuştur.

İşte biz tarihin edvar-ı güzeştesine gömülü hatırat-ı milliyemizi ihya ile meşgul olarak, şimdi dört tarafda bir mülk-ü masum iken şeytan-ı racîm za'n edilerek salib-i nekalın taşıdığı Türklüğü kurtarmak istiyoruz buna kızmak istermi?

(78)

Bu İran medeniyeti meftunu genç: Siz Türkler barbarsınız, diyor ve “Lakin kendi medeniyetini bir asırdan bir asırdan ziyade yaşadamayan ve bir esasa müpteni olmayan”; “ve derme çatma medeniyetlerden müteşekkil bir millet, her görüşe inhak iden bir” “medeniyet salikleri tabidir ki yaşamaz ve yaşamayacak zevale mahkûmdur.” Sözlerini ilave ediyor.

Zavallı Türk... Ferman-ı idamını hala bir Acem gencinin lisan-ı takdirinden işitiyor.

İnsaf ediniz ki işte. Hiçbir medeniyete malik olmadığını bağırdığımız Türk, İran medeniyetini ihya etmiştir!

Biz Türkler medeniyetimizi nasıl ga'ib ittiğimizi, mukadderat-ı tarihiyemizi teşrih idiyoruz. Yoksa bugün Acem'de Türk'de felaket meydanında ağuş bağıuş olmuş iki bedbaht millet-i müminedir ki avaze-i tevhid-i alihi onları saha-i ihata birleştirecek.

Biz hiçbir zaman bir koca milletin necip ve zaten mecru hissiyatını rencide etmeyi rüyamıza getirmeyiz. Bizce fikr-i beşer muazzezdir. Nerde kaldı ki bir koca müteessir milletin, bir dindaş milletin milliyeti, medeniyeti! Bunun için... Zeban-ı namus kalemi lal-ü sermesar idecek sözlerden ziyade mahiyet-i ilmiye ve tarihiyeden

kopmuş bir tahlil ilmi, tahri-i fenni ile lütfen yazdıklarına cevap verilir... Hissiyata kapılmazdan evvel fikri istidrak ve istiknaha tabiyetle müdafaa etdiğim hakk-ı milliyetim cerh olunursa o zaman bizden cevap alınır ve onu tamamladır ki her namuslu adam yazdığı şeyin altına imzasını koyar.

Ger müselmanı çiğanesat ki meradarım

Ah eger erpi emruz bud-i ferdayi

Mehmed Şeref

(79)

Kurtuluş Yolları

Ulu Dedelerimiz

Bizden önce bu toprakları şenlendiren büyük babalarımız az tanıyoruz. Onların en şanlılarını biz bu yapraklarda yeniden yaşatmak istedik. Ve bunun için de çok zahmetlerle toplanmış kıymetli yapraklı bir defterin sahibine rica ettik esirgemedi ona dualar, okuyuculara müjdeler.

İlk önce ulu dedelerimizden Gazi Demirtaş Paşa'yı tanıtacağız. Bunun için evvelce Hüdavendigâr ceridesiyle basılmış olan (kaf) imzalı kıymetli bir bend bizdeki bilgiye uyduğundan onu olduğu gibi basmağı doğru bulduk. Görünüşe göre o yazılar, İstanbul'da Alemdar Mustafa Paşa'nın mezarı değiştirildiği zaman yazılmış. Biz onu hiç bozmadan aldık niyetimiz büyük olduğu için yazıları yazan elbette bize darılmayacaktır.

-Bursa Tarihinden Bir Yaprak-

(Bayrakdar Mustafa Paşa'nın kemikleri adına yakışacak bir yere taşınıyor.)
İstanbul cerideleri.

Bursa'nın her karış toprağı Osmanlı tarihinin bir yaprağıdır. Şuna acınır ki bu toprak üstünde yaşayanlar onu ibret gözüyle araştırmıyorlar. Bu yazılarla ben Bursalıların çoğunun bilmediğı birçoğunun yanlış bellediğı şeyleri üretmeğe koyacağım belki meraklılar çoğalır da bundan sonra eğriler doğrular, yanlışlar düzelir.

Timurtaş Paşa

Meraklılarına bu ad saklı değildir. Hüdavendigâr Sultan Murad, Yıldırım Bayezid zamanlarını tarihlerde okuyanlar bu büyük vezir için şu sözleri görürler. 768

hicret yılında Yenice taraflarını sonra Manastır, Pirlepe, İşıtip, Karlı İli taraflarını Selanik'ten gayrı bitevi Makedonya'ya zabd iden Timurtaş Bey'dir. 789'da Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey ile yapılan Konya...

(80)

...cenginde şehzade Bayezid'e Yıldırım denildiği zaman Timurtaş Bey'e de vezirlik verilmiş(*).

“Ebna-i Sipahiyanı”kuran Timurtaş Paşa'dır.

Bosna akınında yirmi bin askerden onbeş bini kırılıb beş bini ile kurtulan Timurtaş Paşa'dır(**).

791 de Kosova Cenginde vezirlerden her biri bir yol gösterub kurulan mecliste herkes bayağı düşmanın çokluğundan korkmağa başladığı zaman Allah'a güvenip düşman üstüne saldırma yolunda Yıldırım Bayezid ile Timurtaş ileri sürmüşler ve dedikleri olmuş. Konya gazileri Kosova gününü de kazanmışlar, Yıldırım Bayezid padişah olunca aşağı Sırbıye'yi kazanan Timurtaş Paşa'dır.

Ankara'da “serhad muhafızı” iken ansızın Karamanoğlunun baskınına uğrayıp esir düşen sonra Karamanoğlu'nu öldüren ve “Niçün öldürdün?” diye soru soran Yıldırım Bayezid'e “Karamanlılar Osmanlılarla...

(81)

...cenk itmeden duramazlar, bu kadar insan kanı döküleceğine bir Karamanlı gebersin de ortalık düzelsin diye öldürdüm.” Diyen ve böylelikle Osmanlının en dar vakitlerinde ga'ile çıkarmağı iş edinen Karaman ocağını ilk söndüren Timurtaş Paşa'dır.

Anadolu'da Divriğin, Malatya, Kengiri, Behisni, Kemah, Darendede taraflarını Osmanlı toprağına katan Timurtaş Paşa'dır.

Yıldırım'ın cenkle geçen onbeş senelik padişahlığında Timurtaş adı padişah adı kadar anılır.

Timur cenginde vezirler bitevi kaçmış padişah bir oğlu ile esir olmuşken Timurtaş'da bir oğlu ile esir düşünceye kadar dayanmış ve oğlunun biri de oracıkta şehit düşmüş.

* Timurtaş Bey, cenkte Karamanoğluna rast gelip “Bire handanü'l-Osman düşmanı Karamani ne durursun?”deyu Karamanoğlu Ali Bey üzerine atını sürececek gördüğü Timurtaş Bey gözlerini kendüye dikmiş yanar ateş gibi gelür aklı başından gitmekle heman dönüp Konya Hisarına firar eyledi. Timutaş Bey “Bire nereye gidersen hey binamus ve ar. Adam olan firar eder mi?” deyu nara urduysada Ali Bey havfından uyhu haram olurdu. Ali Bey'in cem'i malı Timurtaş'a verilip ve Rumeli Beylerbeyliğine rütbe-i (...?....) vüzeran-ı (...?...) buyurmuş. Gülşen-i Maarif Cilt-1, 488

** Tacü't-tevarihde Bosna afifini yapan Lala Şahin Paşa diye gösteriliyor ama o daha önce ölmüştür.

Kütahya'daki Timurtaş hazineleri Timurlengin eline geçince Paşayı karşısına çağırub “bu kadar mal-ı cem’ ideceğine velinimetine asker cem’itse idin ya?” diye azarladığı zaman:

“Benim padişahım yeni türeme şahlar gibi kullarının malında gözü yoktur, istese malımı değil canımı veririm” diyen buna karşılık Topal Timur'da “seni oğlunla azad edecektim bu sözün için etmeyeceğim” kıyaklı karşılık gören Timurtaş Paşa'dır.

Topal Timur Osmanlı toprağını bırakub savrulduktan sonra Timurtaş Paşa zindandan kurtulub Kütahya taraflarını ele geçiren Şehzade İsa Çelebi yanına sığınmış. Şehzadeler cenginde de bulunmuş. İsa Çelebi Mehmed Çelebi ‘askerine bozulduğu zaman zavallı Timurtaş Yalak Abad taraflarında atı geberen bir adamına acımış da onu atının terkisine almış o alçak da bu iyiliğe karşı belinden çıkardığı hançeri paşanın iki omuzu arasına...

(82)

...sokub atından aşağı yuvarlamış. Ölüm halinde iken Mehmed Çelebi'nin yanına getirmişler o da kafasını kestirub o zamanlar Bursa'yı ele geçirüb orada Tahlıl Hamamı'nda zevk-i sefaya dalan Süleyman Çelebi'nin yanına gönderir.

İşte bu vezirdir ki; tarihlerin anladığına bakılırsa, eski Yunanlardan gelse idi yarım Allahlar arasına çıkarılıb tapmağa kalkarlardı. Şimdi ki Frenklerden gelse idi adına taşlar dikilir her yıl adı anılırdı.

‘Acaba bu büyük adama biz neler yapıyoruz?!....

Biz doğru doğru mezarını bile bilemiyoruz.

Bursa'da iki dane Demirtaş mezarı var. Biri balık pazarı başındaki mescidin yanında aralık içinde. Etrafı duvarla çevrili. Üç mezarlı bir mezarlıkta:

Ortadaki mezarın baş taşında şu yazı var:

Sultan Yıldırım Bayezid Han

Hazretlerinin vüzeralarından Gazi

Timurtaş Paşa kabr-i şerifidir

Sene 805

Bu taşın yazılışı yapılışı sonradan konmuş olduğunu gösteriyor. Timurtaş'ın bir mezarı da Deveciler mezarlığının aşağısında “Demirdaş” mahallesindedir. Bu mahalleyi: Buradaki cami'i hala (altı şadırvan üstü minare) bilmeyen yokdur.

Cami'nin gün batısında bir kapu vardır. Oradan içerü girilince: Eski olduğunu her görenin inanacağı bir taş üstünde:

Öteki tarafda	Bir tarafda
Fi şeh-i Ramazan el sene sitte	Heza kabr-ül mevhum
Vessema' miye hicrite	Es-Saidü şehid
Hilaliyet-ül Nebeviye	Malik-ül ara Timurtaş
	Bin Ali Beg

(83)

İşte iki Timurtaş Paşa mezarı. Biri 805 öteki 806 tarihli tarih kitaplarında o zamanlar iki Timurtaş olduğuna hiç işaret yok. Şimdi işin içünden nasıl sıyrılmak. Ben çok aradım. Kitaplarda bir Timurtaş gördüm ve şöyle olsa lazım gelecek diye kestirdim:

“Mehmed Çelebi Bursa'daki Süleyman Çelebi'ye Timurtaş Paşa'nın kellesini yolladığı zaman onu balık pazarı başına gömüverdiler. Sonra Timurtaş evladları gövdeyi bulub kendi hayratlarının yanına gömdüler, taşını üstüne diktiler. Aradan zaman geçti kafanın bulunduğu yerde ayrıca bir Timurtaş tanıldı.”

İşte ben böyle oldu sanıyorum. Daha ince arayanlar belki en doğrusunu bulurlar.

Şimdi ey bu yazıları okuyan!

Haydi, Timurtaş mezarının yerini bulmakda çektiğimiz bu zahmetler hep bizden önce gelenlerin kabahati diyelim. Ama sana pek yalvarırım. Elin boş kalınca bir kerecik Demirdaş mahallesine kadar git. Bak ne göreceksin! Ben şöyle gördüm:

Cami'nin yanında bir mekteb var. İçine böcek kerevetleri, Ötekinin berikinin kirli paslı eşyaları doldurmuş.

Ona bitişik bitişik bir imaret var. Çatısı çökmüş, ocağı yıkılmış. Göğü komşu lazım olmayacak eşyalarını doldurmuşlar.

Bir hasırcı hasır yapmak için ovidan getirdiği sazları, bir arabacı dingili kırılan arabasını bir çoban koyunlarının fazla otunu buraya yıkmış, bir böcekçi kerevetlerini buraya bırakmış.

Buradan geçmek için kendinizi gözetleyin. Yerde biten otlar sökülmediği...

(84)

...içün çalı olan dikenler üstünüzü başınızı yırtmasın.

Bu millete altın kilitli kal'alar kazanan Timurtaş'ın mezarına girilecek kapuyu açmak için rezeye geçirilen dört şimalini çekivermek yeter!

Bırakdığı vakıflarla mezarına bir değil bin bekçi dikilecek olsa yine artacak olan bu koca vezirin mezarının etrafında öteye beriye yuvarlanmış birçok taşlar vardır ki bunlar Timurtaş'ın çoluğu çocuğu mezarlarıdır.

Dikenler, çalılar arasında basacak yeri bulmakda bin zahmet çekerek dolaşılan bu mezarlığın her karış toprağı bize lanet okuyor gibi geliyor.

İşte biz büyük dedelerimize bizden önce gelenlerimize, bize bu toprakları canları, başları karşılığı olarak bırakanlara böyle hürmet ediyoruz!..

Bu işlere şimdiye kadar öteki beriki bakıyordu ama bundan sonra evkaf bakacağı için artık düzeleceğini umabiliriz. Aldanmayacağımıza orada yeni yapıdırılmağa başlanan mekteb şahiddir. Elbette evkaf müdürü beg 'imareti de böyle bırakmayacaktır.İşin acıklısı nerede?.. İstanbul halkı Bayrakdarın kemiklerini adına yakışacak bir türbeye kaldırmağa uğraşırken burada bizim Bayrakdarın on misli üstün iş gören Timurtaş'ın yattığından haberimiz bile yok!...

5 Ağustos 1327

Şimdi biz de kendi bilgimizi buna katarsak eksiği tamamlamış olacağız. (Daz Ali) de denilen ve adına benzedilmek için İmralı diye...

(85)

...adlanan Emir 'Ali atalarının Osmanlı toprağına katılmasına kalkışub (Kara Mürsel) denilen kayıklarla bizde ilk denizciliğı yapan Emir Ali, Demirtaş Paşa'nın babasıdır. Onun babası da Osman Gazi'nin en ünlü yardımcılarında Aygut Alp'dir. Aygut Alp yalnız Osman Gazi vaktinde değil Ertuğrul Bey zamanında da görünür ve eski Türk yurdundan gelen erlerin şahlılarından. Bu bilgi de katıldıktan sonra Demirtaş'ın çoluğu çocuğu gelir ki başka vakite bırakalım.

Kara Kaya

Türkçe Kelimeler Nasıl Yazılmalı?

23 Mart 329

Evet, Türk gençleri için halli lazım meselelerden biri de hiç şüphe yok "Türkçe kelimelerin yazılışı meselesidir" dir.

Sevgili Bursa'mızın feyzli muhitinde doğduğunu görmekle iftihar ettiğimiz "Kurtuluş Yolları"nda bu mes'eleye da'ir kendi düşüncelerimden bazılarını yazmak istediğim zaman, evvelce bu hususda birçok mübaheseler münakaşalar cereyan etmiş fakat kat'i bir netice elde edilememiş olduğunu tahattür iderek kalemi bırakmak üzere idim ki pek samimi bir arkadaşım beni şu sözlerle teşci'e başladı:

'Azizim, bugün -gençlik her ne şiddete olursa olsun- bütün mana'lara göğüs germedikçe, neyimdlikten sıyrılmadıkça hiç...

(86)

...ama hiçbir iş göremeyeceğine emin olmalıdır."

Fi'l vak'i arkadaşım pek doğru söylüyordu. Kendisine teşekkürlerimi takdim itdikten sonra beni bir tereddüt devresi istila itdi. Düşünüyordum ki teşrih itmek istediğim şey'in Türklüğün hayatına ta'alluku 'itibariyle ehemmiyeti büyüktür. Fazla olarak uzun uzadıya tettebbu mahsulü olması icab iden ma'lumata sahip olmadığım ve sırf kendi tecrübelerimden bahs itmek istediğim için, sakın daha naf'i yazılarla sütunlarımı tezyin ideceği şübhesiz olan Kurtuluş Yolları'nı, bu Türklerin biricik milletçilik güden sevimli risalesini boşu boşuna işgal itmiş olmayayım?

Milletinin içtimai cerihalarıyla müteellim olan benim gibi bir gencin, ehemmiyeti inkâr edilmeyecek mevzu'alar hakkında yazacağı bu gibi şeylerin- müta'alaya şayan olmasa bile- vükuf sahiblerini gayret ve fa'aliyete getireceğini bildiğim için cürretimi arttırdım. Bina'en'aleyh sevgili kara ve kara'ilerden özürler dileyerek maksadımı izaha başlıyorum:

On senelik tahsil hayatımda uğradığım müşkülli anlatılabilmek için böyle bir iki sütunluk yazı yazmak kifayet edemeyeceğinden mümkün mertebe kısa olarak diyebilirim ki:

-Ben ve benim gibi olanlar lisanı bir alet değil, bir gaye olmak üzere teki' idiyorduk! Çünkü bu satırları karaladığım anda bile bu kadar sa'ilerime rağmen- birçok kelimelerin nasıl okunacağına kat'i bir kana'atim olmadığından- bir sevk-i tabi'i neticesinde öteden beri şu veya bu suretle telaffuzuna alıştığım bir kelimenin biraz sonra bir başka tarzda kıra'at olunduğunu görerek hayret içinde kalmakdayım. Mesela:

"Kütle kelimesini öteden beri "kütle tarzında bellemiş iken 'ali...

(87)

...bir mekteb müdaviminin “kitle” büyük bir muharririn “ketle” diyerek telaffuz itmesi beni lüğat kitaplarımızı taharriye sevk itdi. Ne görsem beğenirsiniz?

Birinde kütle, diğesinde kitle, bir başkasında ketle yazıldığına teşekkür itdim. Şimdi siz söyleyiniz, ben hangisine inanayım?...

‘Arabca, ‘Acemce kelimelerin imla şekillerini değiştiremiyorsak, değiştirmekte bir mahsur varsa, sırf Türkce kelimeler olsun (bebad bir halde bırakmakta ne ma’na var?) söylenebildiği gibi yazamaz mıyız? Yazmak mecburiyetinde miyiz?

Bugün ki haliyle “yazı dilimiz” anlaşılması mahal bir mu’ammadan başka bir şey’ midir?

Her dil için bir takım ka’idelere tabi’ olmak zaruridir. Fakat zavallı Türkce’imizin yazılışında biz böyle şey’e müsafid olamıyoruz.

Mesela, iki heceli birçok kelimelerin ba’zısının her iki, ba’zısının birinci veya ikinci hecelerinde sa’id yazılmayarak içinden çıkılması müşkil bir hale getirilmiş!. İşte misal: Buçuk, büyük, küçük.

Bu üç kelimenin her hecesinde sa’id olarak (vav) bulunması icab iderken (buçuk) da hiç, (büyük)de birinci, (küçük) ikinci hecelerde sa’id-i metruk kalmış! Bu neden?

Neden hecelerinin birinde sa’id bulunuyor da diğesinde veya hiçbirinde sa’ide lüzum görülmüyor? Yoksa her kelimenin nasıl yazıldığını görmeden okumak ve yazmak günah mıdır? Niçin alfabetini bellememiş bir çocuk doğrudan doğruya kelimeleri okumaya muktedir olmasın?

Buçuk kelimesinin (bıçık), büyüğün (beyük), küçüğün(küçük) okunmayacağını o kelimeyi daha yeni gören bir yavru nasıl anlayabilir?

(88)

Ufacık bir fedakârlıkla te’min idilecek pek büyük fa’ideler dururken (ene vicdane abaine) kabilinden olarak (biz anamızdan, babamızdan böyle gördük) demekde ısrar eden muhafazakârları bırakalım, bildikleri gibi hareket etsinler.

Sözümüzü yalnız gençlere, genç fikirli yaşlılara ‘atf iderek deriz ki, bugün pek garib tezdalar karşısında buluna buluna ne yapacağını, ne yapmak lazım geldiğini ta’yünden ‘aciz kalan zavallı Türk gençliği hakikaten acınacak bir haldedir.

‘Aynı bir risalenin, ‘aynı sahifesinde şu veya bu suretle yazılmış bir kelimenin üç dört satır aşağıda başka bir tarza girdiğini görmekte delhun olan

Türkçe'nin erkesin keyfine göre değişmesi, istenebilen herhangi bir şekilde yazılması ca'iz olduğuna kan'i olan bir adamda milliyet hissi günden güne feyzini ga'ib ider.

'Arabcaya, 'Acemceye nisbetle mahdud bir derecede isti'mal itmekde bulunduğumuz sırf Türkçe veya çok kullanılarak Türkçeleşmiş kelimeleri bundan böyle ağızdan çıkdığı gibi yazmaya gayret idelim.

Yazarken sa'id 'ilave itmek yüzünden zayı' ideceğimiz zamanımızı okurken müşkülata müsait olmamak dolayısıyla telafi ideceğimize şübhe idilmesin.

Esasen her samete bir sa'it virerek yazılacak kelimeler başka türlü okunmak kabil olunmadığından iltibas denilen mahsurdan da azade kalacağı için fedakârlığımız boşa gitmeyecektir.

Şimdilik birkaç misal ile okuyucuların muhakemesine müraca'at iderek hangi tarzda yazılsın daha kan'i olduğu hakkında uzun uzadıya mütala'a yürütmeye lüzum görmüyorum. İnsaf sahibleri elbette takdir iderler.

(89)

<u>Eski Yazılışı</u>	<u>Yeni Yazılışı</u>
Türk	Türk
Ülke	Ülke
Bütün	Bütün
Başka	Başka
Nasıl	Nasıl
Kadar	Kadar
Lakin	Lakin
Ancak	Ancak
Yavaş	Yavaş
Evet	Evet
Hülya	Hülya
Doğru	Doğru
Fırtına	Fırtına
Gibi	gibi

Kuraklık	Kuraklık
Alev	Alev
Kara	Kara
Sonra	Sonra
Deniz	Deniz
Canavar	Canavar
Çocuk	Çocuk

Ufacık bir tedkik, yeni tarzın daha musib olduğunu meydana...

(90)

...koyacağından ayrı ayrı fa'idelerini ta'adattan sarf-ı nazar idiyoruz.

Bu hususda ma'lumat sahibi olanların müta'alalarını yakın vakitte "Kurtuluş Yolları" nda neşr iderek bizi dilşad bırakacaklarını ümidi diyoruz.

İstanbul Dar'ül Mu'allimi Müdavimlerinden

Bursa'lı İbrahim Hilmi

Mektebler

2

Mehmed Şeref Beg

Şimdi azizim. Ben de bu usulü ta'allüme bazı şera'it dâhilinde tarafdar olduğumu söyleyerek size karşı zayıf noktamı 'aciz tarafımı teslim itmekden çekinmeyeceğim, taki iyice anlaşalım.

Begim, bizde mektebler mahal-i terbiye değildir. Şeref Beyciğim bizde çocuklar mekteplere bir şey' öğrenmek için gönderilmez. Bizde mekteb; küçüklükde, validelerin evde serbest kalarak umur-u beytiyeyi azade serane ifa edilmesini temin için küçük çocukların başdan savılmasını te'mine hadim bir mahaldir. Bunu ebeveyn muterfdir.

-Daha okuyacak yaşda değil ama evde rahat durmuyor hiç olmazsa burada çocuklarla eğlenir, sıkılmaz da bu sayede evde azıcık dinlenirler...

(91)

...diyen pederler pek çokdur.

Ben oğlumu mektebe virirken babamın benim için söylediği sözü söyledim. Göreneği bozmadım.

-Eti senin, kemikleri benim hevace efendi...

İlk ayrıldığıım mektebde ma'arifin virdiği pare ile karnım doymamağa ve hazırdakilerden tüketmeğe başladığım için sonunu düşünerek babamdan kalan son dükkanı satarak bir hususi mekteb açtım.

Az zaman içinde babalarına yalnız kemikleri i'ade olunmak şartıyla yüz yirmi çocuğa malik bulunuyordum.

Aylık bin ğuruşu geçmeğe başlamıştı ve mekteb ittihaz ittiğim hane isti'ab itse idi iki bini bile aşacaktı. Sabi pek 'aşikar. Eser bırakmada can yakmakda pek mahirdim. Evde rahat durmayan şakirdlerime ülya-yı etfal "yarın hevace efendi senin hakkından gelecek" deyiverilirse kafi gelirmiş! Görüyorsunuz ya muhitim nasıl!...

Felek yar olmadı, birgün terazimi yanlış çekmiş. Elimi yanlış tutmuş. Mektebimi de beni de kapattılar.

İkinci defa' hayat-ı tedsisiveye dâhil olurken hesaplarım pek başka idi. Fakat zan itmeyin ki "değnek yasak" hayır hayır begim. "çocukların derece-i tahammülünü gözetmek" işte düsturum bu!...

Fakat bu defa' çocuklar eskisi gibi korkmuyorlardı!...

Pek çok kimselerin görüp geçirdiği şu devrelerde yuvarlana yuvarlana bende terbiye-i itfalık memleketimizde ne gibi şera'it tahtında mümkün olacağı hakkındaki kana'at şudur begefendi:

Anasından babasından iyi bir terbiye almamış, dögülmeyi sövülmeyi...

(92)

...mühimsemeyen 'azat-ı nefsinden mahrum şakirdan hakkında "hiss-i hof". Ebeveyninden zararsız bir terbiye alanlarda mevcut olan "hiss-i ihtiram" "tenmiye".

İşte benim bugünkü düsturlarım bunlardır.

Hiss-i hofun müvassilleri: Tahkir hatta terzil ile çocukda bir his uyandırmak. Sönmüş olan hissi 'Ali hicabı canlandırmak. İzzet-i nefsini diriltmek ve bu hisse vusul 'akibinde sira'en tebdil-i meslekde tensih ve ilka-ı ihtiram itmek lazımdır.

Tenmiye-i hiss-i ihtiramın müvassilleri: mükâfat ve büyük sözler.

Azizim! Şeref begim! Bizim İngiliz mürebbilerin, Alman mubassırların izini kovalayacak bir içtima'ıata malik olduğumuzu teslim ediyorsan bu sözlerime hak virirsin.

İngiliz lisanında müstehhin kelimeler ğaliz sözler bile yok imiş. Hâlbuki bizde en 'adi kelimelerin ihtiva itdiği ma2nayı tahkiri birbirine kucak kucak fırlatan yavrucaklara İngiliz tarzında terbiye vermek mümkün olur mu?

Fikrimce çocuklarımız sokak terbiyesinden kurtulmadan mekteplerde mülayimite tesadüf iderlerse zabt idilemezler.

Düşününüz ki ekser-i ülyay-ı itfali serbestçe bir beyan-ı efkâr iden evlamlarının terbiyelerinin mefkudiyetine hüküm itdikleri bir mahiyetde bulunuyorsunuz. Babasının yanında bildiği birşeyden bahsetmesine müsa'de idilmeyen bir yavruyu İngilizler gibi düşündürmek iki yüz ğuruşluk bir mu'allimle olur mu?

Şu az önce saydığım şartlar altında dayağını yiyerek meydana gelen efendilerden size birkaç misal göstermek bence mümkündür. Fakat isim yazmakla...

(93)

...kendimi tanıtmaktan çekindiğim için sarf-ı nazar idiyorum. O efendiler ki pek eğri bir yolda idiler. Bugün millete pek 'ali hıdmetler ediyorlar. Bursa'mızda birkaç tanesiyle sizde kemal-i muhallesetle müsafaha idiyorsunuz. Kendileri ile görüştüğüm esnalarda bu noktaları kurcaladığım demler olur ve kalkub kalkub ellerimi öpmek isterler. Çünkü kadınlarımızın virebileceği terbiyenin sokaktaki muhtelif cereyanlarla çarpışarak yok oluvermesi o gençleri şaşkırtmış, fakat benim değneklerim, tahkirlerim kendilerine yabancı olmadıkları bir hissi, bir 'azimet-i nefsi bir izzet-i kalbi tahtir ittirerek bir fevran bir 'isyan suretinde akisler virmeğe başlamıştı. O zaman dakikayı fevt itmeksizin onların kabil-i hitab olduklarını anlayarak tensihe ve tabzir-i kelimat-ı müşfikaneyeye başlamıştım. Şu satırları yazarken o söylediğim efendilerden birisi yanımda bulunuyor ve icab iderse isminin yazılmasına bile tarafdar bulunduğunu söylüyor. Bu bahsi hülasa ideceğim:

Çocuklarda herşey mahv olmuşsa onu canlandırmak için dayak hatta tahkir ca'izdir. Bir def'ada izzet-i nefsi hâsıl olduktan sonra kinyeli ilfaz ile 'azimet hissini oyalamak bile tecviz olunamaz.

Terbiye-i 'ibtida'iyesi mükemmel çocuklar için söylenecek sözüm yokdur. Ne dersin begefendi?...

“Mu’allimin ve mekatip ve maksat arasında ahenk tam” hakkındaki sözlerini mekteb-i hey’et idarelerinden ziyade ma’arif-i ‘umumiye nezareti aliye-i ma’arife a’it bir vazifedir ki eğer baladaki beyanatımla tevafuk-u efkâr hâsıl olur ve yazılarım mütala’a edilmeğe değdiği anlırsam bu hususta da müdidi tecrübemin bi’lhassa...

(94)

...tahsil-i ibtida’iye hakkında bende uyandırdığı efkârı arz ve beyana cesaret edeceğim.

Azizim efendim kusurumu ‘af idin. Belki ben hata idiyorum. Belki siz iyi göremiyorsunuz. Kusur hangimizde ise o tashih itsün siyasi dedikodulardan ziyade böyle incelikleri kurcalamağa tarafdar iseniz sözlerime cevap virerek beni de haberdar idin. Bu bahsi alini ta’amuk olunmağa sezadır. Belki başkaları da aramıza karışır. Hakikati güneşinin şaşadar ziyalarını idrak itdürmek meşrutiyetin hasalinden değil midir? Teb’an biraz mevsus olduğun için sözlerimden incinmemenizi bir daha rica iderek hatm-i kalam eylerim efendim.

Müte’ait bir müntesib-i ma’arif

Dağarcık:

Sanki şu yerlere hiç bağlanışınız yok gibi sürünüp gider, kayıtsız, ilişkisiz, kalender bir milletiz.

Dünyada biz Türkler yaşadığımız, sahibi olduğumuz yerleri tedkik itmek, sahib olduğumuzu korumak istememekle başımıza ne kadar belalar getirmişiz.

Memleketlerimizin adlarına bakınca insanın tüyleri ürperir. En güzel Türk adlarını bile şık, ağız doldurucu, ‘icmane olduğu için değiştirmişiz.

Gücümüzle, kanımızla açdığımız kasabaları bile hala yendiğimiz milletlerin adıyla anıyoruz.

(95)

Mesela, Keşiş, Etranos, Kirmastı, Mihaliç, Edremit, İznik, Mudanya, Gemlik, Bursa gibi binlerce isimler, bunlar hiç de bizim değil.

Daha dün Bulgar ordusu hududumuza ilk adımı atınca isimleri değiştirmeye başladı:

Cesir Mustafa Paşa’ya ilk girdiği kasaba olduğu için “Nadejdarat”

-Ümid memleketi: Kırk Kiliseye “Loziniğrad”-, Üzüm diyarı.. Dedeğaç’a “Ferdinandova” gibi adlar taktı. Bunlar bir memleketin büyük milli dileğini kuvvetleştiren yüksek duygulardır.

İşte nihayet, ilk bayrağı Hüdavendigâr’da Mihaliç kasabası ahalisi çekti. Memleketlerinin adını değiştirmek üzere hükümete başvurular.. “Mirse Polis” denilen kasabanın son tekfuru Mihaliç’in adına anılan kasabayı namdar gazilerimizden orada gömülü Aygıt Alp’in oğlu Timurtaş Paşazade “Karacabey’e” çevirmek üzere hükümete bir mahzar virdiler. Umarız ki hükümet bu işlere artık dikkat eder.

Hatta Keşiş’in adı “Turan Dağı”... Keşiş üstünde sırf öz Türklerle dolu, asıl atalarımızın hiç karışmamış evladı ile meskûn Etranos’un “Türk Yuvası” kazasına değiştirilmesi ne kadar doğrudur.

Mehmed Şeref

(96)

Toprak Toprak

Zirai ve ticari her on beş günde bir resimli olarak intişar eden “Toprak” mecmuasının ikinci sayısı intişar etti. Toprak mecmuası memleketimizin ticaretle ve ziraatle yükseleceği, hakiki har ve asude hayatın harainle mümkün olduğunu takdir eden, umum halkın, avamın anlayabileceği açık bir lisanla yazılmış bir mecmua-yı kıymettardır. Son nüshasının mündericâtı bu babda fazla söz söylemekliğimize hacet kalmaz.

Muhacir meselesi, Toprak, piliçlerin doyurulması, A. Ferid-Çiçekçilik Karanfil. Celaledin-Kırpma Makinası, Ferdi-Çiftçi Terbiyesi, Menayod ve Dombel Mektebi- Ziraat-i Evvel, Ticaret mi?,

Ethem Nejad- Bağ Postası, Fuad-Bağcılık; Kırağı, Bağcı- Haşhaş Ziraati, Hüdavendigâr, Cabir- Mart Ayı nasıl geçti- nisanda çiftçinin işleri, Çiftçi Hikayesi: Öztekin ve Mesud oldu- Toprağın muhaberesi- Ziraat?.... ve Faideli Adresler.

Senelik abonesi 20 altı aylığı 10 kuruş. Babıali karşısında 49 numrolu Çiftçi kitaphanesinde abone kaydedilir.

Saadet Yolları

İnkisara meşahir yılından Azasından (.....?....)nın nefsi-ayranından olan bu eser tab edilmiştir.

Bursa Belediye karşısında
(Türk Mağazasında) bir guruşa
satılmaktadır.

Ciddi

Karagöz

Türk çocuklarının milli
terbiyesine çalışır ciddi biricik
mecmuadır. Dördüncü numarası da
intişar etti. Sabisi on parayadır.
Merkez-i tevzi Türk mağazasıdır.

Yıllığı	Altı Aylığı	Üç Aylığı
24	12	6 Burusa İçin
30	15	8 Dışarı için
18	9	5 Mektepler için
9 Frank	5 Frank	0 Ecnebi yerleri için

Her bir köy için yalnız on ğuruştur.

Köylüler için on sekiz ğuruştur.

İdarehanesi:

Burusada hükümet kapusuna karşı dairedir.

SONUÇ

XVIII. yy'ın başlarında dünyada meydana gelen gelişmeler neticesinde Osmanlı ayak uydurumayarak büyük sarsıntılar yaşamaya başlamıştır. Bu sarsıntılar neticesi devlet artık eski gücünü ağır ağır kaybetmeye başlamıştır.

İşte bu durum karşısında gerek devlet yetkilileri ve gerekse aydınlar bir takım çözüm arayışlarına girmişlerdir. Bu çözüm arayışları doğrultusunda özellikle askeri alanda bir takım düzenlemelere gidilmiş, eğitimin modernleştirilmesi amacıyla Avrupaya öğrenciler gönderilmiş ve Avrupadan çeşitli branşlarda eğitimciler getirilmiştir. Bu doğrultuda özellikle askeri alanda bir takım yenilikler yapılmakla birlikte istenilen gelişme bir türlü sağlanamamıştır. I. ve II. Meşrutiyet yıllarının meydana getirdiği değişim ve rahatlama da ülkede istenilen modernizasyonu sağlayamamıştır.

Devlet erkânının bu çabalarına binaen dönemin aydınları da yaptıkları çeşitli faaliyetlerinde, yaptıkları yayınlarda bu durumu eleştirmişlerdir. Bu dönem ülkede matbaanın yaygınlaşmasıyla birlikte yurt genelinde yayınlanan gazete ve dergilerle sürekli bu durum eleştirilmiştir. Bunun yanında mevcut durumun düzeltilmesi amacıyla çeşitli önerilerde buldukları yayınlar yapmışlardır. Bu yayınların sadece başkent İstanbul'da değil ülke geneline yayıldığı da görmek mümkündür. Bu sayede ülke genelinde matbuatın gelişimi de sağlanmıştır.

Üzerinde çalışma yapılmış olan Kurtuluş Yolları dergisi de bu süreçte ortaya çıkmış yayınlardan biridir. Bursa'da Mehmet Şeref Bey ve arakadaşları tarafından yayınlanan derginin tam olarak kaç sayı olduğu bilinmemektedir. Ancak eldeki veriler üzerinden 3 sayının mevcut olduğu vakidir. II. Meşrutiyet yıllarında yayınlanan dergi yukarıda da bahsedildiği üzere "İstibdat devri" olarak adlandırılan II. Abdülhamit'in padişahlığının sona ermesi sonucu ülke genelinde meydana gelen bir rahatlamanın nüvesi olarak görülebilir.

Derginin içerik olarak Türk tarihinden, Türk edebiyatına, eğitimden, Türkçeye kadar pek çok değişik konuda yazı yayınladığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle kısa yayın hayatına rağmen kültürel olarak önemli konulara değindiği görülmektedir. Yine dönemin konjonktörü gereği milliyetçilik akımının derginin yazarları arasında popüler olduğu da görülmektedir. Türkçü-Turancı söylemler içeren yazılarını yayınladıkları derginin sayılarında öze dönüş ve Türk vurgusu sürekli yapılmaktadır.

Yine dergi özellikle okullar konusuna itinayla eğilerek köy ve şehirlerdeki okulların mevcut durumları hakkında ayrıntılı bilgiler aktarılmıştır. Yine hoca ve

öğrencilerle okullarda eğitim ve öğretimin nasıl yapıldığı teferruatlı şekilde anlatılmaktadır.

Derginin yazıları arasında bilimsel makaleler, şiirler, hamasi yazılar ve hatta aynı çizgide yayın yapan diğer dergi ve gazetelerin de reklamlarını görmek mümkündür. Yine “Türk Ocakları” gibi sivil toplum kuruluşlarının kurulmasına yönelik çabaları desteklediği dergiden anlaşılmaktadır.

Dergi hakkında bir başka dikkat çeken noktada şudur ki, yazar kadrosunun taşıdığı fikirlerin Cumhuriyeti kuran kadroyla aynı noktada olduğudur.

Sonuç olarak söylenebilirki Osmanlı son dönem matbuatında önemli bir yeri olan Kurtuluş Yolları Dergisi kısa yayın hayatına rağmen Türk basın tarihinde önemli bir iz bırakmıştır.

KAYNAKÇA

1-Yazılı Kaynaklar

- ABADAN, N., (1961). "Gazeteciliğin Gelişim Safhaları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 16, S. 1, , s. 119.
- AKBULUT, U., (2013), "Osmanlı Basın Tarihine Bir Katkı: Gazetelerin Yayınlanma Amaçları Üzerine (1831-1876)", *Turkish Studies*, Volume 8/5 Spring, Ankara. s.31-57.
- AKBULUT, U., (2013), "Osmanlı Basın Tarihine Bir Katkı: Gazetelerin Yayınlanma Amaçları Üzerine (1831-1876)", *Turkish Studies*, Volume 8/5 Spring, Ankara. s.31-57.
- ALEMDAR, K., (1981). *Türkiye'de Çağdaş Haberleşmenin Tarihsel Kökenleri*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Ankara, s. 16.
- BERKES, N., (1962), "İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dini ve Fikri Kimliği", *Bellekten*, XXVI, Ankara, s.100-104.
- BUDAK, A., (2012). "Fransız Devrimi'nin Osmanlı'ya Armağanı: Gazete, Türk Basınının Doğuşu", *Turkish Studies*, Volume: 7/3, Summer, s. 664.
- CENGİZ, İ., (2008). *Prusadan Günümüze Bursa: Medeniyetin İpek Şehir*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa.
- CROWLEY, D.-HEYER P., (2010). *İletişim Tarihi: Teknoloji-Kültür-Toplum*, Ersöz, B. (çev.), Phoenix Yayınevi, Ankara.
- DUMAN, H., (2000), *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, Ankara.
- GROC, G., (1985). "Türkiye'de Fransızca Basın", *Türkiye'de Yabancı Dilde Basın*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 57.
- İNÜĞÜR, M. N., (1992), *Türk Basın Tarihi (1919-1989)*, Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul.

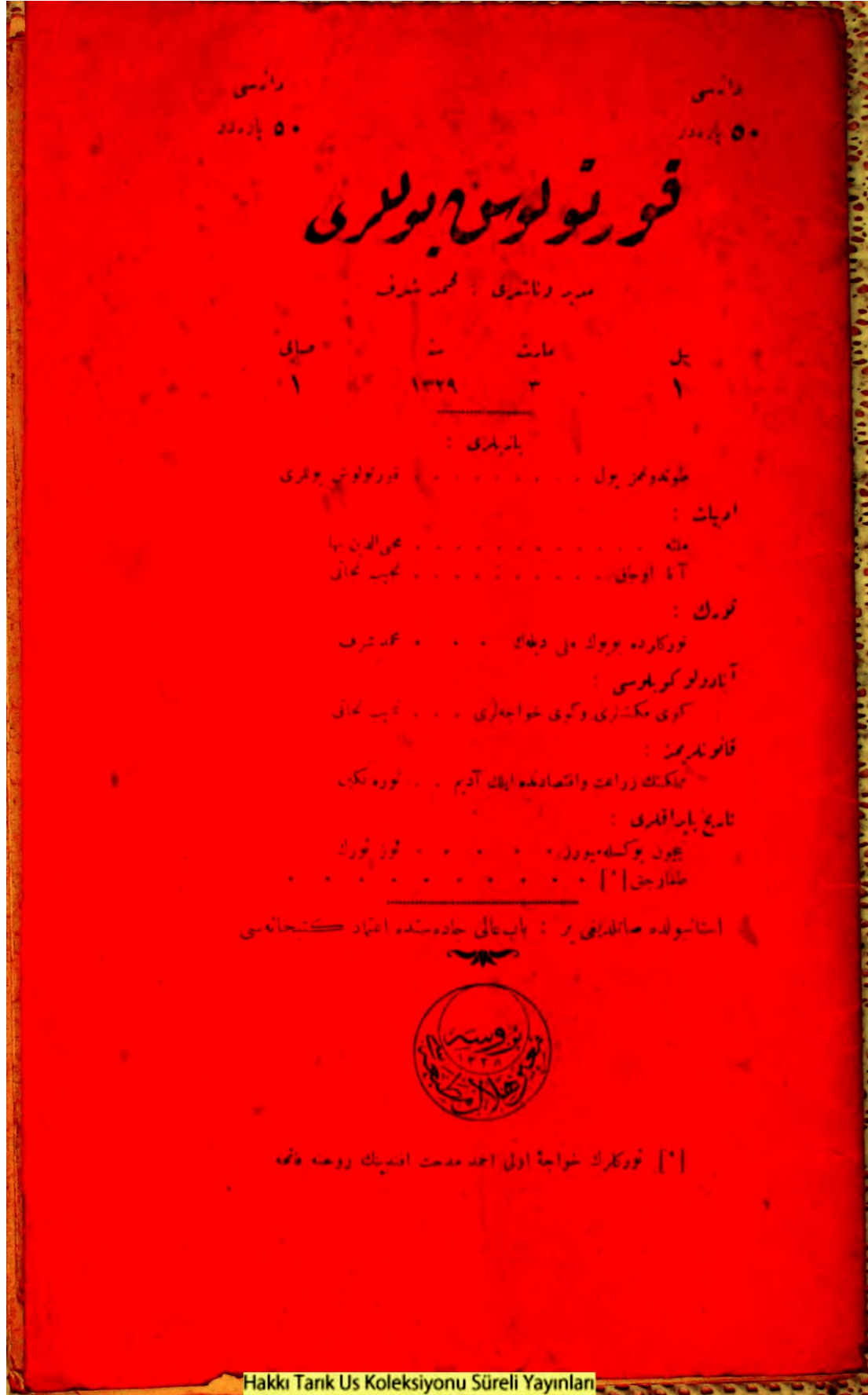
- JEANNENEY, J.N., (2009). *Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi*, Atuk, E. (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 26
- KABACALI, A., (2000), *Başlangıçtan Günümüze Türkiyede Matbaa, Basın ve Yayın, Literatür Yayınları*, İstanbul.
- KEPECİOĞLU, K., (2009), *Bursa Kütüğü I-IV*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa.
- KOLOĞLU, O., (1998). *Osmanlı Basının Doğuşu ve Blak Bey Ailesi*, Üyepazarcı, E. (çev.), Müteferrika Yayınları, İstanbul.
- KOLOĞLU, O., (1994), *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Basın*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mülazım Abdülkadir, (2008), *Bursa Tarihi Klavuzu*, Birgül, M. F.- Çanaklı, L. A. (Haz), Bursa İl Özel İdaresi, Bursa.
- NUHOĞLU Hidayet, (2002), “Osmanlı Matbaacılığı”, *Türkler Ans.*, C.XIV, Güzel, H.C., Çiçek, K., Koca, S. (Ed.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 931.
- ORAL, F. S. (1968), *Türk Basın Tarihi (1728-1922, 1831-1922)*, C.I, Yeni Adım Matbaası, İstanbul.
- ÖZÇAĞLAYAN, M. (2008). “Gazetelerin Gelişimi ve Gazeteciliğin Geleceği (Yeni Teknolojiler ve Medya Ekonomisi Açısından Genel Bir Değerlendirme)”, *Marmara İletişim Dergisi*, S. 13, Temmuz, İstanbul.
- ÖZTÜRK Y. (2012), *Bursa Basın Tarihi*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- ŞAPOLYO E.B. (1969). *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın*, Güven Matbaası, İstanbul.
- TAYLA, M. (1997). *Bursa Basını*, Bursa Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Bursa.
- ÜSKÜDARİ, F. (1998). *Eski Bursadan Notlar*, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, Bursa.
- VARLIK, B. (1985), “Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 112.

2. İnternet Kaynakları.

- <http://www.bursa.gov.tr/?sayfa=mymenu&pid=48>
- <http://www.btch.org.tr/page/?id=11&p=icerik&q=bursa-tarihi&mn=main>
- <http://www.cografya.gen.tr/tr/bursa/tarihce.html>
- www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/
- <http://www.ayvakti.net/ayvakti-gezi/item/mecmuadan-mecmuaya>

EKLER

Ek 1- Derginin Orijinal Sayfalarından Örnekler



قررتولوس بولری

فصلت ، اخلاق نامنه بئون ديلرك اوكرتديكى اك ساغلام اساسلى چكەنەرك بولتقەجىلىق حرصەلە حقى اك بوبوك عالملىرىز ، مەملەرىز بولاشوب كىتىدىمى ؟
 دوت سەدەر مەكتەپكە دوت كوتەنمەستەدە بولتقە اوغرىبە آچدىقىز دەلىكلەردەن قىشقىران قانقلار بىزى بىر بىرەرك بوغازىبە سالدېرىمادىمى ؟
 نەپەت دوت سەدەر ايتتە دولتى دوشمۇنكە كەل آهە آلمىق ايجون بوغوشوركى قال تر ايجىدە ترلاستەدە ساواشان زواللى غەنالى آسيانك بىر بارلاق كون ، بىر راحەت كون ، بىر اوج دىيەجك كون كورمى ايجون -
 الله عشقە سويلگىز - نە يالدىق ؟
 دوتكوتلكىزى علمى ، اجنەمى ، اقتصادى بىر بولان آراشدىباراق مە شىيدان اول قوروتولوش بولارى بولمىق ايجون چاشمىق ايستەيلىرىز تىلە بو سياست دولابلك آتلى چىرخىدان قىسى قورتاندا بىلدىمى ؟
 مەكتەپكە بىتون كىچىلكلك كوچلى ، نوللى اوموزلردە باشلامىق ايستىركن اوللردە تەك مەرسىلە بولمىش قرقە چىلرك بارماق آلتىدە آلا بىلدىكىكە سىلكىز ، رىكىزى بىكردوب كىتىدىمى ؟
 قاچ كىچىز اورتىبە آتلىدەدە آتااواسى اولان شوغەنالى آسيانك ايجە دالدى ؟ قاچ كويك بىيىق نەلوزدە چىولدايان باوروجىلرى باشە طوبلايدى اوللردە باشلامىق سىنقى اوكرتدى نەپەت دارافتولردە ، آوروبا مەكتىلرە كوندەرك تىشدىركلر بىز ايش ايجون اورنەمىز كىرغە سادە كەكومت قىوبىندىن باشقە مەكتەپكە سارلەدى سويلگىز ؟
 مە كون بىزە بولتقەدەن سوز آجان .. مەكون قوجاق قوجاق سايانلار اوكرەمەن بوبوك يازغىلر بىز بىر كون اولسون شو . مەكەن كوككە قەدەر كەلرك بورادە سىنك كى تولن ، آزبان ، بىيىق ... مە كون قوركىدىن ، سارى شەمەل ، وردىن ، قانسزاقندەن چوكى ، سونن واد سوكر

قررتولوس بولرى

اساسلى ، اجنەمى سىلكەر دىك ، بىلكەپ اجناسلار دوشوران بولتقەجىلىق نەپەت يازمالمالاق بروفوفك كوركوپە ، دەنەمەپە اوبمان ائزلىرى ايدى .
 دوت بىلەر بولتقەجىلىق قرقەجىلىق ايدىن ... دوت بىلەر بو دولك ايش باشە كىچىك ايسەمىن يا كىچىكەرك كىچىكى تىقىد اياپىن . . . نەپەت سىلردىن ، مەبوتىدىن ، ماموزىدىن ، سىياسى قرقەجىلىق ، غىزە جىيىندىن تا دومانلى بىر قەوپە بىكەندە مەوز بىدىكى تىك سولك آخىراشە قەوپەمى ايجىن بىز . چوق قەوپە بولتقەجىلر بىزە قەدەر بىيىق ، مەسنى كىدى صىسى روجلرى قارشوسىدە بىر كىرەجك وچىدانلر بىزە طانداقلىرى ايجون دەپت ايدىم و اورادان قوجاقى او بوكلەك ، قەدى سىك اوللرە نە دىدىكى آچىقىمە سويلسونلر !
 او زمان چىچ شىبە ائىمكە حىقىقت بىتون مەربانمەلە ذاتا مېدالەدە ائىك بىر داها كوزوكىكەدەر و او زمان آتلىق شو مەسكەرە بولتقەجىلىق ، شو سىياسى اجناسلار بومەموم ، زواللى ، بى خىر مەكتەپكە بولتقەجىلىق ، شو بىك ناخى قاننى دوكىن وطن اوللر بىزە نە قەدەر قانقلار ياپىدىن اجناسلار ائىچەجك غەنالىقەدە بىر وچىدان بولامەچىمىز . بىشەيدىن ايتىز .
 قوجاق قوجاق نور ، عرفان ، ايشىق آرايەچى بىزە آتلك آتلك شو ساف ، فېلى طوبراقلرە مە بىز ، يالاغىلىق ، اقسزا حرصى ، طمىق ساجدىق و بوللر . بو اجناسلار مەجىلر بىر مەكتەپكە ساف مەناسى آلتىدە بان يان باشانلار ائىك ولىدىن بىر بىرە سالدېرىمى قەدەر دوشىن ياپىدىمى ؟
 چىچ بىر سىب بوقى ائىك مەكتەپكە اك ناموسلو ، اك بوكلەك آلتىرە اوج اوج چاموزلر آلتىدە ؟ دوت بىز ائىقلى بىر چىرە چور بولوركى بىز ايجىر دەدە ولىدىن بىز داها قەلە سوكى . سايان غىزىلر طوبراق بىلەمىز بىر آچاققە بولمىق ايجون مە سايان اركىدىن قانداقلى ؟

قور تۈرلۈش يوللىرىنىڭ ھەدىيەسى

مۇرەخخەلەر ھەدىيەسى

تۈرك يۈردى

ھەلىقەلىكى ئۆزىنىڭ ھەدىيەسى ۋە ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ھەدىيەسىنى
كۆرۈنۈش ئۈچۈن بۇ ھەدىيەنى تۈرك يۈردىنىڭ ھەدىيەسى
ئىشلىتىش ئۈچۈن بۇ ھەدىيەنى تۈرك يۈردىنىڭ ھەدىيەسى



بىكى تىكر

تۈرك يۈردى

بۇ ھەدىيەنىڭ ئۆزىنىڭ ھەدىيەسىنى
كۆرۈنۈش ئۈچۈن بۇ ھەدىيەنى تۈرك يۈردىنىڭ ھەدىيەسى
ئىشلىتىش ئۈچۈن بۇ ھەدىيەنى تۈرك يۈردىنىڭ ھەدىيەسى

بۇ ھەدىيەنىڭ ئۆزىنىڭ ھەدىيەسىنى
كۆرۈنۈش ئۈچۈن بۇ ھەدىيەنى تۈرك يۈردىنىڭ ھەدىيەسى
ئىشلىتىش ئۈچۈن بۇ ھەدىيەنى تۈرك يۈردىنىڭ ھەدىيەسى

قور تۈرلۈش يوللىرى

ھەلىقەلىكى ئۆزىنىڭ ھەدىيەسى ۋە ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ھەدىيەسىنى

كۆرۈنۈش ئۈچۈن بۇ ھەدىيەنى تۈرك يۈردىنىڭ ھەدىيەسى

ئانا دولى شىئەتەلى

بۇ ھەدىيەنىڭ ئۆزىنىڭ ھەدىيەسىنى
كۆرۈنۈش ئۈچۈن بۇ ھەدىيەنى تۈرك يۈردىنىڭ ھەدىيەسى

ھەلىقەلىكى ئۆزىنىڭ ھەدىيەسى ۋە ئۆزىنىڭ ئۆزىنىڭ ھەدىيەسىنى
كۆرۈنۈش ئۈچۈن بۇ ھەدىيەنى تۈرك يۈردىنىڭ ھەدىيەسى
ئىشلىتىش ئۈچۈن بۇ ھەدىيەنى تۈرك يۈردىنىڭ ھەدىيەسى

بىكى يازىلىشى	بىكى يازىلىشى
توراك	توراك
اولكك	الكا
باشقا	بشقه
تايصيل	نصل
قادار	قدر
لايكين	لكن
آتخاق	آتخاق
ياواش	ياواش
أوهت	اوت
خوييا	خايا
طلوغرو	طوغرى
فورطونا	فورطه
كيجي	كيجي
قارالاق	قراكلق
آهو	علو
قارا	قره
موگرا	مگره
ده گىز	دگز
جاناوار	جانور
باشاق	باشاق
چوچوق	چوچوق

۹۰ اوقايچى بىر تىقق ، بىكى طررك داها ، نصيب اولدوغى ، سىدانه

قور تولىسه بولدى

قوياچىندن آيرى آيرى قاندىلارنى تىمادىن صرف نظر ايدىيورۇ .
بو خصوصىده معلومات صاحى اولانلار ك مطالاملارنى باقىن وقتده
« قورتولوش بولدى » نده نشر ايدىورك بىزى دلتاش بىراقاچىلارنى اميد
ايدىيورۇ .

استانبول دارالمطبعين عالى مزارىدىن
بىرلى : ابراهيم مېلى



مكتىبار

— ۲ —

محمد شريف بك

شىمدى عزيزم ، بىزده بواصول تىلمه بىش شرايط داخلىده طرفدار
اولدوغى سويلىدېرك سىز قارشى شىف تىقلى ، عاجز طرفى تسليم
ايگىدىن چىكىمىچىم ، تا ك ايجە آكلاشىم .
بىم بىزده مكتىبار عمل تىپىه دىكدر ، شرف بىچىم بىزده چوچوقلار
مكتىبار بىشى او كرىمك اچىن كوندىلر . بىزده مکتب ؛ كوچوكلىكده ،
والدىلر ك بىزده سىرىست قاندىق امور بىشەنى آزاده سىرانه اينا ايدىلىسى
تامين اچىون كوچوك چوچوقلار ك باشدىن ساوولەسى تامينە خادم بىر حالدار .
بوى ابون سىزىددر .

— داها اوقوياچى باشده ده كىل آما ، بىزده راحت دورىيور مېچ
اولازىسه بوراده چوچوقلار ك اكلدىر ، سىقلمازده بىر ساووده بىزده كىردىم
آزىچىق دىكلە بىرل

۹۱

قورنوروس برزادری

ایلمشدر . و دینلور . مبارق نظارتسک بویانای بوتون . متکرمزمری
 دیرین دیرین دوشوندرسه کرکور . شیمیدییه قدر بزده برانش اولان
 قاعنت خلافه ابتدائی مکتبلرمری نه قدر اصلاح ایسهک بکلرکیمز
 نجرمی بولمهچیز دیکمدر . بوتون بویانات ایجده ایززاده شان وقت
 اولاق مکتبه لکن یک کوزل اوقویان چوچقلرک بالآ خرمه اوقویوب
 یازمعی نایب ایدرک جهانیه عودت ایجلمی کیتیبیدر . وقت اولنورسه
 کوریلورکه بوخال یالکتر کویله مخصوص کفیل ایملر بیله بز درجهیه
 عینله واقعدر . حتی مکتب رشیدییه اکل تحصیل ایملر بیله بز درجهیه
 قدر بویاهد . خلق آروسه یالکتر اون بش یکر می سه اول رشیدییه
 اکل تحصیل ایملر بیکلرجه کسار کوردچکترکه بوکون عادتا قره
 جاهل دینهجک درجهده یازی واقومعهیه اوقوشلرددر . بزده یادمعصر اقره
 برسی و غیرت تیجهسی اوله ارق بوکون نه قدر اوقور بازار وارسه ایجق
 بویوک مکتبلردن چیقیش اولانله قلماره دوام ایملردن عیارنددر . بو
 زمره ناک اونهسی شهرلی اولسون کویلی اولسون بزجهالت معالما ایجدهدر
 دینه بیایرکه بوخی املر بوخی مصر قاره وچوده کلان ابتدائی و رشیدی
 مکتبلر من قسم معارف امرنده هیچ بز نخره حامل ایتمیش یالکتر مکتب
 عالیه شرح اولقله قاشلرددر . مکتب ابتداییه دن چیقان شاکر دالک کرار
 جهانیه عودت ایتمی معارف نظارتی تحصیل مدنک عدم کثایتیه وچوچقلرک
 مکتبلن چیقندن مکره بزدها لرییه کتاب آلملریه عطف ایلییور .
 فقیر ایسه بوکا لکی سبب بویوم . بزخیسی یازی لکشنجیسی اسان ایدیز .
 یازیز یک زورده . ایسک یازایه حق قدر اوکر تک ایچون چوق سنلر
 اوعراضی لایم . یازیزده حیرتک تشبیک یازناسی و حیرکه رسیده بیلیلان
 موموم حرکات اشتمالی سینه کلرک اوقومعی عادتا چین یازلی خانه
 وبلکه دهه زیاد برحاله کیتیبور . املا ایچون منطلق بز قاعده قویق قائل

۷۴

قورنوروس برزادری

اوله سوز . دوشونلیدرکه بزیم اوقومعه من چیق اولدنی کی کلار یازیده کی
 کللری یعنی قلیشه لری بزور بزور خضزه حک ایسک متوقدر . بوقه
 حرفل و حال ایه اوقویانیز . دهه قناسی هر کله ایچون مین برقلیده
 اولماسیدر . بعض کلرک متدد قلیشه لری اولدنی کی بعض قلیشه ده
 متدد معالره دلالت ایدر . مثال بول قلیشه سی یازوب اوقومق بیسلانله
 کوره دوت درلو اسانه واقف اولسلانله کوره یکر می دوت درلو اوقوه
 یلور . ایینه مکتب ابتداییهده چوچقلرک مدت تحصیلری بو قلیشه لری
 بله مکتبه کیور . مکتبه دالما کوزلی اوکند . بوتان الطبع ساده یازلیش
 کتاب ورسالرهده کی کللری یالان یالیش اوکره یولور . بوتک خارچیدکی
 بیکلرجه کللرک کرک قرانی وکرک معناسی چوچاره الطبع باغی فالیر
 بولری ده اوقوه بیلیم ایچون دهه چوق تحصیل لازمدر . عربی و فارسی
 لسانلری اوکر تک اقتضا ایدر . زبنا و انبای قرانده هر سطرده یکر می
 دانهسه تصادف اولانن مثلا منہم منقل کی کللری اوقومق ایچون دهه
 انقل و یمنل و انضالا و منقل و منقل دیه انضال باغی چکک سوکره
 سطرده کی کلک اسم فاعل می اسم مفعول می اولق لازم کلدیکی دوشونلیم
 لازمدر . بوی اکثریا دوشونیمیز . نسله یالکش بلر عمر مزک سوکره
 قدر بویاکشلقده دوام ایدر دوریزد . بزمازلی اوقومقدکی کلته بیکترکه
 عربی و فارسی لسانلریک تحصیل ده بزلی قرانیه مقدر ایدر . لسانیزده
 دهه بزچوق اجتی کلرک و علومه و صنایهه تجارته تاند بزچوق اسطلاحات
 و تصریحات و جرافه و تاریخ متعلق اسمار وادهرکه بولری دوعربی اوقوه
 بیلیم ایچون فرانسجه الهده توغل ایملر اولق اقتضا ایدر . حتی بعض
 مؤلفلر قائلریه بویله کللری اوقوه بیلیم ایچون فرانسجه .
 لریده یالی باشه علاوه ایسک لروم کوردلر . بوتون بوکللردن سوکره
 اکر طیب دکتب کور طیب راپورری به اوقومعه ماکتر . بویوک عالمیز

۷۵

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Gaziantep’te doğdu. İlk ve orta öğrenimini yine Gaziantep’te tamamladı. Yükseköğrenimine 2001’de Gaziantep Üniversitesinde başladı ve 2005’te bitirdi. Yazar 2008 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans eğitimine başladı ve hala devam etmektedir. Orta derecede İngilizce bilmektedir.

VİTEA

He was born in 1980 in Gaziantep. And aslo he finished primary and secondary education in Gaziantep. And than, he started undergraduate in University of Gaziatep in 2001 and finished in 2005. The author started postgraduate in the İnstitute of Social Sciences, University of Gaziantep in 2008 and still he continues in same institute.